

tv-15 naš TOVARIS

Št. 35
15. septembra 1988
Leto XXVI

Glasilo borcev narodnoosvobodilnega boja in rezervnih vojaških starešin Slovenije

Mučna spopadanja: Matić... Pekić... itd.

Seja predsedstva zveznega odbora zveze združenj borcev Jugoslavije je imela na dnevnem redu tudi razpravo in sklepanje o tem, ali je Petar Matić spriču svojih kritično-odklonilnih stališč o ravnanju sedanjega srbskega političnega vodstva še lahko predsednik borčevske organizacije. Predvsem srbski borčevski predstavniki v predsedstvu so zahtevali njegov takojšen odpoklic, sklicujoč se na zahteve svoje baze; pri tem pa niso osamljeni, saj so enake zahteve izrazila tudi borčevska predsedstva nekaterih drugih republik. Pokazalo pa se je, da

velika večina vseh, ki obravnavajo »Matićev primer«, ne ve, kaj je izjavljal in kaj, konkretno, mu očitajo ogorčeni nasprotniki. Preudarni člani predsedstva zveznega odbora so zato predlagali, naj se razprava in sklepanje o Matićevem odpoklicu odloži do tlej, ko bo posebna komisija centralnega komiteja ZKJ pod vodstvom Vinka Hafnerja obelodanila ugotovitve svoje preiskave (medsebojnih) obtoževanj posameznih visokih političnih funkcionarjev. To je bilo z rezultatom 12 za, 8 proti naposled tudi sprejeto.

Pred tem pa je na sami seji prišlo do mučnega incidenta med Petrom Matićem in Dušanom Pekićem, potem ko je Matić nepooblaščen, na lastno pest, prebral pismo, ki so ga iz CK ZKJ tik pred tem naslovili hrvaškemu borčevskemu vodstvu; njihove seje se je dan ali dva prej namreč kot gost udeležil Dušan Pekić. V svoji razpravi je menda označe-

val ravnanje najvišjega jugoslovanskega partijskega vodstva kot »podporo albanskemu separatizmu« – stališče torej, ki ga je prav tako treba pretehtati, vendar ne na način, kakršnega je v svojo obrambo, prek napada na Pekića, uporabil Matić.

V CK ZKJ so spor med obema visokima funkcionarjema zveze

borcev, narodnima herojema in generaloma označili kot nepremišljen in terjajo idejnopolitično odgovornost obeh.

V ožji Srbiji so v vrstah borcev neposredno po teh dogodkih izrekli zahtevo: Matića izključiti, predsednik naj postane Pekić.

Docela jasno je, da bo obravnava, ki sledi, težka in mučna.

Slovensko politično vodstvo pravi: »Mitingov ne potrebujemo!«

V en glas, brez ugovorov, smo se v slovenski Fronti, ki je sprožila široko razpravo, sežela pa jo je seja predsedstva republiške konference SZDL, odločili, da zavrnemo pobudo odbora kosovskih Srbov in Črnogorcev, da bi prišli demonstrirati zoper stanje v »južni srbski pokrajini« tudi v Ljubljano. Množična zborovanja te vrste, ugotavljamo, niso pot, ki bi razreševala nakopičene probleme na Kosovu, v Srbiji in v vsej Jugoslaviji, še posebej ne, če so po nacionalni plati enostranska in iz-

ključujoča. Naše stališče je: bodimo odločni, ukrepajmo, toda ukrepanje mora biti preudarno, razumno in objektivno.

Množična zborovanja se bodo v sami Srbiji očitno še vrstila. Največjega v vsej dosednji seriji napovedujejo v Beogradu.

Med CK ZKJ in srbskim CK je prišlo glede tega do popolnoma divergentnih stališč. Medtem ko je predsedstvo centralnega komiteja ZKJ izrazilo odklonilno stališče do tovrstnih akcij in do sodelovanja komunistov v njih, pa ima srbsko vodstvo poudarjeno drugačen odnos. Na skupni seji srbskega partijskega in republiškega predsedstva je Slobodan Milošević v tej zvezi dejal: »Nobene višje, bolj pomembne, bolj upravičene volje ni, kot je volja delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov. V Srbiji smo torej volji prisluhnili in vodstvo preprosto nima nobene druge naloge, kot da to voljo spoštuje in jo izvaja. In mi to delamo.«

V tem znamenju je zavrnil vse in vsakršne ugovore zoper mitinge. Ti so, kot je poudaril, vedno bili način izražanja strinjanja ali nestrinjanja ljudi s pojavi v družbi. Sedanjega zbiranja Srbov in Črnogorcev s Kosova, ki so človeško prizadeti in ogorčeni in kot taki opozarjajo na svoj problem, po Matićevi izjavi nihče ne sme označevati za nacionalizem. Nasprotno!

»Ker smo, na srečo, demokratična družba,« je sklenil, »bomo kljub birokratskim odporom ostali rami ob rami z delovnimi ljudmi in občani ter si prizadevali uresničiti njihove zahteve.«

Kakšen bo nadaljnji potek tega dogajanja, ni mogoče napovedovati. Jasno je le, da bodo imeli udeleženci bližnje 17. plenarne seje CK ZKJ izjemno težko nalogo. Nadaljevanja hrupnih zborovanj ter obtožb in sporov na odprti sceni spriču škoda, ki jo vsi ti dogodki prinašajo, ni mogoče dovoliti.

Si zaslužimo krmilo neuvrščenega gibanja?

V ciprski Nikoziji so zunanji ministri držav-članic neuvrščene gibanja ugotavljali, da je zastoj, ki ga doživljata aktivnost in veljava neuvršenosti, posledica prepočasnega posodabljanja oziroma neprilagojenosti sedanjim svetovnim tokovom.

»Narava nas uči, da so v razvoju našega planeta vedno preživeli le tisti, katerim se je uspelo prilagoditi spremembam, vsi drugi so izumrli«, je v svoji poslanici ministrom sporočil predsedujoči v gi-

banju zimbabvejski premier Mugabe.

Iščoč izhod iz zastoja, so se ministri lotili izbire naslednje države, ki naj bi gibanju predsedovala od prihodnjega leta, ko bo 9. vrhovno srečanje v zgodovini neuvršenosti – in se zedinili, naj krmilo prevzame Jugoslavija. Naša država je, ne brez obotavljanja, saj se zaveda velikanske odgovornosti, pobudo sprejela. To pomeni, da bomo ob letu v Beogradu gostitelji vrhunskega srečanja.

Vsi smo eno – v teku s časom

Prejšnjo nedeljsko popoldne je pomenilo enega najlepših dokazov o veličini in možnosti solidarnosti vseh ljudi širnega sveta, ko gre za človeško pomoč, za medsebojno razumevanje, za željo po trainem miru in sožitju.

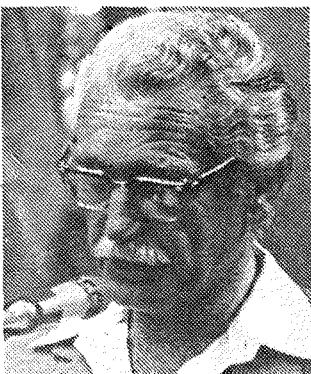
V okviru Športne pomoči '88 je po vsem svetu, v 120 državah, teklo petdeset milijonov ljudi – vsak je tako po svoje prispeval za lačne otroke, za njihovo preživetje, za bolj humani svet.

Kratek pogovor s predsednikom predsedstva ZZB NOV Slovenije o aktualnih dogodkih v borčevski organizaciji Jugoslavije

Tudi odgovornost za neodgovorno razpravljanje

Zdaj smo bili pa res že ves teden v »znamenju« borcev, saj so vse televizijske hiše (z različnimi komentarji in nameni) vrtele gledalcem prizorček med Petrom Matićem in Dušanom Pekićem in to ravno v sekvenci, kjer sta se (kot otroka) prerekala, kdo da je naročil, da je treba pobudo partije o ugotavljanju odgovornosti Du-

šana Pekića (za govor med hrvaškimi borci v Zagrebu – nekaj dni nazaj) proučiti in zavzeti stališče tudi o njegovi odgovornosti. Že sobotna in nedeljska dogajanja v Srbiji in Beogradu so pokazala, da med tamkajšnjimi borci res vre, saj so se na dveh velikih zborih zbrali predvsem zato, da zahtevajo takojšen odstop

predsednika ZO ZZB NOVJ Petra Matića. O vseh teh zapletih in prepletih smo povprašali predsednika slovenske borčevske organizacije Bojana Polaka-Stjenko.

Že v času zadnje beograjske borčevske seje ste izrazili nezadovoljstvo nad potekom razprave med zveznim borčevskim predsednikom in Dušanom Pekićem.

Res, menim, da je borčevska organizacija zlasti s tem nastopom obeh imenovanih padla pri ljudeh po vsej državi v izredno slabo luč. Mnogi pa so morda prezrli, da je na tej seji tudi Pekićev razpravljanje z Dušanom Pekićem izzvenelo v dobršnji meri žaljivo. Nenazadnje je bil malce površen in nestrpen tudi njegov odgovor tovarišici Ateni, ki je vprašala, zakaj je kot delegatke zveznega odbora ZZB NOV Ju-

goslavije v komisiji družbene sveta za vprašanja družbene ureditve kljub temu, da bi bilo tako prav, niso klicali na posvetovanja o ustavnih spremembah, ko so se oblikovala stališča ZZB NOVJ o ustavnih spremembah...

Tovariš Polak, kako gledate na minulo sejo v luči sobotnih in nedeljskih zborovanj v Srbiji?

Takšno reakcijo sem pričakoval. Zagotovo pa je to tudi pritisk na člane predsedstva zveznega odbora ZZB NOVJ, da bi kar najhitreje sklepali o Matićevem odstopu, ne pa tudi o odgovornosti drugih. Menim, da bi mo-

rali ne glede na pobudo partije obravnavati vprašanje odgovornosti za potek omenjene seje. O tem bomo govorili jutri (v četrtek) v Beogradu sklicani predstavniki republiških in pokrajinskih odborov ZZB NOV, pa tudi na petkovi seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Tu ne gre za kazni ali sankcije, ampak za odgovornost. Oba omenjena tovariša bosta morala biti obravnavana.

Kaj pa bo osrednja tema republiške borčevske seje?

Kaj drugega kot aktualno družbenopolitično dogajanje v Sloveniji in Jugoslaviji.

pogovarjala se je B. Ž.J.

S seje predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Sramota za stare revolucionarje

Razprava je bila najburnejša ob določanju dnevnega reda – odložili so sklepanje o odstopu predsednika zveznega borčevskega predsedstva Petra Matića – za njegov odstop je bilo pa vse pripravljeno – se bo potek dogodkov v Jugoslaviji lomil na hrbtu njenih utemeljiteljev? – Kultura dialoga je še daleč – kaj je pričakovati od besne množice? – kdo razpihuje nestrpnosti?

Že po prvotnem dnevnem redu, kakršen je bil ponujen delegatom v predsedstvu ZZB NOV Jugoslavije, je bilo jasno, da bo šlo za vročo sejo, pri čemer pa si (morda malo bolj naivni) vendar nismo mogli misliti, da bo besedovanje med starimi soborci, med katerimi je veliko narodnih herojev in generalov, junakov narodnoosvobodilnega boja, zdrknilo na tako nizko »cestno« raven. Sejna dvorana v šestnajstem nadstropju stolpnice družbenopolitičnih organizacij v Novem Beogradu menda na borčevskih sejah še ni doživela tako množičnega novinarskega obiska, saj se je med sejnimi mizami drenjalo kar šest tv ekip in je bilo (vsaj po besedah zadolženega za stik s predstavniki javnega obveščanja) najavljenih kar sto novinarjev.

Na mizi nas je pričakala informacija o aktivnostih ZZB NOV Kosova o izvajanju sklepov 9. seje CK ZKJ o Kosovu, prav tako pa tudi dopis zveznemu borčevskemu predsedstvu in borčevskemu predsedstvu Srbije, v katerem ta republiški politični forum sporoča, da so prejeli več kot sto zahtev za odpoklic Petra Matića z mesta predsednika ZZB NOVJ. (Med mizami je skakal še Vican Vicanović, tako da je bila zasedba popolna).

Ob začetnem pregledu dnevnega reda sta delegata iz Slovenije in BiH predlagala, naj se tretja točka (odpoklic Matića) umakne z dnevnega reda do naslednje seje, ko naj bi bili vsi delegati ustrezno oskrbljeni z ustreznimi gradivi, ki bremenijo sedanjega predsednika. Bosanski delegat je tudi dodal, da predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije ni prejelo domnevnih spornih Matićevih izjav in govorov, čeprav se časopisje o tem že lep čas tako in drugače razpisuje. Podobno je menil tudi predstavnik kosovske borčevske organizacije, a mu je general Dušan Pekić odvrnil, da lahko ZZB NOV Jugoslavije o odpoklicu samostojno in suvereno odloča, in to takoj. Za njim je makedonski delegat enako kot oni pred Pekićem dvomil, da lahko takoj sklepajo o odgovornosti predsednika, ko je vendar očitno, da vsi delegati niso seznanjeni z njegovimi spornimi izjavami in stališči, črnogorski delegat pa je pristavil, da zaradi odlaganja urejanja tega vprašanja zveznega borčevskega predsednika v borčevskih organizacijah narašča kriza, saj gre vendar za vprašanje nezaupanja. Hrvaški delegat Tintor je nadaljeval, da predlaga takojšnjo obravnavo, kajti bil je obveščen, da več gradiva pač ni na voljo zato, ker ga predsednik (torej sam Matić) ni bil voljan dati na vpogled. Na to je Matić odgovoril, da predložitev gradiva o njegovi odgovornosti res ni njegova obveznost, pa še, da gre za partijsko gradi-

va, kar pomeni, da je borčevska zahteva po njegovem odstopu neposredno povezana z njegovim nastopanjem na partijskih forumih. Izrazil je le željo, da bi o njem jasno in glasno razpravljali na podlagi argumentov.

Nekdanji zvezni borčevski predsednik Pecotić, ki se je oglašil naslednji, je menil, da mora dobiti predsedstvo v roke politično oceno o spornih Matićevih stališčih, pri čemer borčevska vest ne bi mogla biti čista, če bi takšno vprašanje obravnavali neargumentirano. Pecotić se je tudi vprašal, ali so lahko argumentirano o tem spregovorili borci na terenu, in dodal, da kljub teži zahtev srbske borčevske organizacije ni nepomembno o tem vprašati borcev v republikah in pokrajinah.

Ob tem in takšnem »predrazpravljanju« o dnevnem redu je bila večkrat omenjena tudi Prva proletarska brigada, ki da je že ob predlogu kandidata za novega predsednika ZZB NOV Jugoslavije pred meseci nasprotovala Matićevi kandidaturi. Mihailo Švabić (tudi pred časom predsednik ZZB NOVJ) je skušal pojasniti, da je že v času izbire novega borčevskega predsednika, se pravi, lani, ZZB NOV Srbije le z najtesnejšim izidom glasovanja zagotovila svoj »da« za Matića; naslednji srbski delegat pa je Švabić »popravil« in dejal, da je bilo glasovanje tako: 37 glasov za, 9 glasov proti in 4 vzdržani glasovi, kar pomeni, da Matić ni dobil po statutu potrebne dvotretjinske večine, česar pa (delegat) ni omenjal vse doslej, ko vidi, da je to res nujno.

Naslednji delegat (Nedeljković) se je spraševal, kaj bo, če se zadeve v borčevski or-

ganizaciji ne bodo uredile zdaj, saj med borci vre in je nezaupanje v predsednika že tu. Petar Matić je na to odvrnil, da vprašanje ni v tem, ali med borci vre, ampak v tem, ali lahko borčevski predsednik odide kar tako, ali pa kaže pregledati njegovo odgovornost. Predstavnik iz Vojvodine je dejal, da ni voljan in da tudi predsedstvo zdaj najbrž ne bo brskalo po celotnem delu in življenju Petra Matića, ampak naj jim bo na vpogled samo tisto, kar borci Srbije Matiću očitajo. Za njim je še en srbski delegat zahteval, naj se o tretji

oziroma je bila dokaj splošna, so se posamezni razpravljalci lotili podrobnejših tem, ki so po njihovem mnenju pomembno dopolnili. Tako je takoj na začetku Dušan Pekić menil, da sicer shodi na nacionalnih osnovah ne prispevajo k rešitvam in urejanju razmer v pokrajini, da je treba spoštovati zakonitost... vendar (!) tudi skozi borčevske forume, saj je znano, da tudi v borčevskih forumih obstaja neenako gledanje na kosovske probleme. Ob tem je dejal, da borčevski funkcionarji ne gredo na Kosovo, da bi se tam sez-

Peter Matić (na desni) vodi sejo predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

točki dnevnega reda razpravlja takoj.

Končno je bilo zaradi tako različnih mnenj in zahtev potrebno glasovanje. Z dvanajstimi glasovi za ter devetimi proti so sklenili, da bodo o predsednikovem odstopu ali odpoklicu sklepali na naslednji seji predsedstva ZZB NOV Jugoslavije.

Prva točka dnevnega reda je bila nato posvečena Kosovu, temi, ki je v celoti vzeto tudi bistvo vsega sedanjega političnega (pa tudi »uličnega«) dogajanja.

Ker v uvodni besedi Vojka Bajčića ni bilo nič takšnega, česar ne bi podpirali vsi,

nanjali z dejanskim stanjem. Zdaj, je menil, je glavna »hajka« usmerjena proti shodom, ob tem pa sklepov 13. seje CK ZKJ, ki veljajo za celo vrsto stvari, v zvezi z ustavljanjem kontrarevolucije na Kosovu, nihče ne izpolnjuje. Ko gre za shode, se nekateri sklicujejo na partijske sklepe, ko pa gre za sklepe o nujnih ukrepih za stabiliziranje položaja in pa zaustavitev delovanja kontrarevolucije na Kosovu, so gluhi in teh sklepov v gradivih ne vidijo. Dejal je, da je bilo v javnosti omenjenih približno štirideset ljudi, katerih odgovornost je pod vprašajem, lahko pa bi jih kaj hitro

našteli štiristo. Predlagal je, naj skušajo tovariši ljudstvo do 17. seje prepričati, naj prenehajo s shodi, če pa iz tega tudi takrat ne bo nič, bo tudi sam vrnil partijsko knjižico in se udeleževal shodov...

Kje se razprava neha?

Med tistimi, ki so razpravljali o kosovskih problemih, je bil tudi predsednik zvezne konference SZDL Jugoslavije Božidar Čolaković, ki je nanizal vrsto že znanih oteževalnih faktorjev, ki ne premaknejo problema z mrtve točke. Zavzel se je, tako kot še precej govornikov za njim, za takojšnje posredovanje države (se pravi milice in vojske) pri odpravi nadaljnega rovarjenja in dejavno-

meznih republik in pokrajin na Kosovu že udejanilo. To so podprli s številkami o skupnih vlaganjih, o kadrih, ki so šli na Kosovo, o novih delovnih organizacijah in drugem, vendar je ta plat v razpravi zbledela (tako tudi natančna informacija Ele Ulrih – Atene o tem, koliko tega je v zadnjih letih prispevala Slovenija) spričo zahtev po odločnem ukrepanju države tako v uničevanju iredente kot pri reševanju drugih (demografskih) problemov.

Gojko Tintor je na kratko poudaril misel že prejšnjih govorcev, naj nesposobni izvodstvenih vrst odstopijo, kar je med drugim, kot je dejal, nekoč naravnost povedal tudi Branku Mikuliću.

Črnogorski delegat je poročal, da so tudi črnogorski borci vse bolj nestrpni zaradi nereševanja kosovske drame, o sredstvih informiranja pa, da vsakdo o dogajanjih beleži pač tisto, kar je bliže njegovim interesom kot pa širši resnici.

Vojvodinski predstavnik je poudaril, da je Kosovo na vseh dnevnih redih borčevskih organizacij; med vojvodinskimi občinami je več kot polovica takih, ki redno izpolnjujejo programe povezovanja s kosovskim gospodarstvom. O vzrokih neuresničevanja sklepov najvišjih partijskih forumov pa je menil, da je treba osvetliti njihovo ozadje.

Izpit za Jugoslavijo

Bogdan Pecotić je poudaril, da je Kosovo »izpit za Jugoslavijo« in da je vendar treba ugotavljati, da obstajajo različna gledanja na njegovo reševanje. Opozoril je, da imamo stališče CK ZKJ, da pa obstajajo ta čas v družbi tudi druge opcije. Menil je, da ni čudno, da slišimo v ZK tudi takšne misli, ki nimajo dosti skupnega z razumom, vendar pa so izšle iz stiske. Pomembno je, je menil, da dosežemo pri jugoslovanskih Albancih razumevanje, da zanje ni boljše rešitve, kot je življenje v skupni Jugoslaviji. In še: »Enotnost da, vendar na zakonskih osnovah in na podlagi argumentirano sprejetih sklepov o optimalnih rešitvah, ne na osnovi zahtev posameznikov.«

Nekateri (med njimi Risto Džunov) so opozarjali na nevarnost izzivanja širjenja sovražnosti med narodi in narodnostmi z elementi rasizma. Dejal je, da je na Kosovu 100.000 članov ZK, ki imajo na tem področju svojo konkretno nalogo.

Po tej razpravi sta sledili še dve točki dnevnega reda: kratko poročilo o delu ob ustavnih spremembah in seznanitev ter obsodba sporočila odbora za zaščito javne besede pri Društvu književnikov Srbije, ki je bilo objavljeno v zvezi z raziskovanjem zgodovine, življenja in dela Josipa Broza Tita. V tem sporočilu se namreč zastavlja zahteva po pregledu dela Josipa Broza ter ugotavljanje njegove osebne odgovornosti za sedanje stanje v Jugoslaviji. Vojko Bajčić, ki je o tem obširneje razpravljal, pa je podobno kot drugi, ki so njegovo izvajanje podprli, menil, naj tisti, ki tako pišejo, najprej pregledajo svojo lastno odgovornost tukaj in zdaj, pa tudi odgovornost znanosti in inteligence za stranpoti našega napredka:

B. Ž. J.

Iz uvodne razprave Vlada Bajčić, člana predsedstva ZZB NOVJ o mobilizaciji borcev pri reševanju kosovske problematike:

Govorec o vseh partijskih sklepih, ki zadevajo reševanje kosovskih problemov, je Bajčić dejal: »Mi smo ob teh dokumentih sprejeli natančne in jasne naloge na zveznem odboru, zato moramo kritično in samokritično oceniti, kaj smo kot forum in kot posamezniki storili; ugotavljati moramo osebno in kolektivno odgovornost v skladu s funkcijami, ki jih opravljamo, vštevši tudi odstopne, zamenjave in idejno-politične ukrepe ter druge vrste odgovornosti...«

Ko je ocenjeval, da ima ta čas ZZB NOVJ na vojo le delne podatke, ki so zajeti v informaciji borčevskih organizacij s Kosova, pri tem pa je, potem ko je podčrtal neefektivno uresničevanje ustavnosti in zakonitosti v tej avtonomni pokrajini ter občutek brezpravnosti tamkajšnjih Srbov in Črnogorcev, pa je Bajčić dodal: »kljub temu pa pomoč Kosovu ni bila majhna, saj je v zadnjih sedmih letih na Kosovu največja stopnja investicij in zaposlovanje v državi. Istočasno pa je ustvarjena tudi najnižja produktivnost dela, najmanjša efektivnost investicij in najnižji koeficient efektivnosti gospodarstva. Zato bi odhod strokovnjakov iz vse države na Kosovo gotovo potegnil gospodarstvo naprej in prispeval k boljšemu

medsebojnemu razumevanju in premoščanju nacionalne razdvojenosti...«

Bajčić je podčrtal nekatera opozorila iz kosovskega poročila: albanski nacionalisti in separatisti še naprej izvajajo pritisk, ekscese in provokacije ter napadajo imetje Srbov in Črnogorcev. Po teh podatkih se je v času od letošnjega januarja do junija spet skupilo 95 družin in 983 posameznikov, izselilo 1.270 Srbov in Črnogorcev. Pri reševanju teh problemov pa je še veliko neodgovornost, oportunističnega obnašanja pa tudi neustrezne usposobljenosti posameznikov in pristojnih organov...«

»Jugoslavija mora biti na Kosovu, če noče cela postati Kosovo,« je dejal Bajčić, kajti, to je bitka ne le za Kosovo, ampak tudi za titovsko in avnojsko Jugoslavijo. Predlagal je sprejetje stališč, ki bi republiške borčevske odbore zavezovale k takšnim usmeritvam in dejavnostim, kakršne je v sklepih začrtala Partija. Pri tem je posebno poudaril potrebo po enotnem nastopanju borcev v vsakodnevnem življenju in po krepitvi kontaktov z borčevsko organizacijo na Kosovu, z druge strani pa se morajo v svojih okoljih zavzemati za bolj uspešno stabilizacijo in napredek Kosova.

Ko je opisoval dogajanje na Kosovu, je poleg nekaterih misli, ki so jih izrekli že drugi, dejal, da je bilo na Kosovu nekoč 90 odstotkov vsega življa nepismenega, danes pa je prišlo do fantastične preobrazbe z izredno velikim številom šolanih ljudi.

V akciji spreminjanja demografske podobe pokrajine pa bi morali sodelovati vsi (nekateri pred njim so menili, da je politična akcija pri reševanju tega vprašanja propadla), predvsem dobronamerni intelektualci iz albanskih vrst.

O kadrovanju je rekel, da tudi kadrovske komisije v SZDL, ki so izbirale kadre, nosijo svoj delež odgovornosti za neustrezne izbore, na koncu pa dodal, da borcev še nihče ni »odpoklical« s položajev, čeprav je sedem ofenziv že za njimi.

Za Čolakovićem so naslednji govorniki predvsem naštevati, kaj in koliko materialnega se je v akcijah iz posa-

Kdor seje veter, bo žel vihar

Iz razprave Lada Poharja, podpredsednika predsedstva ZZB NOV Slovenije na seji republiške konference SZDL Slovenije 13. septembra 1988

Stališča in delovanje borčevske organizacije so sicer poznana. Prek svojih delegatov smo namreč sodelovali pri dogovorih za oblikovanje programov glede urejanja razmer na Kosovu tako na zvezni ravni kot doma, še zlasti pri ukrepih Skupščine SR Slovenije glede gospodarskih in drugih oblik sodelovanja, pa tudi glede zasnove in uresničevanja programa dejavnosti republiške konference SZDL, ki je ves čas namenjala kosovskim razmeram veliko pozornost.

Borci jih spremljajo zelo pozorno in zavzeto. V zadnjem času izražajo njihova številna pisma, enako kot nedavni posvet regijskih predsednikov, tudi veliko zaskrbljenost. Vsi se namreč zavedamo, da je Kosovo vsejugoslovanski, torej naš skupni problem, saj sta od uspešnega reševanja odprtih vprašanj odvisni stabilnost in prihodnost Jugoslavije.

Hkrati nam je – v prvi vrsti – jasno, da skrajno zapletenih in vedno bolj zaostrenih razmer ni mogoče reševati čez noč. Smo seveda tudi za kratkoročne, na zakonih in dogovorih temelječe ukrepe, ki naj bi pomirili ekscesne primere ter zagotovili slehernemu prebivalcu pokrajine mir, svobodo in varnost. Obenem pa seveda vemo, da so učinki trde roke in represije omejeni in na daljši rok neučinkoviti. Sila rodi silo!

Zato tudi zavračamo sleherno poenostavljeno, nestrpno in enostransko, takoiimenovano »pospešeno« reševanje kosovskega vprašanja brez sodelovanja Albancev, kot ga sugerirajo enonacionalni mitingi. V tem pogledu podpiramo stališče CK ZKJ, da taka zborovanja niso zaželjena. Smo torej proti njihovemu nadaljevanju kjerkoli, saj so že dosedanja povzročila dovolj politične škode. Ekscesni govori in parole, ki pozivajo k obračunu ne z iredento, temveč z Albanci, širijo med njimi strah in nemir ter so kontraproduktivni, saj iredenti objektivno pomagajo. S takimi metodami ni mogoče reševati zapletenih in pregretih kosovskih razmer, temveč jih le še bolj zapletajo in zaostrejujejo. En nacionalizem pač spodbuja drugega. Kdor seje veter, mora vedeti, da bo žel vihar.

V borčevski organizaciji vidimo izhod za Kosovo v obnovi zaupanja ter strpnosti graditvi demokratičnega vzdušja. Porušene mostove mednacionalnega sožitja bo lahko obnovila samo popolna in resnična ravnopravnost vseh narodnosti; zlasti večinska bi morala zagotoviti dosledno spoštovanje osnovnih narodnostnih in človekovih pravic vsem prebivalcem pokrajine. Predvsem pa je nujno, da prek pospešenega gospodarskega razvoja pomagamo afirmirati delo in napredek za vse ter s tem hitreje presegati kritično gospodarsko-politično stanje v pokrajini, ki je posledica v desetletjih nakopičenih zgodovinskih, mednacionalnih, gospodarskih, kulturnih, populacijskih in splošno civilizacijskih dejavnikov.

Naš komentar

Težka ura za otroke revolucije

Bila je težka seja za vse nas, ki smo jo spremljali. Če sem morda kdaj prej pri katerem izmed kolegov zaznala željo po senzacionalnih temah za prve časopisne strani, tokrat lahko rečem, da nas je vse prevečala čudna tesnoba; bili smo namreč priče žalostnemu dogodku. Sive glave nekdanjih revolucionarjev, narodnih herojev in visokih vojaških osebnosti so se tako razgrele, da se je sejni prostor napolnil z občutjem nestrpnosti.

Mnogi ste najbrž na TV ekrani gledali in poslušali prepir med Petrom Matičem in Dušanom Pekićem o tem, ali je bilo res treba prav v trenutku, ko se je razpravljalo o zaupnici zveznemu borčevskemu predsedniku Matiću, prebrati tudi pismo – pobudo predsedstva CK ZKJ o morebitni potrebi preveri-

tve besed, ki pa jih je tokrat govoril Dušan Pekić hrvaškim borcem. Ves čas prepira in ostrih besed ob sklepanju, ali lahko odpokličemo Matića brez obravnave njegove konkretne odgovornosti, se je nekaj tovarišev, med njimi tudi slovenski delegati, vztrajno sklicevalo na osnovna pravila civilizacije: o nekogaršnji krivdi lahko presojaš le na podlagi argumentov. Sam Matić, za katerega korekten postopek je šlo, pa je zatem naredil pravo otroško maščevalno gesto, ko je prebral partijsko pismo o Pekiću. Na koncu več kot polurnega sklepanja o dnevnem redu je sicer (z glasovanjem) prevladal razum, vendar pa so tudi po tem, v točki o Kosovu, jezne in nepremišljene besede, ki so letele na posamezne razpravljalce, napolnjevale sejno dvorano.

Osnovna misel, ki je na seji prevladovala, naravnost, deloma pa tudi po ovinkih, je bila zahteva številnih, predvsem pa srbskih in črnogorskih delegatov po takojšnji in najostrejši državni intervenciji na Kosovu. Prav tako so najostreje in na način, ki ne trpi odlaganja, zahtevali, da država začne takoj, (ker je politika že pokazala, da nima moči), urejati na področju demografskih vprašanj. Zanimivo, da je o tem govoril tudi poredsednik zvezne konference SZDL Božidar Čolaković, ki je opozarjal, da bo Kosovo pravkar »etnično čisto« in da tega ne smemo dovoliti.

Pri takšnih razpravah ne bega to, da so bile besede ostre, zaskrbljenost usmerjena le v posamezne teme in da pogledov, ki so zelo blizu onim s številnih mitingov,

ne kontrolirajo; zaskrbljujejoče je bilo predvsem tisto, kar so srbski delegati sicer zamolčali, pa vendar v vseh razpravah potisnili pred ostale: sila, ta bo edina rešila položaj. V luči takšnega besedovanja so nekatere razprave, kot je bila tudi Polakova, o tem, kaj vse je na primer že storila Slovenija za konsolidacijo kosovskega gospodarstva, zbledele, pravzaprav zdelo se je, da večine takšni podatki ne zanimajo kaj dosti.

Sicer pa se človek sprašuje, kaj je pričakovati od prihodnjega razvoja dogodkov, če tudi zvezni predsednik skupne fronte s privržnostjo in s kar solzavo simpatijo govori o mitingih in če nekateri prekaljeni revolucionarji izjavljajo, da bodo tudi oni šli med ljudstvo... Na takšne melanholične, (pa tudi preračunljive) izjave, ki nabirajo med ljudstvom točke popularnosti, bi lahko človek vzdihnil le: Kje ste bili pa štirideset let, tovariši, da vas šele zdaj vleče med ljudstvo? **BŽJ**

Proti nenačelnim kritikam in neobjektivnim ocenam

Skrb zbujajoče razmere, ki smo jim v zadnjem času priča v Sloveniji in v Jugoslaviji, so spodbudile člane predsedstva občinskega odbora zveze združenj borcev NOB Radovljica, da so na zadnji avgustovski seji razpravljali tudi o sedanjem političnem položaju, s posebnim ozirom na nedavne dogodke okoli sojenja četvorici pred vojaškim sodiščem v Ljubljani ter z ozirom na okoliščine, ki so jih spremljale zlasti nenehno ostre kritike nekaterih borčevskih forumov v drugih republikah na rovaš razmer v Sloveniji. Povod za zaskrbljenost predsedstva občinske organizacije pa so

bili vse bolj pogosti očitki ter nenačelne ocene osebnosti predsednika zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, revolucionarja in narodnega heroja Petra Matića, ki je bil zakonito in demokratično izvoljen na to dolžnost.

Predsedstvo ZZB NOV Radovljica je spričo tega naslovilo na predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije priporočilo, da slovenska delegacija borcev v zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije posreduje večinsko mnenje udeležencev NOB v odločno podporo sedanjemu predsedniku Matiću. Pri tem so v razpravi člani predsedstva menili, da razna parcialna

stališča in medsebojna razhajanja med forumi oz. osebnostmi v njih ne smejo netiti in poglabljati razdora v borčevskih vrstah in ga prenašati še na odnose med posameznimi republikami in pokrajinama. Izrazili so tudi začudenje ob nepopustljivih pritiskih iz drugih republik na stanje v Sloveniji in ob vsesplošnem protislovenskem razpoloženju, ki ima težke, že tudi politične posledice. Nenehne trditve o kontrarevoluciji, napadih na JLA ter sovražnem odnosu do drugih pripadnikov narodov in narodnosti Jugoslavije samo pospešujejo razpihovanje strasti in razdiralno

vplivajo na enotnost ne samo borčevskih, pač pa tudi drugih okolij. Ne gre prezreti, da marsikateri stari prijatelj in znanci iz drugih republik, ki so prihajali v Slovenijo kot vedno dobrodošli gostje, zavoljo takšnih dezinformacij enostavno ne tvegajo več prihoda v našo republiko, prepričani, da je tu izredno stanje in da ne bodo varni pred našimi ljudmi!

Predsedstvo občinske organizacije ZZB NOV Radovljica je tudi tokrat izreklo vso podporo in zaupanje politični usmeritvi RO ZZB NOV Slovenije kot tudi političnemu in državnemu vodstvu naše republike. **J. R.**

Ob odhodu nove generacije fantov na odsluženje vojaškega roka

Civiliziran odhod

Te dni prihaja v večino vojašnic Jugoslovanske ljudske armade po vsej domovini nova generacija vojakov. Še pred dvema, tremi leti je bil to dogodek, ki je pri ljudeh vzbujal veselje. Starši so bili zadovoljni, ko je njihov sin oblekel vojaško suknjo. Stvari pa so se v zadnjem času precej spremenile in tako smo zdaj priče temu, da pomeni odhod v JLA precejšen stres tako za fante, ki odhajajo kot za njihove najbližje, predvsem matere.

Njihova zaskrbljenost za sinove v vojaških uniformah temelji na informacijah in izjavah prizadetih o provokacijah, zlorabljenju pravic v JLA, kaznih za vojake, ki prebirajo Mladino, Teleks...

Ne bi se spuščali v to, ali so te informacije in izjave resnične, dejstvo je, da so vnesle nemir med bodoče vojake in njihove najbližje. Ta strah je že tako globok, da starši telefonirajo na sekretariate za ljudsko obrambo in sprašujejo, kakaj so njihovega sina poslali služiti vojaški rok v neko mesto ali območje zunaj Slovenije. Na vse mile viže prosijo, naj vendar naredijo tako, da bo njihov sin ostal tudi v vojaški suknji v Sloveniji. Podobni telefonski klici pa prihajajo tudi na naslove drugih organizacij.

Kaj bi lahko rekli ob tem? Vse kaže, da je večina staršev podlegla paniki, ki ni potrebna. Ze samo ime armade pove, da je to naša armada in imamo do nje vsi državljani enake pravice in dolžnosti. Torej je ta armada toliko slovenska, kolikor je hrvaška, srbska, črnogorska ali makedonska. Jugoslovanska ljudska armada je javna in državna služba z natančno določenimi pristojnostmi. Ustava in zakoni zagotavljajo vsakemu vojaku, da uporablja materin jezik pri vseh opravilih, ki niso v zvezi s poveljevanjem in vojaškim poukom. Zato je protiustavno vsakršno vsiljevanje kateregakoli drugega jezika. Če bi kateri izmed mladih vojakov vendarle doživel kaj podobnega, je to le izjema, ne pa pravilo v JLA.

Preden pa se bo vsak mlad vojak, ki čuti, da je v teh svojih ustavnih pravicah prikrajšan, pritožil, mora seveda prej dobro poznati vso zakonsko regulativo. Mladim vojakom priporočamo, da zelo pazljivo prisluhnejo prvim uram v vojašnicah, kjer jim bodo starešine predstavili vse njihove pravice in seveda tudi dolžnosti. Kakršnokoli provokacijo ali kršitev ustavnih pravic pa morajo takoj prijaviti svojemu nadrejenemu starešini.

Mlade, ki odhajajo na odsluženje vojaškega roka, pa velja opozoriti še na nekaj. Pri odhodih v JLA so se v preteklosti dogajale nepotrebne nesreče. Veliki večini teh nesreč bi se lahko ob normalnem človeškem obnašanju izognili. Zato naj se mladi vojaki in njihovi spremljevalci obnašajo tako, kot se od njih pričakuje. Na vse to so fante, ki odhajajo v JLA, opozorili že na sekretariatih za ljudsko obrambo, ko so jim vročili pozive.

Enaka vprašanja, kot se porajajo pri slovenskih materah in očetih o tem, zakaj mora njegov sin služiti vojaški rok tako daleč od doma, prihajajo na dan pri starših bodočih vojakov v drugih delih Jugoslavije. To pa je posledica različnih govorov in časopisnih članov, ki pišejo o dozvedenem grdem odnosu Slovencev do pripadnikov JLA. V Sloveniji vemo, da temu ni tako, zato moramo tudi pri prihodu fantov iz drugih delov Jugoslavije, ki bodo služili vojaški rok v Sloveniji, jasno pokazati naš pravi odnos do JLA. Tako bomo najbolj učinkovito zanikali vse tiste, ki hočejo v drugih republikah prikazati slovenski negativni odnos do JLA in s tem do Jugoslavije.

Bojan Kuntarič

HELIOS

KEMIČNA INDUSTRIJA DOMŽALE n. sol. o.

KOLIČEVO 2, 61230 DOMŽALE, p. p. 107

SOZD BAZIČNE IN PREDELOVALNE INDUSTRIJE KEMIJA
o. o. LJUBLJANA

TOZD TOVARNA BARV IN LAKOV IN UMETNIH
SNOVI KOLIČEVO 11. o. sub. o. 61230 DOMŽALE,
TEL. (061) 721-722, TELEX 32182 YU HELKO;

TOZD KEMIČNA TOVARNA DOMŽALE, LJUBLJAN-
SKA C. 114. o. sub. o. 61230 DOMŽALE, TEL. (061)
721-711, TELEX 31275 YU KEMLAK;

TOZD TOVARNA JEDILNIH IN TEHNIČNIH OLJ
OLJARNA DOMŽALE, SONČNA 2 o. sub. o. 61230
DOMŽALE, p. p. 93, TEL. (061) 721-380, 721-469
TELEX 31186 YU OLDOM;

TOZD TKK, TOVARNA KEMIČNIH IZDELKOV IN
PROIZVODNJA KREDE SRPENICA o. sub. o. 65224
SRPENICA, TEL. 85050, TELEX 34366 YU TEKAKA;

DS SKUPNIH SLUŽB DOMŽALE, KOLIČEVO 2,
61230 DOMŽALE, p. p. 107 TELEFON h. c. (061)
721-711, 722-311, 721-722, TELETEx 31275 YU KE-
MLAK

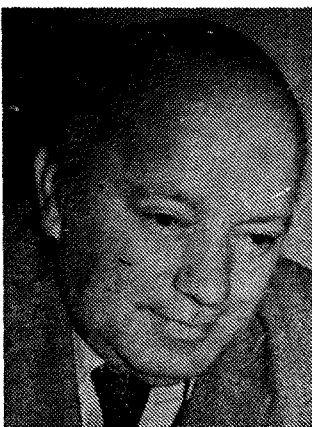
Spomeniška služba... Denar ni vse...

Sprenevedanje, sramežljivost ali neiznajdljivost?

Slovenija premore lepo število spominskih objektov, ki so bodisi nastali v narodnoosvobodilnem boju (in so bili pozneje več ali manj uspešno sanirani), ali pa so bili postavljeni pozneje in dopolnjeni z razstavnimi zbirkami. Mnogi izmed njih so bili izročeni javnosti ob okroglih obletnicah, z vsem blišcem in lepimi besedami, potem pa je vse skupaj utonilo v pozabo, danes pa si marsikje belijo glave, kaj sploh početi z njimi, ne glede na njihovo pomembnost. Denarja je vse manj in to se – razumljivo – odraža tudi na muzealskem področju, ki je čestokrat popolnoma prepuščeno samo sebi, potem ko so muzealci opravili svoje, ne da bi bili turistični delavci znali prisluhniti tej izjemno bogati dediščini slovenskega naroda, ki ji tudi po zanimivosti ni primerjave v svetu. Še več: v reklamnih sporočilih – prospektih v večini primerov opravijo turistični delavci s te vrste spomenikov na kratko, v dveh, treh stavkih. Človek dobi občutek, kot da se nekako bojimo in sramujemo sporočati tujcem pa tudi svojim ljudem to sestavino naše zgodovine.

Kako približati te spominske objekte gostu, izletniku, slučajnemu popotniku, zlasti še tujcu – v neposrednih bližinah turističnih središč – ostaja več ali manj domena entuziastov, muzejskih delavcev, kulturnih skupnosti, tu in tam tudi turističnogostinskih organizacij, ki pa se že po pravilu kar nekako distancirajo. Res je tudi, da je usoda domala vseh teh spominskih objektov oddaljenost od komunikacij in središč, res pa je tudi, da stoji skoraj vsi v izjemno lepih naravnih okoljih in so kot ustvarjeni za večinoma krajše izlete.

Celjsko turistično območje premore lepo število zdravilišč, ki pritegujejo iz leta v leto več gostov, zlasti tujcev, enako bogata pa je tudi kulturnozgodovinska ponudba, obogatena tudi s številnimi spominskimi objekti iz NOB. V bližini Rogaške Slatine je Knežec, domačija literarnega zgodovinarja Franceta Kidriča in njegovega sina Borisa, državnika, revolucionarja, publicista, politika in gospodarstvenika, ki je pravzaprav nekakšen pastorek slatinskega turizma, brez urejene vodniške službe, z neustreznim odpiralnim časom, po drugi stra-

ni pa domačija premore zelo kvalitetne razstavne zbirke o življenju in delu obeh velikih mož. Za turistični kraj, kakršna je Rogaška Slatina, ta zagotovo ne more biti dobra izkaznica.

Trebče, »dolina Titovega otroštva«, kot popularno imenujejo kraj domačini, je še vedno, s številnimi spominskimi objekti vred, nedokončan projekt, ki prav zaradi te »nedokončnosti« (in z velikanskimi vloženi sredstvi) gostu ne ponuja tistega, kar bi lahko, čeprav grad Podsreda premore imenitno razstavno zbirko NOB na Kozjanskem, pripravljajo pa tudi zbirko Keramika na Slovenskem in še kaj. Trebče ostajajo bolj ali manj

v svojih okvirih, prenočišče ni, sodelovanje v glavnem teče preko zdravilišča Atomске Toplice, reklama še zdaleč ni zadostna, ideje o kmečkem turizmu kot dodatni turistični ponudbi in popestritvi sicer prečudovitega okolja, ki združuje v sebi domala vse plasti zgodovine (S. Gore pri Bistrici ob Sotli), so že več kot dve desetletji le zamisli...

Spominski dom Milenka Kneževiča na Tolstem vrhu pri Slovenskih Konjicah je sicer priljubljena izletniška točka Konjičanov ter planincev, ki se spopadajo s konjiško planinsko transverzalo, pa tudi kraj občasnih shodov borcev Bračičeve brigade in konjiške mladine, vendar kaj več ne zna ponuditi. Revitalizacija teh objektov bi morala biti cilj in namen. To je delno doseženo v primeru gradu Podsreda, ki je že zaživel svoje življenje, kar pomeni, da je bila usmeritev pravilna.

Nekoliko več sreče imajo na celjskem območju s Šmiglavo zidanico (prva partijska konferenca), ki je že zdavnaj postala prava last prebivalcev Savinjske doline – in je tako seveda tudi razstavna zbirka dosegla svoj namen. O tem pravi tudi

število obiskovalcev. Uspeh gre pripisati predvsem delovnemu pristopu žalskih kulturnikov pa tudi političnih organizacij. Podobno vzorno urejeni sta tudi spominski objekt na Graški gori (XIV. divizija) in spominska soba v Topolščici (podpis kapitulacije nemške vojske), o čemer spet pričajo številke.

O problematiki spominskih objektov smo se v celjskem muzeju revolucije pogovarjali s kustosom **Emilom Lajhom**, ki meni, da je približevanje teh živih prič takorekoč stvar koordinirane akcije mnogih dejavnikov. Ni res, da bi zanimanje zanje plahnelo: stvar je le v pristopu. Lahko bi se še reklo, da je zanimanje ponekod še večje.

»Na te spomenike bi morali gledati kot na pomembno dopolnitev turistične ponudbe, kjer je to pač mogoče, drugod pa bi morali za vsako ceno zrasti v eno s krajem. Brez tega jih namreč ne bo mogoče oživiti in bodo še naprej sami sebi namen, to pa je za te objekte smrt. Velika turistična središča se temu bolj ali manj izogibajo. V svetu ni tako. Tam precej bolj cenijo svojo zgodovino kot mi. V celjskih prospektih bi bilo bolj težko najti kakšno tehtnejšo besedo o znanem Joštovem mlinu, ki v zadnjem času ostaja nekako na obrobju. Malo stori mo za reklamo. To velja tudi

za Trebče, Knežec, Tolsti vrh. Ljudje pač ne vedo za te spomenike...

A če je že v zvezi z njimi dokaj živahna publicistična dejavnost (brušure itd.), šepa drugje. V mislih imam občestna sporočila, medijske možnosti, izrabo komunikacijskih prijemov. Imamo srečo – ali pa nesrečo, da premoremo kar nekaj spominskih objektov, ki niso pomembni le za nas Slovence, pač pa kar za vso Jugoslavijo – in bi jih s pridom lahko ponudili tako tujcu kot domačemu človeku, seveda ob ustrezni turističnogostinski ponudbi. Gre za Trebče, Knežec... Očitno je, da se snovalci teh projektov vsega tega obsežnega, kompleksnega dejstva nikakor niso zavedali; v prvi vrsti jih je zanimala zgodovinska dejanja, vsekakor je ostajala praznina – in ostaja marsikje še naprej. Razumljivo je seveda tudi, da ti objekti po ekonomski plati nikoli ne bodo vračali vložnega, po drugi strani pa bi vendarle lahko bili finančno učinkoviti v povezavi s celotnim turističnim življenjem v nekem okolju. Primer: Trebče z zaledjem Rogaške Slatine, Kumrovcia in Atomskih Toplic ali Knežec z Rogaško Slatino, seveda z ustrežno gostinsko ponudbo in urejeno vodniško službo ter odpiralnim časom – še zlasti ob popoldnevih ter ob sobotah in nedeljah.«

Zapisal Milenko Strašec

Novost tega poletja

Razstava o kmetijstvu nekoč in danes

Pod okriljem Tehniškega muzeja Slovenije nastaja počasi (in upati je tudi zanesljivo) slovenski kmetijski muzej. V kulturno-informacijskem centru v ljubljanskih Križankah so pred dnevi odprli razstavo o tej ustanovi v nastajanju, nekakšno zagonsko podobo bodočega muzeja.

Ceprav je slovenski kmetijski minister Kneževič ob otvoritvi razstav optimistično napovedal odprtje tega muzeja, ki bo lociran v okrilju tehniškega muzeja v gradu Bistra pri Ljubljani, že za prihodnje leto, je sodeč po tistem, kar nam je pojasnil ravnatelj tega muzeja, Marjan Vidmar, dejanska realizacija tega načrta še povsem odvisna od finančnih sredstev kot tudi od razumevanja delegatov skupščine občine Vrhnika, ki so pristojni za odločanje o nekaterih ključnih gradbenih in urbanističnih načrtih v Bistri.

Marjan Vidmar nam je povedal: »Trenutno je v prostorih, ki so načrtovani za

kmetijski muzej, še vedno depo, torej spravilo nerestaviranih in nekonzerviranih muzejskih eksponatov, rešenih pred nadaljnim propadanjem. Vse je do strogov založeno s temi predmeti, zato je upanje na muzej odvisno od odločitve vrhniških delegatov in od tega, kako in koliko sredstev se bo v ta namen (od obljubljenega in planiranega) dejansko zbralo v splošnem združenju za kmetijstvo, prehrano in preskrbo. Če bi od začetne (na začetku obljubljene) vsote dobili še letos vsaj staro milijardo, potem bi lahko ob vrtoglavih cenah morda zagotovili vsaj ureditev treh razstavnih prostorov in namestitvev eksponatov vanje.«

Razstava v kulturno-informacijskem centru v Križankah bo občinstvu na ogled še do 24. septembra, na njej pa si bodo zvedavi obiskovalci lahko ogledali poleg ostalega tudi zajetno lokomobilo, »parkirano« pred vhodom v muzej. Ta težki tovor so pripeljali na ogled delavci SCT, ki so s tem prevozom prispevali drobec v vrečo slovenske kulture.

»Slovenci smo se na svojem prostoru ohranili predvsem kot kmečki živelj,« je zapisala kustosinja nastajajočega muzeja magistra Marija Turkova. Se na prelomu tega stoletja je devet Slovencev pridelovalo hrano predvsem zase in še za »tade-setega« meščana. Kljub svoji tako pomembni socialni veljavi v zgodovini slovenstva pa kmetijstvo še vedno nima svojega ustreznega muzejskega prikaza. Avtorica razstave ob tej opombi dodaja, da imajo nekateri razviti evropski narodi takšne muzeje že celih sto let in več. Nekaj evropskemu sočasnemu pa vendar lahko dodamo tudi mi: ideja o slovenskem kmečkem muzeju je bojda tudi stara že sto let...

Predvsem okrog leta 1950. je bil po svetu nekakšen »zlati čas« za ustanavljanje tovrstnih muzejev, mi pa smo bili ravno takrat sredi agrarne reforme in podružbljanja večjih posestev, kar je imelo za posledico, da je šlo takrat v nič veliko starih, še ohranjenih strojev in kmetijskih naprav, prav tako pa je v vojni kot tudi po njej izginil velik del bogato založenih grajskih knjižnic, ki so hranile kmetijsko literaturo. Muzejci bi tudi o drugih in njihovem ravnanju s starinski-

mi napravami, ki so jih podedovali, lahko povedali marsikatero grenko.

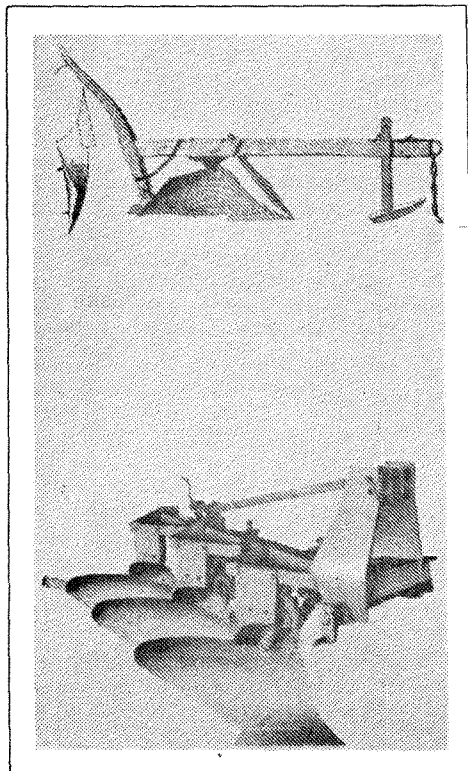
Slovenski kmetijski muzej, ki nastaja pod okriljem TMS, bo tudi »tehniško« naravnani, saj bo jedro zbirke prav razstava kmetijske mehanizacije, orodja in tehnologije na tem področju. Težijo namreč le prikazu inventivnosti in novatorstva slovenskega človeka, ki je orodja in stroje pač prilagajal tukajšnjim potrebam in jih glede na šibke finančne možnosti tudi sam izdeloval.

Osrednja področja, ki jih ima namen obravnavati novi muzej, so: značilnosti slovenskega kmetijskega prostora in uporabljene kmetijske tehnike, razvoj orodij ter delovnih strojev, razvoj in stanje pomembnih pridelovalnih in predelovalnih tehnologij – od mlekarstva do živinoreje, travništva, vinogradništva in sadjarstva. Tako bo zbirka lahko imela poleg dokumentarnega tudi pedagoško-vzgojni pomen in se bo lahko vklap-

ljala v programe zainteresiranih institucij ter šol.

Nismo strokovni poznavalci tematike, ki jo razgrinja razstava v Križankah, kljub temu pa nas je ogled gradiva navdal z razmišljanjem: kdove koliko vsega tega, koristnega in potrebne za poznavanje celovite narodove zgodovine, še leži po skednjih, štalah, podstrešjih in drugod?

B. Ž. J.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Borci zahtevajo prepoved knjige

Gevgelija, 27. avgusta – Predsedstvo občinskega odbora ZZB Gevgelije je zahtevalo od javnega tožilstva v Skopju prepoved in umik iz prodaje knjige Mladost v viharju vojne, ki jo je napisala Vaska Duganova. Avtorica je v knjigi opisala svoje spomine na NOB na tem območju, borci iz Gevgelije pa so ostro reagirali takoj po izidu knjige.

Predsednik borčevske organizacije v tem mestu Risto Dimitrovski je ob tem izjavil, da bodo zoper avtorico zahtevali tudi kazenski pregon, saj v knjigi menda netočno prikazuje zgodovinske dogodke na tem področju.

Po tem (pre)skromnem poročilu sem izbrskal v časopisu, ki izhaja onstran Sotle, nekaj podatkov o gornji aferi.

Tako so se na eni strani barikad znašli Vaska Duganova, nam znana kot dolgoletna ugledna zvezna afezejevka, na drugi strani pa Risto Bajalski ter številni prvoborci Gevgelije (Todor Georgijev, Tomo Sofronievski, Mito Temenugov, Risto Butrov, Lazar Tašev, Risto Trajkov in drugi).

Risto Bajalski je bil sekretar mestnega komiteja KP za Gevgelijo od 1936 do aprila 1943, njegova člana pa Risto Trajkov in Risto Butrov.

Bajalski in sodrugi zanikajo trditve Duganove, da je že pred vojno sodelovala v naprednem mladinskem gibanju, in vztrajajo, da se je do leta 1942 družila s probolgarsko usmerjenimi dekleti, zaradi česar so se je izogibali partiji in skopejci. Bodi že kakorkoli, Vaska Duganova ima »Partizansko spomenico 1941« in je v svoji knjigi opisala Bajalskega kot »bančnega uslužbenca« in ne kot sekretarja mestnega komiteja, kar ji je bilo dobro znano.

Vendar so to le drobne zamere v primerjavi z glavnim

očitek Duganovi. Najhušji očitek je povezan z ustanovitvijo prvega bolgarskega partizanskega bataljona Hristo Botev, ki so ga po nalogu glavnega štaba NOV in PO Makedonije ustanovili 19. decembra 1943, po pisanju Vaske Duganove, pa naj bi ga ustanovili že 16. novembra 1943...

Pri zavračanju trditve Duganove se Bajalski sklicuje na Titove besede, ki jih je bil izrekel ob njegovi proglasi-

nove na moč podobne trditvam bolgarskih zgodovinarjev, pri čemer se ne ve, kdo je od koga kaj povzel... Bajalski in soborci tudi energično zavračajo tezo Duganove, da so bili med bolgarskimi okupatorji tudi blagohotni člani Partije...

Duganova pa v obrambo navaja, da njena knjiga ni zgodovina in da so v njej opisani dogodki, kot jih je sama videla in doživela, pri čemer dopušča možnost, da so ne-

skem sodišču v Beogradu se bosta srečala zaradi »klevete v časopisu« tožitelj Djoko Jovanić in toženi Radojica Nenezić, oba narodna heroja in upokojena generalpolkovnika.

Tokrat brez komentarja...

Znesli so se nad predavateljem

Na proslavi tretje obletnice ustanovitve hrvatske kulturne skupnosti v Hambur-

ste naredili iz domovine! Obljubite nam dobro poslovanje v malem gospodarstvu, pri tem pa vam je edina skrb, kako bi nam odvzeli kapital, ki smo si ga pridobili z mukotrpnim delom! Sledili so številni primeri povratnikov, ki so naselili obljudam in pri tem finančno propadli. Nekateri od njih pa so se ogorčeni in razočarani vrnili v tujino, nekaj pa se jih je tudi ubilo.

Zdomci so bili jezni tudi na obmejne organe, češ da z užitkom jugoslovanskim delavcem na začasnem delu v tujini carinijo vsak višek kave ali darilo, ki ga nosijo svojem.

»Če mislite, da boste s carinami za kilogram ali dva kave ali igrače, namenjene otrokom, zbrali milijarde za državni primanjkljaj, potem za to ne zadošča niti milijon delavcev v tujini. Zaprite rajši tovarne;« so dejali zdomci dr. Bilandžiću. »Vse, kar je živo, pa pošljite prek meje!«

Zdaj razumem, zakaj po najnovejših podatkih tri do štiri tisoč naših delavcev letno zaprosi (pa tudi dobi) zahodnonemško državljanstvo! Zvezni izvršni svet pa še naprej ostaja »leden ko špricer«, kot slikovito pravijo v Beogradu...

Dve vrsti izseljencev s Kosova

Ostro obsojam izseljevanje Srbov in Črnogorcev pod prisilo s Kosova, ki mu ga ni tačas enakega v vsej Evropi. Vendar sem ugotovil, da se vsi Srbi in Črnogorci vendarle ne izseljujejo s Kosova pod prisilo. V beograjski Dugi sem prebral (navajam dobesedno):

»Jedna kuća na periferiji Prištine prodana je za petdeset hiljada nemačkih maraka, a u Ajvaliji, obližnjem selu, jedan ar zemlje košta milijardu dinara. Prodavac je

Srbin, kupac je Albanac. Ni je mi poznato odakle Albanu toliki novac, ali je izvesno, da mnogi Srbi prodajom zemlje u Ajvaliji, nadomak Prištine, mogu da sagrađe dvorce u blizini hrama Svetog Save, recimo. A onda će liti krokodilske suze nad suđbinom »srbskog Kosova«.

Tako se kosovska agonija produžava.

Tokrat je bila Duga izredno odkritosrčna in poštena. Škoda, da ni navedla, za kolikšen odstotek »prostovoljnih« izseljencev gre...

»Sloba« Titov naslednik?

Na shodu »solidarnosti« v Titovem Vrbasu – tako poroča Borba – so predsedniku predsedstva CK ZK Srbije Slobodanu Miloševiću vzklikali »Sloba, svoboda«, nato pa je odjeknila pesem:

»Slobodane, slobodom te zvali, tebe vole veliki i mali. Dok se Sloba ovom zemljom kreće, narod nikom robovati neće. Sad se narod naveliko pita, ko će nama da zameni Tita. Sad se znađe ko je drugi Tito, Slobodan je ime ponosito. Slobodane, ti narodni sine, sad se narod o slobodi brine.«

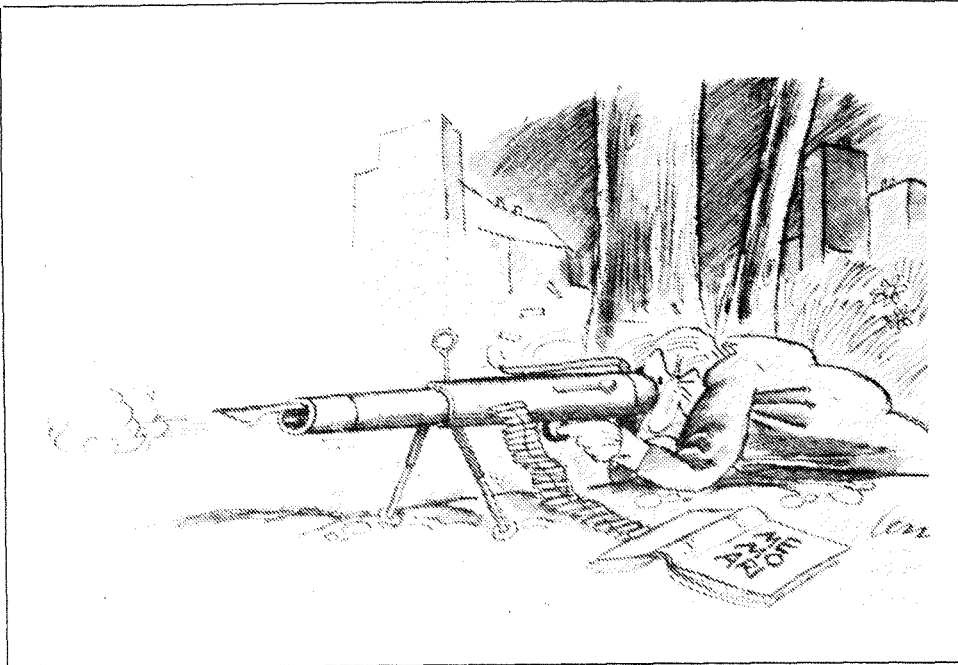
Temu je sledila pesem Druže Tito, mi ti se kunemo.

Vladimir Bakarić je pred časom izjavil: »Potrebno je samo malo zagrebsti pod kožo srbskih komunistov, pa se pod rdečilom takoj odkrije kuta Svetega Save«.

Odkrito priznam, da sprva nisem verjel tej, po moji oceni malce cinični označbi. Danes, po številnih zbiorih »solidarnosti« in po napisih, ki jih tam nosijo, pa javno priznam, da je ocena pokojnega revolucionarja zelo pronicljiva in na žalost – točna!

Zato bognasvaruj, da bi »vodž« Sloba postal Titov naslednik...

Vaš Sime

tvi za doktorja vojnih znanosti. Tito je takrat navedel, da je bil prvi bolgarski partizanski bataljon Hristo Botev ustanovljen 19. decembra 1943 na našem osvobojenem ozemlju. Pri tem Bajalski podčrtuje, da se Tito ni slučajno spomnil prav na ta bataljon, ker druge bolgarske vojaške enote ni bilo, zaradi česar ne more biti govora o oboženi vstaji v Bolgariji v tem času.

Bajalski in ostali soborci trdijo, da so navedbe Duga-

katera imena in datumi tudi netočni...

Gevgeljski prvoborci očitajo Duganovi še več, vendar manj pomembnih spodrsiljaev. Po dobrem letu precej viharnega in seveda tudi temu primerno odmevnega neuspešnega »razraščanja in usklajevanja« je knjiga Vaske Duganove Mladost v viharju vojne prišla do javnega tožilca, na razplet pa bo treba še počakati...

Za konec pa še podoben »ocvirek«: na Prvem občin-

gu (ZR Nemčija) je zgodovinar akademik dr. Dušan Bilandžić govoril o položaju v Jugoslaviji in o izhodu iz krize.

Vznemirljivo in na moč zanimivo je bilo šele po predavanju, ko so vznejevoljeni in ogorčeni zdomci obsuli novopečenega akademika, člana Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti iz Zagreba, z vsemi mogočimi vprašanji.

Pri tem so deževale tudi take pripombe, kot so: »Kaj

temu pa so vložili veliko naporov, da bi bil program zanimiv in privlačen za slehernega mladega človeka,« je poudaril Bojan Fertin.

Druga pomembna dejavnost zveze rezervnih vojaških starešin skozi poletje je bilo sodelovanje pri obrambnem in samozaščitnem usposabljanju mladih, ki so bili na mladinskih delovnih akcijah v naši republiki. Organizacije ZRVS občin, kjer so bile delovne akcije, so v sodelovanju z drugimi dejavniki pripravile programe, ki so jih prilagodile interesi, spolu, izobrazbi in interesom udeležencev, pa seveda tudi razmeram na vsaki posamezni akciji.

Med ZRVS in poveljstvom Ljubljanskega armadnega območja ter poveljstvi posameznih garnizij poteka že vrsto let izredno dobro sodelovanje, ki se nenehno krepi in vsebinsko bogati. V zadnjem letu je potekala vrsta skupnih dejavnosti, v katerih je JLA, s svojimi kadri, obožljivci in opremo na vajah, tehničnih zbiorih in drugih oblikah sodelovanja dala velik prispevek k programu usposabljanja rezervnih vojaških starešin. Zato se je republiška

konferenca ZRVS s posebnim pismom zahvalila poveljstvu Ljubljanskega armadnega območja in garnizijskim poveljstvom za pomoč in sodelovanje.

»Že konec meseca bo seja predsedstva naše organizacije,« je povedal Jakob Černe. »V središču pozornosti bo predvsem akcija, ki poteka že nekaj let: za bolj kontinuirano delo krajevnih konferenc ZRVS. Obravnavali bomo tudi vprašanje, kako posodabljanje naših članov in v zvezi s tem, še, kako zagotoviti več literaturo za individualno izobraževanje oziroma sodobna video sredstva.«

Predsedstvo bo pretehtalo tudi program dela za prihodnje leto ter spregovorilo o gradivu, ki zadeva aktualne naloge organizacije, namenjeno pa je svetu za SLO in DS pri predsedstvu republiške konference SZDL.

Prav gotovo bo seja zastavila vrsto nalog organizacijam in članstvu. Da bi jih lažje uresničevali, načrtujejo vrsto posvetovanj s predsedniki in sekretarji občinskih, mestnih in obalnih konferenc ZRVS, kjer bodo spregovorili o dosled-

nem izpolnjevanju skupnih nalog v posameznih okolišjih.

Potekajoji že regijski posveti s predsedniki krajevnih organizacij ZRVS. Bili so že na Obali ter v celjski in novomeški regiji.

Pripravljajo še seminar za vodje usposabljanj ter predavatelje. Na njih bodo največ pozornosti namenili posodobitvi izobraževalnih prizadevanj, kajti bistveno vprašanje je, kako ob uporabi sodobnih učnih pripomočkov najbolj nazorno predstaviti in prikazati uporabo bojnih sredstev.

Že nekaj časa potekajo priprave na novembrsko zasedanje republiške konference ZRVS, ki bo po svoji namembnosti volilno-programska. Druga pomembna obveznost so priprave na ustanovitev komisije za tradicije NOB. V zvezi rezervnih vojaških starešin so že doslej veliko pozornosti namenili tradicijam in izročilom naše revolucije, ustanovitve komisije pa pomeni nov korak na tem področju.

Tudi v občinskih organizacijah v teh dneh snujejo programe dela za prihodnje leto, obenem pa pripravljajo regijske posvete in seminarje.

B. K.

O dejavnosti ZRVS čez poletje in o delu prek jeseni

Kako mobilizirati članstvo

S septembrom se je na novo razmahnilo delo na vseh področjih našega življenja, tudi v organizacijah vseh rezervnih vojaških starešin Slovenije. Seveda to ne pomeni, da je v obeh poletnih mesecih delo v ZRVS stalo, nasprotno, lahko rečemo, da še nikoli ni bilo tako intenzivno kot letos. O dejavnosti rezervnih vojaških starešin med poletjem in o delu, ki jih čaka jeseni, smo se pogovarjali s podpredsednikom RK ZRVS Slovenije Bojanom Fertinom in njenim sekretarjem Jakobom Černom.

Predvsem velja poudariti, da je v juliju in avgustu delovna skupina ZRVS obiskala pet centrov za obrambno usposabljanje, kjer so bili na urjenju mladinci in mladinke, ki ne obiskujejo šol srednjega usmerjenega izobraževanja. V delovni skupini so bili predsednik zvezne komisije za vojaškostrokovno usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje generalpodpolkovnik Živorad Lazović, predsednik republiške konference ZRVS Slovenije Branko Jerkić in namestnica republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Božena Ostrovršnik s sodelavci.

Skupina je obiskala centre v Radljah ob Dravi, kjer so bili mladi iz občin Radlje in Dravograd, na

Bojan Fertin

Pokljuki, kjer so bili mladi iz občin Kranj in Trzin, na Planini nad Sevnico, kjer so bili mladi iz Sevnice in Sentjurja, v Kočevju, kjer

Jakob Černe

člani. Žal pa se je izkazalo, da nimajo prav velika vpliva na izdelavo delovnega načrta, ker je pač narejen na republiški ravni. Kljub

Nekdanje politične zapornice iz italijanskih zaporov na srečanju v Sloveniji

O stanju: premišljeno in strpno

Nepozabni trije dnevi njihovega druženja so prehitro minili

Že tretjič so se srečale nekdanje politične zapornice iz italijanskih zaporov fašistične Italije, ki so bile med vojno »razposlane« iz raznih krajev Jugoslavije v kaznilnice od Benetk do Firenc in od Peruggie do Tranija. Tokrat je bil kraj njihovega shoda Otočec na Dolenjskem, od koder so obiskovale bližnje kraje: Kočevje, Rog, Novo mesto in druge, manjše. Že lanskoletno srečanje, ki je bilo na Reki, je pokazalo, da se nekdanje tovariške v najtežjih pogojih življenja nič manj rade ne družijo zdaj, ko ima že vsaka za seboj tudi svojo življenjsko zgodbo, družino, otroke in vnuke. Zdi se, da so vezi, ki so jih stakale v najtežjih pogojih, v skupnem delu zaporniških kolektivov, tako globoke, da bodo trajale vse življenje.

Nič čudnega torej, da je skupina v bele halje oblečenih tovarišic, ki so si pravkar ogledovale prostore v proizvodnji zdravil tovarne Krka, kjer sem jih dohitela, v en glas hvalila srečanje, organizacijo in predvsem pristna nova znanstva povsod, koder so po Dolenjskem hodile.

Slavica Matetič, ki je prišla z Reke, je bila več kot navdušena.

Sama je predsednica komisije za interniranje in politične zapornike pri predsedstvu občinskega odbora ZZB NOV Reke in članica predsedstva tega odbora, zato ve, koliko dela je s takšno organizacijo. Mimo dobro pripravljene srečanja pa je ugotavljala, da to ne bi pol toliko uspelo, če ne bi bilo na vseh njihovih srečanjih z ljudmi – domačini toliko prisrčnosti in neponarejene človeške dobrote.

Ko smo jo vprašali, kako preživlja svoje upokojsko življenje, je povedala, da žene njenega domačega kraja – Kastavščine – ravno zdaj zbirajo monografsko gradivo o delu žensk v NOB, s čimer prihajajo v stik z ljudmi iz tamkajšnjih vasi. Tako se jim tudi

obnavlja spomin. Ugotavljajo, da skoraj ni bilo hiše v tistih vaseh reškega zaledja, ki ne bi na ta ali oni način delovala za narodno-osvobodilni boj. Sicer pa je življenje na Reki ta čas podobno življenju drugod po Jugoslaviji. Sama je bila pred upokojitvijo sodnica za prekrške in nima kdove kako slabe pokojnine, opozorila pa je, da prenekatera od tovarišic, članic ZZB NOV, ki so med vojno delovale skupaj, toži, da se s pokojnino ne da več shajati od prvega do prvega... Le toliko sva lahko spregovorili, kajti avtobus je skupino udeleženk srečanja, ki so prišle z Reke, že nekaj minut za tem odpeljal proti domu. Tako je bilo treba počakati do konca sprehoda po Krkinih obratih in se mirneje pogovarjati naprej v prijetnem hladu hotela na Otočcu.

Sedemintrideset jih je prišlo iz Slovenije, trideset iz Dalmacije, po nekaj pa iz Beograda, Reke in Črne gore.

Biserka Novak, Aljoša Gazzari, Vida Hreščak, Djina Sedlar, Desa Kukoč, Nada Tarman, Darja Tunguz, Davorka Urlič, Katica Mardešić, Anka Besker

in še nekatere so sedele ob poobedni mizi kot pisan šopek z vseh vetrov: iz Šibenika in Splita, iz Beograda in Ljubljane ter hitele pripovedovati druga čez drugo, česa so bile na tem srečanju najbolj vesele. Lepo jim je bilo na Otočcu in vso hvalo so pele osebjem za solidno postrežbo ter dobro hrano. Lepo jim je bilo tudi na Kočevskem Rogu, pa na obisku v Dolenjskem muzeju in v tovarni Krka, naučile so se v medsebojnih pogovorih... toda najlepše jim je bilo na obisku v Kočevju in v bližnji vasi Mozelj. Kočevski predsednik ZZB NOV jim je pripravljal izredno tople govor, v katerem je poudaril, da so takšna srečanja, ki so že tradicionalna, vsakič znova prispevki k zblizovanju in krepitevi medsebojnega prijateljskega povezovanja, saj krepijo antimilitaristično misel in preprečujejo, da bi se človeštvo še kdaj znašlo v podobni preizkušnji, kot je bila tista v drugi svetovni vojni. Predstavil jim je kočevsko zgodovino, njeno zgodovino v NOB in njen sodobni razvoj, prav tako pa je segel k orisu še starejše krajevske zgodovine, da bi tako pojasnil krajevno specifično in vprašanje Kočevjarjev.

Udeleženske srečanja so si ogledale Šeškov dom in celotno Kočevje, nato pa so, po zadržanju vseh, doživeli najbolj ganljiv sprejem pri domačem pevskem nonetu v vasi Mozelj, kjer se je prelepa domača pesem prepletla s partizansko, pa tudi z njihovimi lastnimi pesmimi, zloženi na temo domačega kraja, kar so pevke (med njimi

so tudi takšne, ki nosijo že osmi križ) dopolnile še s presenečenjem – gostitvijo – z doma napečenimi dobrotami. Zdelo se je, da naše gostje iz drugih republik kar niso pričakovale, da bodo v naših krajih srečale toliko toplino in prave, iz globine prihajajoče prijaznosti, zato so mi ob odhodu večkrat ponovile, da moram obvezno kmalu obiskati tisto vas pri Kočevju in njene enkratne pevke.

Se pri enem omizju sem se ustavila, preden sem se poslovila. Tam so sedele tovariške iz Šibenika, ki so si prav tisti hip prek miz »metale« s Splitčankami prijazne zbadljivke, saj je »po cilom svitu poznato«, da se Splitčani in Šibenčani kar naprej dražijo in tekmujejo... »E, a ko je vama dao Nadovezu, a što je Hajduk tako nisko pao, a sve ste nam najbolje sportaše pokrali...« Zraven se seveda režijo, kajti to zbadanje je pravi ritual, ob katerem se lahko od srca nasmejijo tako udeleženci kot tudi poslušalci.

Potem so se moje nove znanke **Zdravka Ercegović, Biserka Ljupković, Ankica Jurišić in Mladenka Šeparović** zresnile, ker sem jih povprašala, kje so bile v zaporih med vojno in kako so tja prispele. Spomin na vojna leta je zanje kot za vse udeleženske tega srečanja hkrati tudi spomin na mladost, na tista najlepša dekliška leta, ki jih niso mogle nikoli več nadomestiti v svobodi. Zato je v njihovih pripovedih o aktivnem ilegalnem delu med vojno veliko ponosa – pa tudi odzvena žalosti.

foto: Jože Primec

Takrat so bile stare osemnajst, devetnajst, dvajset let, kazni, ki jih je izreklo italijansko vojaško sodišče, pa so se glasile na pet, šest, sedem in celo petnajst let... Njihove družine so skoraj praviloma vse delale za partizane, ali pa so bili sorodniki v hostah; prenekateri dom je pod sovražnikovo maščevalno roko pogorel do tal... in same so bile zvečine žrtve bodisi domačih izdajalcev bodisi tistih, ki so izmed njihovih vrst na hudih zaslišanjih podlegli.

Danes je drugačen čas, so menile, razmišljajoč o tem, kaj so se pogovarjale te tri dni, ko so se družile v Sloveniji. »Lahko kar zapišete«, je rekla tovarišica Davorka iz Splita, »da smo bile zadovoljne z govorom,

ki ga je ob našem prihodu imela predsednica komisije za interniranje in zapornike pri RO ZZB NOV Slovenije tovarišica Milovanovičeva, kajti v en glas ugotavljamo, da smo preveč pesimistično verjele, da so nekdanje vrednote, ki so nam v zaporih, ko nam je bilo najhuje, nekaj veljale, res že izumrle. Vendar ni tako. Zato pa smo tudi enotne v mnenju, da nam je za to našo Jugoslavijo potrebno ta hip veličanska mera potrpežljivosti, česar pa nekateri, ki »se zaganjajo«, nikakor nočejo upoštevati. Naš obisk v tovarni Krka je delček sanj, ki smo jih nekoč sanjale o prihodnosti, torej ne moremo reči, da se ni nič uresničilo...«

B. Ž. J.

Kako preživeti v naravi?

Če si izurjen, ni težko

Vsaka nova generacija vojakov – izvidnikov opravi poleg rednega usposabljanja tudi urjenje iz specialističnega programa. Za tovrstno urjenje pa so potrebni posebni pogoji za delo. Najpomembnejša je oblika zemljišča, zaželeno pa je tudi, da je v bližini kakšno naravno ali umetno jezero.

Vse te pogoje pa nudi izvidnikom iz enote JLA, ki ji poveljuje starešina Gojko Vujnović, akumulacijsko jezero Mola, nedaleč od Ilirske Bistrice. V dvajsetih dnevih urjenja so se vsi brez izjeme naučili plavati pa še marsikaj drugega.

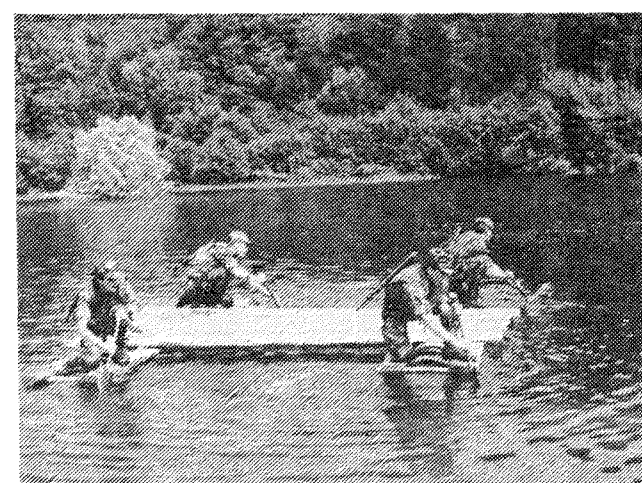
»Po prihodu v tabor, smo se takoj lotili dela,« je pripovedoval starešina Darko Pečanac. »Starešine in vojaki so dali vse od sebe, da je delo potekalo nemoteno. Težave so sicer prihajale na dan druga za drugo, a smo jih s skupnimi močmi uspešno reševali.«

»Za vojake je bilo še posebej zanimivo urjenje v premagovanju vodnih ovir,« poudarja starešina Boris Tkavčič. »Najprej jih naučimo veslanja in vožnje s čolnom, nato pride na vrsto izdelava najrazličnejših splavov. Za vesla lahko upravljajo lopatke. Vse vaje, ki smo jih predvideli, smo uspešno opravili predvsem po zaslugi požrtvovalnosti vsakega posameznika.«

Starešina Stanča Jovanović je vodil tisti del usposabljanja, kjer so se izvidniki urili v preživljanju v naravi. »Ta del urjenja smo opravili v gozdu, na bližnjih hribih in ob jezeru. Bili smo brez običajne hrane, jedli smo tisto, kar smo našli. Juho smo si kuhali iz različnih li. ov, korenja in drugih rastlin. Korenine smo uporabili za sesekljan zrezek in pire krompir. Posebna specialiteta so bili žabji kraki, gobe in seveda okusne jezerske ribe. Vse to smo pripravljali po posebnem receptu,« je povedal starešina Jovanović.

Ko smo si ogledali vojake-izvidnike, nam je bilo povsem očitno, da kljub precej drugačni prehrani niso prav nič manj telesno pripravljeni za izvajanje svojih zahtevnih nalog.

Besedilo in fotografije:
P. Nikolić

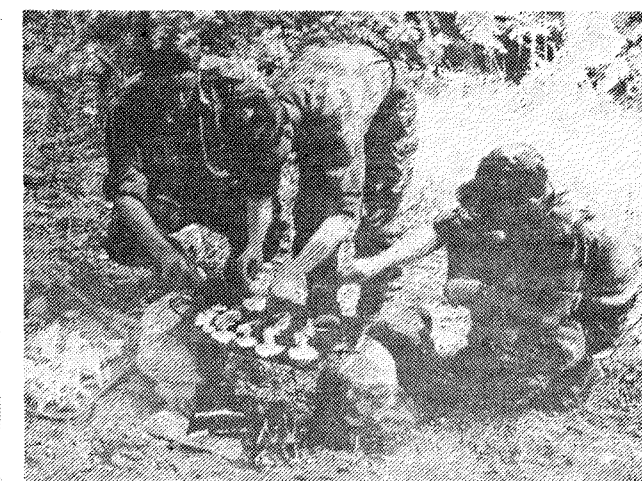
Splav je narejen in štirje vojaki so se varno prepeljali na drugi breg jezera.

Izvidniki med opazovanjem

Po nekaj dneh so spretno obvladovali vesla in čoln.

Golobice, pečene na žaru, so bile izdaten obrok.

Z obiska v Nikaragvi

Utrujeni bojovníki in izčrpano gospodarstvo

Piše: Florjan Lajmiš

Uradnik za okencem letalske družbe v Miami se je kar res ustrašil: »Kam bi radi potovali? V Managvo?« Zmajeval je z glavo, nato pa se je le obrnil k svojemu računalniku. Z zaskrbljenim obrazom je tipkal po aparatu, me še enkrat pogledal in omahoval med poklicno diskretnostjo in človeškim sočustvovanjem: You know that you are going to a war zone? (Ali se zavedate, da silite na vojno območje?) Za noben denar me ne bi spravili tja!«

V Miamiu skoraj vsi reagirajo na ta način. Če samo omenite, da je cilj vašega potovanja Nikaragva, vas celo povsem ravnodušni so-govorniki zaskrbljeno pogledajo in se začno poslavljati, kot da vas ne bodo več videli.

»Upam, da boš preživel to potovanje«, mi je pred odhodom dejal prijatelj in me prav zares pomiloval. »Veš«, je rekel, »v Nikaragvi najprej streljajo, nato te šele vprašajo za potni list.«

Videti je bilo, da je o tem res prepričan. Neverjetno, koliko v Miamiu vsi vedo o Nikaragvi in tamkajšnjem življenju.

Managva

Sledovi krogel na zidovih stavbe, ki si jo ogledujem, so stari natančno dvajset let. Robovi lukenj so utrjeni in posebej zaznamovani. Te sledi so še iz časov, ko so bili uboji na cestah, nenadne aretacije in nasilje v Managvi nekaj vsakdanjega. Krogle so razbijale majhno, enonadstropno poslopje. Ena stena je povsem podrt.

Guardia Nacional je 15. junija 1969. leta obkolila konspirativno stanovanje v tej hiši. Zasebna armada tedanjega nikaragovskega diktatorja Anastasia Somose Debayleja je poslala nad to domovanje 300 svojih pripadnikov. Blokiral so vso mestno četrt. Po večurnem boju so vojaki poskušali z jurišem zavzeti odporniško točko. Toda, uspelo jim je šele, ko so pripeljali tank in ko je letalo bombardiralo hišo. Presenečeni vojaki so ugotovili, da v hiši ni bilo gverilske skupine, ampak se jim je toliko časa upiral en sam mož. Prebivalstvo je vse lahko gledalo v neposrednem televizijskem prenosu. Somoza je ukazal posnetek še dvakrat ponoviti, da bi ljudem pokazal, »kako nesposobni so uporniki, ki tako brez pomisleka silijo v smrt«. Toda diktator je dosegel nasprotni učinek: rodila se je legenda o Sandinistični osvobodilni armadi, Frente Sandinista de la Liberación Nacional.

To je bil začetek, najhujše je šele prišlo. Zgodovina je znana. Kar deset let je še trajalo, preden so sandinisti julija 1979 pregnali diktatorja Somozo iz Managve. V teh desetih letih je diktatorjeva »Guardia« morila, mučila in z bombami razbila nekatera mesta. »V zadnjih dneh diktature je bilo dovolj, če je bil človek mlad, pa je bil že dovolj zrel, da ga je guardia aretirala in umorila.« mi je pripovedoval Christain iz redakcije »Juventud Sandinista«, ko sva obiskala »Monu-

ménto de los Héroes y Mártires«. Nekaj metrov od abstraktno oblikovanega spomenika se začena grmičevje, v katerem je guardia morila aretirane mlade ljudi, trupla pa je zmetala v opuščeni kamnolom, ki leži ob asfaltirani cesti pred Managvo v smeri proti morju. Vsako jutro je bilo videti ženske, kako so ihteč hodile med trupli in iskale svoje pogrešane otroke.

Bil je čas premirja

Hotel »Las Mercedes« nasproti letališki stavbi v Managvi je center za sprejem tujcev. Nič posebnega ni bilo, zanimivejša je bila vožnja v mesto v prenapolnjenem avtobusu. Cesta je speljana skozi vzhodni del Managve, kjer je še opaziti nekdanje razkošne vile, veliko več pa je tovarniških objektov, revnih stanovanjskih četrti in barak. Ko pa potnik izstopi iz avtobusa in prek prašne ceste stopi v hotelsko avlo, se znajde v klimatiziranem okolju mednarodnega razkošja. Hotel Las Mercedes sestavlja več pritličnih hiš v tropskem slogu, okoli njih pa je negovana trava in eksotično rastlinje. Majhne hišice – v vsaki sta televizor in prezračevalna naprava – so razporejene okoli največjega plavalnega bazena.

Na terasi tega hotela so predstavniki sandinistične vlade in kontrašev sporočali novinarjem rezultate svojih pogajanj. Ni bilo težko priti v bližino pogajalcev, stražarji so bili sila popustljivi. Policist ob glavnem vhodu je sicer pregledoval aktovke mimoidočih, skozi druga dva vhoda pa si lahko nemoteno prišel na kraj dogajanj.

V času premirja je bilo v hotelu kar precej delegatov na visoki ravni. Pogajanja so napredovala le počasi. Veliko pričakovanje, ki ga je bilo čuti v Managvi tiste aprilске dni, se je kmalu pritajilo. Konec marca sta se delegaciji sandinistov in kontrašev dogovorili za prvo srečanje na nikaragovskih tleh in se na veliko presenečenje odločili za podaljšanje premirja. Vlada je obljubila pomilostitev za ujetе kontraše ter nekdanje pripadnike Somozove Guardie civil tega omogočila sodelovanje kontrašev v »nacionalnem dialogu« – brez orožja. Uporniki so soglašali, da bodo svoje oborožene ljudi umaknili na nekaj območij, da bi jih bilo mogoče nadzirati. Toda medtem ko so komisije v Managvi razpravljale o podrobnostih in ko so sandinisti izpustili prve ujetnike, so se v Miamiu in v Hondurasu med seboj spopadli kontraši. Začela se je bitka za prevzem oblasti v uporniškem gibanju. Vojaški poveljnik kontrašev Enrique Bermudez, ki je kot nekdanji oficir Somozove guardie malo pričakoval od »nacionalnega dialoga« v Nikaragvi, je zavrnil vse rezultate dogovarjanja in očital političnemu vodstvu kontrašev, da so jih sandinisti žejne prepeljali čez vodo.

Ostalo je mesto strahov in nezaceljenih ran?

Tam, kjer je bil včasih center Managve, zdaj raste tra-

va. Nihče ni odstranil razvalin in grdih betonskih skeletov. Somozove obnavljanje porušeni delov mesta ni zanimalo. Pomoč, ki je prihajala iz vseh delov sveta, je marljivo nakazoval na svoje bančne račune v ZDA. Sandinistični vladi »Svobodne Nikaragve« je ostajalo za obnovo le malo denarja. Številni ulični vogali v Managvi so danes videti kot zapuščeno mesto, mesto strahov.

Sredi teh slabo zaceljenih ran stoji »Plaza de la Revolución«, edini trg v Managvi, ki še pritegne pozornost obiskovalca. Tukaj ima vsak dogodek iz nikaragovske revolucije svoj dokaz. Koloni-

je revolucija zahtevala od prebivalcev in kaj jim je vzela.

Zmagoslavje je že zdavnaj mimo

Mobilizacijsko razpoloženje, ki je bilo v letih 1980 in 1981 tako očitno, je zamrlo. Vsakdanjost se je vrnila v to revolucijo, vsakdanjost pa je sila trpka. Iz zmagoslavnih revolucionarjev je nastala vlada, ki si ne more dovoliti, da bi ji naprtili odgovornost za bedno stanje v državi, vendar vsi kažejo s prstom nanjo. Nezadovoljstvo v Nikaragvi je veliko. Kriva je vojna, ki so jo sandinisti moralno sprejeti in zdržati pritisk,

Navdušen sprejem sandinistov v Managvi 19. julija 1979.

alni gospodarji so gradili katedrale, ki so še vedno vredne ogleda, čeprav so jih potresi precej načeli. Ob bokih katedral stojijo vladne palače, v katerih se je šopirila Somozova dinastija. Sandinisti so v teh prostorih uredili svoje finančno ministrstvo.

Cerkvam in palačam nasproti stoji spomenik Carlosu Fonseci Amadorju, enemu izmed ustanoviteljev Frénte Sandinista, obdan z zastavami in zelenjem. Na tem trgu so sandinisti 20. julija 1979. utrdili svojo zmago in oblast. Od tedaj se tam zbirajo vsakokrat, ko se dogaja kaj za Nikaragvo pomembnega, s tega trga odhajajo po mestu demonstranti, če je treba pred svetom ponavljati cilje sandinistične revolucije.

Hiša, katere zidovi so predréni s sledovi krogel, je danes nesviljiv muzej. V zemljevidu mesta ni vrisan, najti ga je mogoče le, če ga človek išče. Šele ko je obiskovalec prav blizu, zagleda kovinsko ploščo, na kateri piše: »Casa Museo Comandante Julio Buitrago Urróz«. Zgodovina revolucije se v Managvi ne vsiljuje domačinom in tujcem, človek jo mora iskati in poiskati sam. Je namreč tako vsakdanja, da jo z lahkoto prezreš. Konspirativne hiše, kot je na primer »Casa Buitrago«, stojijo v vsaki mestni četrti, vendar so jih le nekaj uredili kot simbol revolucije. Za tujca so to pač hiše. Le če kdo ostane v Managvi dalj časa, če spozna mesto in njegove prebivalce, ugotovi, kaj vse

zovanja spopadov med kavboji in Indijanci, pa čeprav marsikdo v Miamiu misli, da je tako. Kljub temu pa je tudi v Managvi čuti vojno, že v razgovoru s taksistom, čigar sin je pri vojaki. Njegova enota je odšla nekam v hribe in že dolgo se ni oglašila. Na pokopališču spominjajo na vojno nova gomila, cvetje in sveče za mlađega vojaka, ki je padel pred dnevi. Da je v državi vojna, opazi tudi pri naročanju Coca-Cole. Prodajalka ima razrezan obraz. Njeno domačo vas v planinah so napadli kontraši. Skoraj bi jo ubili. Nikakor ne more razumeti tega, da se njena vlada prav tu v Managvi pogaja z voditelji kontrašev, teh zverin v človeški podobi.

Managva je prašna, neurejena, glasna, polna napetosti vseh vrst. Pogled s strehe hotela Intercontinental – kamor sega oko, je videti zelenje – je varljiv. Spodaj na ulici je mesto videti povsem drugačno. Kraji, kjer bi človek lahko užival v miru, so redki. V mestu mora imeti človek kakšen nujen opravke, sicer raje ne gre nikamor, da mu ne bi popustili živci. Zunaj je vroče, razdalje so velike, avtobusi so vedno nabito polni, praznega taksi-ja pa tudi ne najdeš zlepa. Včasih je bilo to prijetno mesto, po katerem ni bilo težko potovati. Tako je bilo vse do tiste decembrske noči v letu 1972, ko je potres sesul središče mesta. Od tedaj je Managva podrtó mesto brez središča.

Pogajalski šah brez upa zmage

V hotelu Las Mercedes nihče ne ve preveč natančno, koga pravzaprav zastopa v hotelu navzoča delegacija kontrašev. Očitno pa je, da si preveč ne želi srečanja s predstavniki druge strani, s katerimi se mora dogovoriti o miru v Nikaragvi. Predlogi s katerimi kontraše zala-ga vlada v Managvi, jim delajo le težave. Vsaj učinek je takšen. Ne vedo kako, toda nekako morajo najti način, metodo, s katero lahko zavrnejo predloge. Navzoči novinarji že dolgo ne verjamejo več, da se bodo nekega dne le sporazumeli.

Na prizorišču se je končno nekaj zgnilo. Vse je pohitele k odru, postavljali so mikrofone in kamere, žaromete

in drugo opremo. Najprej je prišla vladna delegacija pod vodstvom obrambnega ministra Humberta Ortega. Razločno in počasi so sandinisti pojasnjevali svoja stališča in potek pogajanj. Rezultatov niso omenjali. Po krajšem premoru so se oglašili predstavniki kontrašev. Razlika je osupljiva. Mučili so se, da bi v angleščini odgovarjali na vprašanja izrečena v španščini. Predstavniki kontrašev Bosco Matamoros je ponavljal že stara, znana stališča. Drugi član delegacije Adolfo Caledro naj bi pojasnil, kako kontraši pojmujejo demokratizacijo. Ko je tudi po petem vprašanju odgovoril z enakimi frazami, so novinarji začeli godrnjati. Spraševali so se, ali je predsednik Daniel Ortega mislil na takšne prizore, ko je dejal, da se hoče pogajati s samim direktorjem cirkusa, ne pa z njegovimi klovni.

Prizor je nesmislen. V Nikaragvi je namreč vojna, v državi so še pred kratkim streljali z bojno municijo. Ljudje so umirali, vasi so gorele, po državi so terorizirali in sejali sovraštvo. Zdaj pa se pogajajo v klimatiziranem okolju, so vljudni in civilizirani, kot bi se pogovarjali le o višini davkov in drugih dajatev. Človek bi komaj verjel, da so zlikani gospodje iz tabora kontrašev tako nagnjeni k nasilju in zverinskemu izživljanju in da v hribih z lastnimi rokami morijo svoje žrtve. Ves cinizem teh pogajanj je na dlani: vojna kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi.

Avtobus firme Tica, namenjen v Kostariko je nabito poln. Med potniki je nekaj turistov z nahrbtniki, nekaj poslovnežev in drugih, ki poskušajo kakorkoli pregnati neznosno vročino. Mlada ženska z otrokom v naročju se živčno preseda. Takoj je opaziti, da je navajena bolj udobno potovati. Sodi med tiste v Nikaragvi, ki so izgubili vsako upanje. Dolgo časa je trajalo, preden je dobila vizum za Kostariko, zdaj pa odhaja v negotovo prihodnost. Ima veliko prtljage in naslov daljnih sorodnikov v San Joseju, vendar skoraj nič denarja. Tako, kakor številni njeni rojaki upa, da jo tam res čakata delo in boljše življenje.

Krka TOZD Zdravilišča, Zdravilišče Strunjan

Zdravilišče Strunjan

Hotel Svoboda
66320 Portorož – Portorose, Jugoslavija
Tel. (066) 75-881

V fašističnih ječah, internacijah in nemških taboriščih so hudo trpeli in umirali

Že po zasedbi Julijske krajine novembra 1918 in aneksiji tega ozemlja z rapalsko pogodbo v novembru 1920 med Italijo in Jugoslavijo je nastalo proti okupatorju in fašizmu močno uporniško gibanje med našim prebivalstvom.

Ne bomo navajali podrobnih raznorodovalnih ukrepov fašistične oblasti, naj omenimo le zloglasno Gentilejevo šolsko reformo iz leta 1923, ki je uničila slovensko in hrvaško šolstvo, uvedbo izrednih fašističnih zakonov iz leta 1926 in nastanek Posebnega fašističnega sodišča, pred katerim so se vrstili vse do leta 1943 številni protifašisti slovenske in italijanske narodnosti.

Oborožena vstaja proti fašizmu pod vodstvom KP Slovenije in OF ter KPJ in tovariša Tita je zajela Slovensko Primorje in Istro že leta 1941. Nastajale so prve partizanske enote in organizacije OF, ki so postopoma prerasle v pomemben vojaški in politični dejavnik, proti kateremu je italijanska okupacijska oblast prevzela celo vrsto – v vojnih razmerah – izrednih ukrepov: z ječami, policijskimi konfinacijami, internacijami, požiگی vasi, streljanje talcev in odgonom upornega prebivalstva v koncentracijska taborišča.

Za boj proti partizanom so že pred kapitulacijo Italije osnovali v Trstu Ispettorato speciale di pubblica sicurezza (Posebni inšpektorat za javno varnost) s sedežem v ulici Bellosguardo. Vodil ga je generalni nadzornik javne varnosti doktor Giuseppe Gueli. Vendar najpomembnejšo vlogo v njem je prevzel, znan po svoji krutosti, doktor Gaetano Collotti s svojimi rablji. »Zaslovel« je kot največji mučitelj, kar ga je premogel fašistični režim. Ljudje so kmalu imenovali tisto stavbo »villa triste« (turobna vila), kjer so mnogi pretrpeli neznanjske muke. Po kapitulaciji Italije je nemški okupator osnoval leta 1944 zloglasno Rižarno pri Sveti Soboti v Trstu, to je edino nemško uničevalno taborišče v Italiji. V njem je žrtvovalo za svobodo svoje življenje več kot 3.000 žrtev.

Med obema vojnama je bilo na italijanskem ozemlju veliko ječ in policijskih konfinacij. Omenimo naj le zapore v Trstu, v Kopru, kaznilnice v Fossanu, Perugii, Regina Coeli v Rimu, Volterra, Portolongone, Castelfranco Emilia, Saluzzo, Pianosa, Civitavecchia, S. Stefano, S. Gimignano, Turi di Bari in še druge.

Policijske konfinacije in internacije so bile še iz obdobja med obema vojnama, toda med NOB se je njihovo število podeseterilo. Navajamo le najvažnejše: Ponza, Tremi, Ventotene, Pantelleria, Rab, Gornars, Pisticci, Moterondo, Cairo Montenotte, Frosinone, Fraschetti Carbonia, Marcera, Ustica, Forte di Matera, Trezzamonte in druge. Nemška uničevalna taborišča pa naslednja: Dachau, Mauthausen, Auschwitz, Buchenwald, Ravensbrück, Bergen-Belsen, Flossenbürg, Treblinka, Doramittelbau, Maidanek, Sonibor, Natzweiler, Rižarna pri Sv. Soboti v Trstu in še nad 1100 podružnic v Nemčiji, Avstriji, Poljski in Čehoslovaški.

Slovenska Istria

V Slovenski Istri, ki obsega obalne občine Koper, Izola in Piran je po italijanski okupaciji tega ozemlja nastalo močno protifašistično gibanje, pravzaprav pravi upor ob volitvah v italijansko zbornico 15. maja 1921 v Marezigah in okoliških vaseh. Delavsko gibanje v tem izrazito revnem območju, ko je bil delavec in kmet neusmiljen izkoriščen, splošna revščina pa vsakdanja stvarnost, je imelo globoke korenine. Na tem območju je Komunistična stranka Italije imela precej privržencev in njihovih simpatizerjev. V zibelki tega gibanja v Gabrovici, so že leta 1930 natisnili številko združene kmečke obrambe Kmetijski glas, leta 1932 pa so bile v juniju v Dekanah in Kopru kmečke protifašistične demonstracije. Posebno fašistično sodišče je obsodilo na 7 procesih več domačinov na mnoga leta zapornih kazni, precej pa jih je bilo obsojenih na policijsko konfinacijo. Pre-

ganjanih, zaprtih in drugače šikaniranih po fašističnih oblasteh je bilo okrog 300 oseb. Središče tega gibanja sta bila tudi Čežarji in Pobegi.

Že leta 1941 je Osvobodilna fronta prodrla v te kraje. Vendar pravi razmah je dobila prve mesece leta 1943, ko so v aprilu tega leta osnovali v Bertoških pri Rižani okrožni komite KPS za Slovensko Istro. S kapitulacijo Italije v septembru 1943 se je ljudstvo množično uprlo; iz koprskih zaporov so 27. septembra 1943 osvobodili okrog 200 političnih jetnikov. Nastajale so partizanske enote, najprej prva slovenska istrska brigada, ki je delovala do uničevalne nemške požigalske ofenzive prve dni oktobra 1943. Ta ofenziva je morila, požigala istrske vasi in zaselke (okrog 56) in pobila okrog 200 ljudi, med njimi borcev NOV in domačinov.

Vzporedno z razvojem političnih organizacij in volitev prvih organov ljudske oblasti, je zlasti mladina izpisovala najlepše strani svoje zgodovine z mnogo junaškimi dejanji v boju proti nemškemu okupatorju in ostanke italijanskega fašizma. V Slovenski Istri so nastale še Komanda mesta Koper, VOS za Slovensko Istro, enote GAP in italijanski bataljon Alme Vivoda ter Mornariški odred Koper. Največja enota pa je bil Istrski odred, ki je operiral na tem območju in v Brkinih. Prav tako so operirale enote VOS, ki se je pozneje že vključil v VDV, najboljši borci pa so odšli aprila 1944 v organe OZN.

V Slovenski Istri je bilo v raznih koncentracijskih taboriščih, ječah in internacijah preživeli 1996, žrtev pa 195 v občini Koper, v občini Izola preživeli 367, žrtev 19, v občini Piran preživeli 488, žrtev pa 14. Skupaj s padlimi borci je bilo v občini Koper padlih in žrtev 1078, v Izoli 66, v Piranu pa 75.

To je vsekakor visok krvni davek za narodno in socialno osvoboditev teh krajev in njihovo priključitev k matični domovini.

Vid Vremec

Kdo bo pomagal tem ljudem?

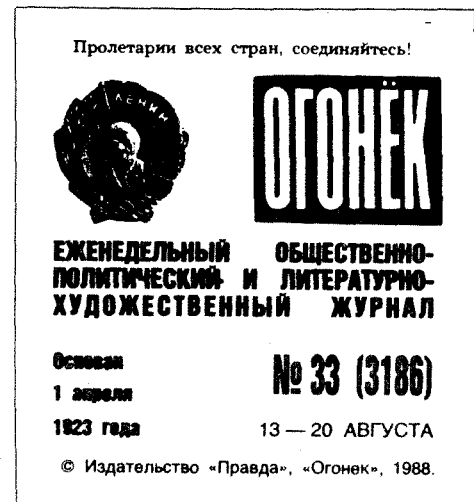
Oglasil se je Mile Pavlin

»Pošiljam prevod iz ruščine iz znane revije Oganjek (št. 33 od 13.–20. avgusta 1988), ki trdno stoji na strani Gorbačova. Danes mi ga je poslal sošolec iz letalske vojne akademije v SZ Milivoj Bereša, drugače upokojeni polkovnik, ki živi v Zagrebu. Njegova žena pa je Rusinja, toda že od 1948 naša državljanka, ki prejema sovjetske časopise.

Kot vem, so zaradi takšnega odnosa sovjetskih oblasti prizadeti mnogi naši nekdanji partizani. Pred kakim letom me je prosil Ivan Pampuška iz Kijeva, nekdanji partizan Vzhodnokoroškega odreda in Severnokoroškega bataljona (ki se je pozimi 1944 na 1945 bojeval na Svinji severno od Drave), naj posredujem v njegovi zadevi. Odrekli so mu namreč ugodnosti, ki jih uživajo udeleženci 2. svetovne vojne iz vrst Rdeče armade. Obrnil sem se na RO ZZB, ti pa so se na konzulat SZ v Zagrebu, kjer so jim seveda odgovorili, da je vse v redu in da Pampuški pripadajo enake pravice kot drugim. Žal pa se pristojne oblasti v Kijevu (in najbrž tudi drugje) požvižgajo na vse zakone. Kot vem, se izgovarjajo, da Pampuška (in njemu podobni) niso udeleženci velike domovinske vojne SZ, ker jih v Rdečo armado niso poslali pristojni vojni odseki.

Zato predlagam, da Kaplinovo pismo objavite v vašem listu. Če so pismo objavili v SZ v eni izmed najbolj branih revij (z velikansko naklado), zakaj ga potem ne bi še TV 15?»

Že štiriindvajset let skupaj s pisateljem in novinarjem Miletom Pavlinom iz Jugoslavije raziskujem usodo sovjetskih ljudi, ki so se bojevali proti fašističnim zavojevalcem skupaj z jugoslovanskimi partizani. Med brskanjem po arhivih je Mile Pavlin našel predvojne naslove svojih rojakov, narkar sem jih prek prijavnno-odjavne službe milice, vojaških odsekov in radia iskal po vsej Sovjetski zvezi. Uspelo nama je najti več kot tristo »pogrešancev«, med katerimi jih je bila pretežna večina resničnih herojev. Toda žal je malokateri izmed njih pihel z odgovorom na moja pisma in mi poslal svoje spomine. Morda bo koga zanimalo, zakaj tako?

Vzrok je v tem, da so sovjetske oblasti proti večini sovjetskih državljanov, udeležencev osvobodilne vojne v Jugoslaviji in ki so se vrnili v domovino izvajale kazenske ukrepe in nasilje. Jugoslovanska in sovjetska odličja, partizanske dokumente in fotografije so takšnim seveda pobrali. Tisti pa, ki je zdrvel mimo njih plaz kazenskih ukrepov in nasilja in ki niso okusili Berijeva taborišča, so bili tiho kot miši, predvsem pa niso radi govorili o sebi. Nažalost celo zdaj mnogi izmed njih ne uživajo zaslužene slave, pravic in ugodnosti, ki veljajo za vse druge udeležence velike domovinske vojne. V usodi mnogih izmed njih se prepleta tragično s herojskim. Fašisti so jih odpeljali od doma v nacistično Nemčijo, ko so bili še povsem mladi fantje in dekleta, tam so preživeli vse kroge taboriščnega pekla. Ko pa je nekaterim uspelo pobegniti, so se v jugoslovanskih hribih pridružili partizanom.

Mnogi izmed njih so bili odlikovani za hrabrost z jugoslovanskimi odlikovanji. V Jugoslaviji še zdaj uživajo slavo in veliko spoštovanje. V lastni domovini pa jih ne marajo niti priznati za udeležence velike domovinske vojne. Ali je to pravica? Obrat sem se na razne naslove, toda povsod sem nalezl na birokratsko obzidje. Mile Pavlin je o teh ljudeh pisal v jugoslovanskem tisku, jaz pa v našem v »Krasni zvezdi«, »Ukrajinski Pravdi«, »Krimski Pravdi« itd. Uspeha pa nobenega. Kdo bo pomagal tem ljudem?

L. A. Kaplin
invalid 1. skupine
Soči

Književniki, udeleženci NOB

Miško Kranjec

Ob 80-letnici rojstva

Pripovednik, urednik in polemik Miško Kranjec se je rodil 15. septembra 1908 v družini dninarja in sezonskega delavca v Veliki Polani pri Lendavi. Po madžarski osnovni šoli so učitelji nadarjenemu učencu omogočili, da je odšel v ljubljanske šole, kjer je dobil brezplačno oskrbo v Marijanišču. Tu se je pojavil v vrstah uporne srednješolske mladine, zato so ga izključili iz internata v četrti gimnaziji. Poslej je vse bolj organizirano deloval v boju za ljudske pravice. Po gimnaziji se je vpisal na ljubljansko univerzo, vendar je študij kmalu opustil, se leta 1934 vrnil v Prekmurje in se predal pisateljevanju. V Murski Soboti je bil urednik krščanskega socialističnega lista Novi čas, ki ga je preusmerjal v levičarsko glasilo, kasneje pa je prevzel uredništvo Ljudske pravice.

Literarna zgodovina ga obravnava kot pisatelja, ki je v tridesetih letih s svojimi novelami, povestmi in romani postal utemeljitelj našega socialnega realizma in eden njegovih najpomembnejših perdstavnikov. Kot oblastem sumljiv, komunistično organiziran intelektualac je bil januarja 1941 interniran v zahodno Srbijo. V času druge svetovne vojne ga srečamo v Prekmurju kot orga-

nizatorja narodnoosvobodilnega gibanja, živečega v ilegali. Leta 1944 je odšel v partizane na Štajersko in od tam v Belo krajino, kjer je delal v uredništvu Ljudske pravice. V njej je objavil nekaj podlistkov s snovjo iz vojne.

Po vojni je prevzemal vrsto pomembnih kulturnopolitičnih funkcij: bil je direktor Cankarjeve založbe, Ljubljanskega dnevnika, Slovenskega knjižnega zavoda, urednik revije Obzorje in urednik pri Prešernovi družbi. Nekaj let je bil predsednik Društva slovenskih pisateljev in poslanec ljudske skupščine SFRJ.

Po naročilu propagandne komisije pri Osvobodilni fronti je Viktor Smolej zbral do aprila 1945 knjigo leposlovne proze, ki so jo napisali neposredni udeleženci NOB na osvobodjenem ozemlju. Knjižnica pa je zaradi nepredvidenih težav izšla šele mesec po osvoboditvi v Ljubljani pod naslovom Beseda iz naše borbe. V njej je bila natisnjena tudi črtica Miška Kranjca »Atek, kaj si mi prinesel?« ki jo je avtor napisal v partizanih januarja 1945.

Vojna tematika odzvanja v Kranjčevih knjigah: Tihožitja in pejsaži (1945) zbirki novel, posvečenih žrtvam

vojne in Pesem gora (1946). Obsežni zgodovinski roman, tetralogija Za svetlimi obzorji (1960, 1963) pomeni po mnenju literarne zgodovine (Helga Glušič) drugo odločilno prelomnico v Kranjčevem povojnem ustvarjanju. S tem romanom je hotel Kranjec napisati veliki tekst o narodnoosvobodilni vojni in dati kolikor mogoče objektivno podobo dogajanja v tem času in na vseh frontah politične oziroma nazor-ske pripadnosti. Vsestransko in kritično je pokazal vse strani dogajanja med drugo svetovno vojno: nacionalni boj in revolucionarni boj proti Italijanom in Nemcem, proti domačim sodelavcem gestapa in domobrancem. Zasledoval je nastanek, pogoje, psihične in socialne, ki so vplivali na opredeljevanje posameznikov in grup v situacijah, ko sta jih lastna nara-

va in čas postavila pred usodne odločitve. Poleg etičnega opredeljevanja do nekaterih ključnih pojavov v času NOB je pisatelj uporabil in gradil tudi s konkretnimi zgodovinskimi dejstvi in izpovedmi – predvsem pri opisih bitk, pomembnih političnih dogodkov in pogovorov. Ogromno snovno gradivo je zahtevalo posebno zamotano kompozicijo: dogajanje poteka v več plasteh glede na posamezne grupe in kraje njihovega delovanja. Plasti se med seboj prepletajo vzporedno, tako da se časovno tudi usklajajo v vtisu sočasnega dogajanja. Struktura teh ogromnih epskih enot, ki se prepletajo med seboj, je domala jasna in logična. Tekst bogatijo odlični zarisani portreti posameznikov (Ovsenikov, Mitja, Martina in grup belogardistična četa) ter prizori medsebojnih političnih in moralnih obračunavanja. To so pozitivne lastnosti Kranjčeve tetralogije iz NOB, kritika pa mu očita, da je manj uspešno prikazal vojaške boje.

Pravo vrednost v literarnih delih Miška Kranjca bomo prav gotovo našli v njegovih novelah, povestih in romanih o Prekmurju. V njegovih novelah gledamo pravo bitni svet prekmurskih ljudi, ki razgibavajo njihovo preprosto življenje predvsem boj za obstanek, boj za ljubezen in srečo. Slepilna žepa po sreči je sebična, strašna in pogostokrat brezupna. Nad življenjem teh ljudi pa je razgrnjena neka otožnost in odpoved hrepe-

nenja pisatelj ima zanj melanholični smehljaj in ironijo (Josip Vidmar). Navzlic bridkim prevaram pa razodevajo Kranjčevi ljudje neki optimizem in upajo v srečnejše življenje. (Stanko Janež).

Literarna zgodovina je uvrstila nekaj Kranjčevih del med temeljna dela slovenske književnosti: Težaki, Os življenja, Kapitanovi, Povest o dobrih ljudeh, Imel sem jih rad, Zemlja se z nami premika, Mladost v močvirju, Rdeči gardist in Strici so mi povedali.

Os življenja (1935) je roman o trdem življenju malih prekmurskih kmetov in podeželskih obrtnikov, o njihovi zaostalosti in nepovezanosti s svetom, roman o ljudeh, ki prihajajo iz fevdalne patriarhalnosti pred prvo svetovno vojno v kapitalistično dobo in sanjajo o skupni lastni in o socializmu.

Kapitanovi (1938) so roman, slika prekmurske vasi pred prvo vojno, med njo in po njej. V njem avtor opisuje razpad nekdanj bogate kmečke družine, ki v prvem delu romana polagoma, a nezadržno propada zaradi ljubezenskih pustolovščin Agate Kapitanove, v drugem delu pa avtor opisuje vzroke tega poloma kot sociološki proces, ki ga doživlja prekmurska vas po vojni.

Mladost v močvirju (1965), roman o pisateljevi mladosti, odkriva prvobitnost pisateljeve lirčne narave in govori o prekmurskem siromaštvu,

polanski revščini, simbolično pa o surovem življenju kjer koli na zemeljski obli. Mitja Mejak je zapisal v svoji oceni, da je to dragoceno umetniško delo, ena sama psihologija siromaštva.

Rdeči gardist (1964–1967) trilogija, pisana po zgodovinskih virih dogodkov v Prekmurju jeseni 1918 in spomladi 1919, govori o neorganiziranem prekmurskem uporu, nacionalnem prebujanju in socialni pravičnosti.

Strici so mi povedali so pisatelj najljubši roman v obliki avtobiografije o prednikih in o svojem lastnem življenju v vasi Polana v Prekmurju. Pripoved zajema skoraj sto let nastajanja in izginjanja nekega rodu v Prekmurju. Roman je doživel več izdaj, Miško Kranjec pa je prejel zanj najvišjo avnojsko nagrado, doživel pa je tudi ekranizacijo na ljubljanski televiziji.

Miško Kranjec je umrl leta 1982 v Ljubljani, v štiriinšedesetem letu starosti. Zapustil je slovenskim bralcem obsežen opus svojih knjig, napisal jih je nad petdeset. Vse življenje je bojeval za svobodo in boljše življenje svojega ljudstva, kot komunist, revolucionar, partizan, poslanec, pisatelj in akademik. Njegov največji doprinos slovenski kulturi in umetnosti pa so njegove žlahtne knjige o prekmurski zemlji in prekmurskem ljudstvu, ki mu je postavil veličastni literarni spomenik.

Dušan Mevlja

Od zasilne bolnišnice do skritih postojank

Po pripovedovanju Franca Lebana piše Ivo Gabrijelčič
(nadaljevanje iz prejšnje številke)

Širjenje bolnišnice z novimi postojankami

Pod vodstvom dr. Pavle smo kmalu, ko je steklo delo v postojanki, zgrajeni nad Klavžami, ki smo jo imenovali »Centrala«, kakor tudi postojanka »A«, začeli z gradnjo postojanke »B«, ki je bila namenjena zgolj za zdravljenje lažjih ranjencev in bolnih borcev. V to postojanko je uprava bolnišnice dodelila zdravnika dr. Franca Podkoritnika, ki je bil doma iz Grosuplje. Ker je bil že v letih in smo ga imeli vsi radi, smo ga začeli klicati Očka in je tako tudi postojanka, ki jo je vodil, dobila poleg vzdevka »B« še ime Očkova postojanka.

Kmalu potem, ko je začela delovati, je prispel iz Glavnega štaba NOV in POJ Slovenije ing. Tine Valentinič. Poslan je bil kot strokovnjak za gradno konspiriranih bolnišnic. Pod njegovim vodstvom je gradbena ekipa začela graditi tretjo postojanko, ki smo jo poimenovali po samem inženirju »Tinetova postojanka«. Na žalost pa te najbolj obširne in lepe postojanke nismo izkoristili. Morali smo jo še nedotaknjeno takoj zapustiti in ostale postojanke prav tako.

Pobeg bolničarke Cilke in evakuacija ranjencev

27. junija 1944. leta, ko je bila ravno zgrajena »Tinetova

va postojanka«, je odšla vanjo dr. Pavla s soborko Vido in bolničarjema Stankom Vadalom in Ivanom Cibičem-Mirkom, da bi pripravili vse potrebno za sprejem ranjencev. V novo postojanko so odnesli tudi precej sanitetnega inventarja in zdravil.

Ko so se zvečer vrnili, je dr. Pavla v operacijski sobi našla na mizi pismo pobegle bolničarke Cilke: »Ne bojte se, ne bom izdala! Lahko ste brez skrbi.«

Vodstvo bolnišnice je takoj poslalo za pobeglo bolničarko več patrulj, da bi jo prestregli. Cilka je bila hitra in je še isti večer prišla v Idrijo. V bolnišnici je nastal preplah in odgovorni so takoj odredili evakuacijo ranjencev. Spominjam se, da so se tedaj v »Pavli« zdravili tudi nekateri vidni komandanti: Ivan Turšič-Iztok, Drago Flis-Strela, Martin Greif-Rudi in drugi. Medtem ko smo težke ranjence in invalide odpeljali pod Tisovec, so nekateri borci iz vrst osebja druge lažje ranjene in obbolele pospremili v naši dve okrevališči, eno na Jagrčah in drugo na Malih Vršah, saj zanje pobegla bolničarka ni vedela.

Pod Tisovcem smo našli na težave z vodo, saj ni bilo v bližini nobenega izvirka. Poiskali smo znano ledeno jamo blizu Smrekove drage, iz katere so ljudje pred vojno, ko ni bilo hladilnikov,

odnašali led za potrebe mesnic, gostiln in trgovin. V bližini jame smo postavili stražo. Opazili smo, da je v tem kraju precej polhov, zato smo jih zjutraj nekaj polovili in jih spekli.

Ko smo bili skriti pod Ti-

volj varna, ne zaradi izdaje, pač pa zato, ker je bila zgrajena preblizu glavne ceste, ki pelje iz Predmeje na Vojsko in jo je pogosto uporabljal tudi sovražnik, zato je gradbena ekipa poiskala bolj varno mesto spodaj pod Hudim

sovcem, so odgovorni za bolnišnico poiskali kraj, kjer je nato gradbena ekipa zgradila novo postojanko. Primerno lokacijo so našli pod Hudim poljem nad Mrzlo rupe. Po tednu dni bivanja pod zasilnimi podstreški smo se premestili v barake nove postojanke. Tu so me določili za intendanta-ekonomista. Čez nekaj tednov smo ugotovili, da tudi ta postojanka ni do-

poljem v gozdu in se takoj lotila gradnje barak.

Očkova postojanka je na novo zaživela

V prvi polovici avgusta sem na Hudem polju našel na komisarja IX. korpusa Janca Hribarja. Z motornim kolesom ga je pripeljal moj sovaščan Jožko Komel iz Damberja pri Kromerku.

V pogovoru mi je komisar zaupal, da prihaja iz Mrzle rupe, kjer je iskal zvezo za bolnišnico, vendar na javki ni našel kurirja-spremljevalca. Ko sem mu povedal, da sem pripadnik osebja bolnišnice, je Jožku ukazal, naj se vrne v Mrzlo rupe in ga tam počaka.

V bolnišnico sem ga vodil tako, da sem mu zavezal oči, čeprav je temu nasprotoval in se skliceval na svoj pomembni položaj. Čez nekaj

jim je posvetila s kirurškimi posegi, ki so trajali vso noč in ves naslednji dan pozno v večer. Spominjam se, da je od napora omedlela in se s kirurškim nožem vred zgrudila na tla. Sam sem jo dvignil in pospremil iz operacijske sobe, da si je zunaj na stolu opomogla.

Ker je bila postojanka zaradi svoje lege in vdorov sovražnika tudi v ta kraj vedno bolj izpostavljena nevarnosti, gradbena ekipa pa je medtem postavila novo postojanko, že peto po vrsti, se je uprava bolnišnice s težkimi ranjenci in nekaj osebja odselila tja. Ostalo osebje in lažje ranjence pa so razporedili v zapuščeno Očkovo postojanko, ki je samevala v skritem kraju. Vanjo smo se spustili po nevarnih strminah. V eni baraki smo si uredili kuhinjo in sobo za osebje, v drugi pa operacijsko sobo ter sobo za ranjence in bolničarje. Uprava bolnišnice nam je dala zadolžitve: Justin Pirih je bil bolničar, Jože Frelih vojaški vodja, Franc Jereb-Zajfca politkomisar, Franc Leban intendant-ekonom in Guglielmo Devalenti kuhar. Pozneje nam je prava dodelila tudi medicinko Darinko Soban.

V postojanki smo okrepili konspiracijo in varnostne ukrepe. Posebej smo pazili na stopinje, ki smo jih dosledno zabrisali z vejami, pozimi pa s tresenjem suhega snega. Pozorni smo bili tudi pri hoji po listju.

(Nadaljevanje in konec bomo objavili v naslednji številki)

Tretje, zadnje nadaljevanje

Velika partizanska zmaga v Tatinski dragi

Potek in iztek spopada

Na podlagi povelja, ki ga je izdal komandir Martin, močnega ognja iz pušk in puškomitraljeza ter eksplozije velikega števila bomb so prišli Italijani do sklepa, da jih napada večja partizanska enota. Njihov odpor je popuščal. Nekaj jih je začelo bežati v nasprotno smer v gozd. V zanosu juriša nismo pomislili na to, da bi jih ujeli. Šele pozneje smo se zavedali, da bi nam prišlo v oči prebivalcev okoliških vasi ter borcev, ki niso sodelovali v boju, prav, ko bi bili ujeli nekaj italijanskih vojakov. Ujetnike bi lahko izkoristili tudi v zamenjavo za zaprte sodelavce OF in KP. Toda kdo bi bil takrat, v opojnih trenutkih zmagovalstva, mislil na vse to.

Dušan Zorc-Martin je sam zaplenil dva italijanska puškomitraljeza, tretjega je zaplenil Tonko Žagar in četrtega skupaj Anton Žagar-Kramar in Anton Ožbolt.

Boj je trajal približno pol ure.

Ko je komandir ugotovil, da so vsi okupatorjevi vojaki pobiti, ali pa so pobegnili, je ukazal, naj borci pobežejo orožje in vojaško opremo: nahrbtnike, šotorska krila, sanitetni material, hrano in drugo. Vsak je vzel kolikor je mogel nositi. Uniforme z mrtvih niso slačili in tudi čevljev jim niso sezuli.

Ni jim prišlo na misel, da

bi bili zažgali kamione, razrešene od svinčenk in ročnih bomb. Pozneje so jih Italijani odšlepali, najbrž proti Reki.

Na povelje komandirja Dušana Zorca-Martina so začeli težko otovorjeni borci drug za drugim zapuščati

Dušan Zorc

ti kraj zmagovitega spopada.

Kolona je odšla proti Staremu kotu, kamor so prispeli v poznih popoldanskih urah.

Kot je razbrati iz italijanskih dokumentov, je okupator priznal, da je imel v Tatinski dragi 25 mrtvih in 28 ranjenih. Med ubitimi je bil tudi komandant motorizirane kolone.

Rakovška četa in borci iz Prezida so se še nekaj naslednjih dni zadrževali v okolici vasi Stari in Novi kot ter Kozji vrh in Gorače, nakar so se preselili v predele gozda, imenovan Binklarsko Gredlo.

Dogajanje po zmagoviti bitki

Novica o partizanski zmagi v Tatinski dragi je hitela iz vasi v vas. Delovanje OF in KPS v zimskih mesecih in novica, da so partizani uničili štiri kamione vojaštva, je na Prezidanskem in Dragarski dolini sprožila splošno ljudsko vstajo proti okupatorju. Iz tistih krajev je tedaj odšlo v partizane kakih 250 prostovoljcev.

Na Binklarskem Gredlu je komandir Rakovške čete Stanko Kovač-Smeli iz borcev Rakovške čete, borcev iz Prezida in prostovoljcev, ki so stopili v partizanske vrste po zmagi v Tatinski dragi 23. aprila formiral bataljon, ki se je sprva imenoval Rakovski bataljon, nato pa je na ukaz 3. grupe odredov, dobil zaporedno številko tri in častno ime po padlem prvoborcu Milošu Zidanšku. Bataljon je bil v sestavi Notranjskega odreda.

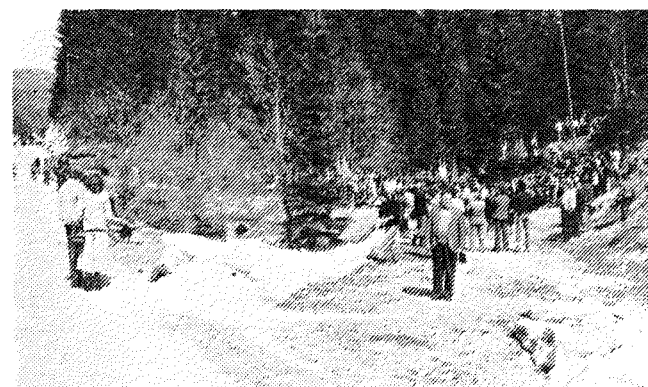
Začasnega komandanta bataljona je bil imenovan Stanko Kovač-Smeli, za političnega komisarja Rafael Kovačič, a za namestnika komandanta Dušan Zorc-Martin.

Bataljon je imel štiri čete in letočo skupino. Najbolj številna je bila 2. četa. Stela je 92 borcev in bork. Ker je bilo v četi največ borcev iz Prezida, so jo poimenovali Prezidanska četa. Njen komandir je postal Anton Bavec-Cene, za političnega

komisarja pa Filip Žagar-Črtomir.

Ker za vse nove borce ni bilo dovolj orožja, je poveljstvo bataljona nekaj borcev poslalo domov. V tisti razvojni dobi slovenskega partizanstva poveljniški kader namreč še ni imel dovolj praktičnih izkušenj glede vodenja večjih enot. Poleg tega se je zastavljalo vprašanje, kako prehraniti tako veliko število partizanov sredi nepreglednih Notranjskih gozdov. So pa člani komande bataljona in komandirji čet ter politični komisarji od prvega dne obstoja bataljona posvečali veliko truda temu, da bi enota čim prej zadobila vojaško obliko. V četah so uveljavljali vojaški duh, red in disciplino. Ker je bilo v bataljonu precej borcev in bork, ki niso služili vojaškega roka, so imeli vaje v vojaškem urjenju z orožjem, izvajanju stržarske službe, v ravnanju v zasedi in podobno. Zjutraj in zvečer, vsakokrat, ko so dvigali in spuščali slovensko zastavo, so peli slovensko in hrvaško himno. Tako je ukazala komanda bataljona, v katerem je bilo tudi precej borcev iz Gorskega Kotara.

Nekaj dni po bitki v Tatinski dragi so dobili ukaz, naj si na kape prišijejo rdeče zvezde. Zvezde so si sami izrezovali in si jih prišili na pokrivala. Prve dni so nosili pokrivala, ki so jih prinesli od doma; največ je

Tatinska draga. Spominska svečanost 21. aprila 1984.

bilo kap s ščitniki ter klobukov. Nekateri so nosili šajkače, pokrivala stare jugoslovanske vojske.

V zadnjih dneh aprila in v prvih dneh maja so začeli civilna pokrivala zamenjati s triglavkami. Borcem iz Hrvaške je bilo dovoljeno, da so imeli na triglavkah z ene strani prišite rdeče zvezde v slovenski in z druge strani v hrvaški zastavi.

Tako se je spomladi 1942. sredi notranjskih gozdov vojaško oblikoval in izuril v okviru Notranjskega odreda 3. bataljon Miloša Zidanška, pripravljen za nove, še težje bojne naloge. V tistih spomladanskih nočeh so ob tabornih ognjih v notranjskih gozdovih odmevale partizanske pesmi, ki so pri borcih bojnega duha in krepile voljo za premagovanje težav partizanskega življenja.

Kako je vse to doživel Josip Grbec

Mitraljezec Josip Grbec je bil – o tem mi je pripovedoval v Ljubljani upokoje-

Lipovac-Sokol, kajti on sam mi tega ni omenil – po bitki v Tatinski dragi pred postrojenim bataljonom od komandanta Stanka Kovača-Smelega javno pohvaljen. Veljal je za hrabrega in preizkušenega borca. Nekaj časa je nosil zbrojevko, kasneje pa so mu dali na uporabo mitraljez Schwarzlose. Zaupali so mu bolj in bolj odgovorne naloge in zadolžitve.

Boril se je v sestavi Notranjskega odreda, 1. in 2. primorsko-gorenskega odreda, 14. hrvaške udarne brigade in 13. primorsko-goranske divizije. Pred koncem vojne je bil komandir čete, ki je doživela svoj zadnji boj v maju 1945 v bližini Ilirske Bistrice, ko je morala zavzeti neko vas, kar se je, čeprav za ceno nekaj padlih borcev, tudi zgodilo.

Sam konec vojne je dočkal moj sobesednik v bližini Gorice na jugoslovansko-italijanski meji – kot poročnik JA. V vojaški službi je ostal do leta 1964, nakar se je upokojil v činu inženirskega majorja.

Mitja Tollazzi

MOJCA VUČAJNK, 7.b
novinarski krožek
osnovna šola Artiče

Ob življenjskih jubilejih

Sedemdesetletnik, ki ne zna počivati

Karel Kumše-Tomaž se je rodil 29. septembra pred sedemdesetimi leti v Vrbljenih pri Ljubljani kot osmi otrok srednjemu kmetu. Njegov oče je umrl za posledicami prve svetovne vojne, ko je bilo Karlu komaj šest let, mati pa marca 1945. v nemškem taborišču Ravensbrück.

Ob nacističnem napadu na Jugoslavijo je bil takratni mladenič na služenju vojaškega roka v Triglavski diviziji na Gorenjskem. Po njenem razpadu se je vrnil v – že okupirano – domačo vas, kjer pa so se začeli posamezniki kmalu na skrivaj sestajati, se pripravljati na odpor, zbirati orožje, municijo, vojaški material in narodno posojilo. Ustanovili so tudi odbor OF.

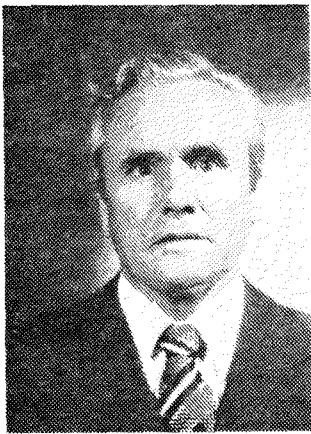
Karel je postal komandir narodne zaščite, sredi maja dvainštridesetega pa se je z dvanajstdesetimi svojimi fantovi priključil prvi četi Šerčerje-

vega bataljona Notranjskega odreda. V njej je bil najprej mitraljezec. Udeleževal se je vseh akcij na krmskem področju. Novembra so ga sprejeli v komunistično partijo. Spomladi 1943. je postal komandir te čete in kasneje komandir čete (oziroma namestnik komandanta bataljona) v Tomšičevi brigadi. Sodeloval je v bojih te brigade ter v skupnih bojih Tomšičeve, Šerčerjeve in Cankarjeve brigade na Krmskem in Notranjskem ter v Suhi krajini in na Dolenjskem. Njegov bataljon je dobil zaupno nalogo dodatnega zavarovanja priprav ter samega zasedanja odposlancev slovenskega naroda na Kočevskem zboru v jeseni 1943.

V novembru 1943. je postal komandant komande mesta Velike Lašče pri Notranjskem vojnem področju – in bil s strani Glavnega štaba NOV in POS pohvaljen zaradi aktivnosti v akcijah s so-

vražnikom. V februarju 1944. je prevzel dolžnosti komandanta komande mesta Stari trg pri Ložu, nedolgo zatem pa – kot prekaljen star borec, usposobljen v zaledni vojaški oblasti – po nalogu Glavnega štaba z osmimi drugimi funkcionarji poslan na Primorsko. Štab Devetega korpusa ga je imenoval za komandanta Vipavskega vojnega področja, ki se je kasneje, po združitvi z Idrijskim, preimenoval v Goriško. Delo komandanta področja je opravljal vse do osvoboditve Gorice.

Takrat je bil imenovan tudi v tričlansko delegacijo JLA, ki je imela nalogo, da se pogovori s feldmaršalom Alexandrom, komandantom Osme angleške armade o neenih prodorih angleške vojske v že osvobojeno Vipavsko dolino. Pogovori so bili uspešni, saj jim je feldmaršal zagotovil, da se to ne bo več dogajalo – in se res

tudi ni. Po ukinitvi komande mesta Gorica je Četrta armija JLA imenovala Karla Kumšeta za komandanta obmejnih enot KNOJ.

Leta 1946. je z odličnim uspehom končal generalštabno šolo v Sarajevu in kasneje vojno akademijo za letalstvo v Pančevu ter letalsko šolo v Ljubljani. Opravljal je dolžnosti načelnika štaba letalskega lovkega polka v Zadru, bombardirskega polka v Zagrebu, šolskega polka v Banja Luki in baze I. reda v Zagrebu, kjer je bil leta 1959. upokojen.

Nato se je vključil v aktivno udejstvovanje v družbenopolitičnih organizacijah občine Ljubljana Bežigrad, še posebej pa je njegova dejavnost vezana na Primorsko, kjer preživlja dober del svojega časa. Posvetil se je zgodovinskemu ovrednotenju dejavnosti nekdanje komande goriškega vojnega področja. Na osnovi podatkov, ki jih je zbral, je Skupnost borcev goriškega vojnega področja prejela domicilno listino pri občinski skupščini Nova Gorica, on pa je postal njen predsednik. To delo je opravljal osem let in bil medtem tudi predsednik komisije za zgodovino. Obiskoval je muzeje in druge ustanove na Primorskem in v Ljubljani ter prebil dneve in dneve v iskanju dokaznega zgodovinskega gradiva o enajstih komandah mesta, treh bataljonih NOV-GRAD, 274 partizanskih delavnicah, prek 300 skladišč in bunkerjih vojnega materiala. Obiskoval je, tostran in onstran meje, številne borce ter si zapisoval pričevanja spominov na posamezne vojne dogodke. Je soavtor dveh brošur o delovanju goriškega vojnega področja, knjige o malem gospodarstvu

v NOV (ki jo je izdal generalštab JLA) ter monografije o delovanju goriškega vojnega področja, ki je zdaj v zaključni fazi. Z zbranim gradivom je omogočal in organiziral razstave v Novi Gorici, Ajdovščini in Cerknem ter mnoga predavanja v šolah. Napisal in objavil je vrsto člankov o partizanskem gospodarstvu in sodeloval pri številnih razpravah o zgodovini narodnoosvobodilnega boja. Po njegovi zaslugi so bila na Primorskem postavljena številna spominska obeležja komandam mesta, partizanski straži, pokretni bolnici, bataljonom NOV-GRAD in partizanskim delavnicam.

Dejavnost Karla Kumšeta je tako vsestranska, da je ni mogoče zajeti v kratkem zapisu. Izrazimo mu lahko le svoje veliko priznanje za marljivo delo in vztrajanje pri zbiranju dokazov o tesni povezanosti partizanske vojske z ljudmi v vseh oblikah narodnoosvobodilnega delovanja.

Andrej Korenčan
(v imenu Skupnosti borcev goriškega vojnega področja)

Šestdeset let najmlajšega partizana

V letošnjem avgustu sta Henrik Mežanu ob njegovem šestdesetem rojstnem dnevu čestitala in mu izročila priložnostna darila kar dva vodstvena foruma soboške občine oziroma Pomurja: medobčinski svet ZKS in občinska konferenca SZDL. Zahvalili so se mu za njegov prispevek k razvoju občine in mu zaželeli krepkega zdravja še naprej.

Henrik Mežan je doma iz Svetinji pri Trebnjem, kjer se je rodil leta 1928. Komaj petnajstletnega je OF vključila kot aktivista v svoje vrste in

mu zaupala naloge na domačem terenu. Belogardisti so ga zajeli dvakrat, vendar so

ga Italijani kot mladoletnika izpustili iz zaporov.

V tretje, pravi, bi se jim ne mogel več izmuzniti, zato se je, kot najmlajši partizan, trinštridesetega, vključil v 2. bataljon Cankarjeve brigade. Najprej je bil kurir, nato spremljevalec in mitraljezec. Sodeloval je v kakih stotidesetih bojih z belogardisti, Italijani, Nemci, bil dvakrat ranjen in se še danes čudi, da je odnesel v vojni skoraj celo kožo. V Ljubljano je ob njeni osvoboditvi vkorakal kot komandir voda, z novim ruskim avtomatom, ki mu ga je

v trajno last podaril komandant bataljona.

S sedemnajstimi leti je postal najmlajši komandir milice. Bilo je, se spominja, 1. junija 1945. V tej vlogi je nadaljeval boje z ostanki četniških, ustaških in križarskih band ter z diverzantskimi skupinami, ki so se po osvoboditvi še klatile po naših krajih.

Po enoletni šoli za komandirja milice ter oficirski šoli je prišel v Prekmurje, na obmejno postajo Cankova. Poslej je za zmeraj ostal v pokrajini ob Muri. Dva najst let je služboval kot komandir milice v soboški občini, sedem let pred upokojitvijo pa je bil načelnik inšpektorata

milice za Pomurje. Upokojil se je kot major milice.

Leta 1973, ob upokojitvi, je le deloma spremenil način svojega življenja in dela. Bil je in ostal aktivist med ljudmi na terenu. Svojih nalog ni namreč nikoli opravljal izza pisalne mize. Bil je pravi ljudski tribun, vedno med ljudmi. In takšnega se ljudje tudi spominjajo.

Devet let je bil predsednik soboške borčevske organizacije, sedaj pa je že šesto leto njen podpredsednik. Je tudi član predsedstva občinske konference SZDL v Murski Soboti in sekretar pokrajinskega komiteja za SLO v Pomurju. Dejaven je kajpak tudi v krajevni skupnosti in

kot delegat v raznih društvih in družbenih organizacijah.

Za svoje udejstvovanje je doslej prejel sedem državnih odlikovanj ter celo vrsto odličij in plaket. Vendar na to ne da veliko. Pravi, da lepe besede in razprave niso naša prihodnost. Njo nam lahko zagotovijo le pretehtana dejanja, ki izboljšajo obstoječe razmere.

Rodno Dolenjsko in njene griče mu v Prekmurju nadomeščajo hribočki na Goričkem, kjer je na enem izmed njih, na Vaneči, Dom borcev in mladine soboške občine, na drugem pa nekaj njegovih gor. Časa, da bi se dolgočasil, nima.

Filip Matko

V slovo

Ivanka Zigmund

Tiho, kot pade jeseni list z drevesa, je odšla od nas naša Ivanka Zigmund, ki je vsa povojna leta preživela v Postojni ter delila z nami naše veselje in manj vesele dni.

Skromna, poštna in delovna, ni nikoli iskala kakšnih privilegijev, ampak je vse svoje zasebno življenje podredila interesom skupnosti ter opravila vse sprejete naloge. Bila je velik optimist, prepričana, da pravič-

na stvar mora zmagati in da sadov naše revolucije zagotovo bodo deležni vsi, ki pošteno mislijo in vestno delajo, vendar pa je zadnje čase tudi ona večkrat potarnala, češ, da se njej o takih zablodah, kot jih doživljamo danes, ni niti sanjalo.

Naj jo na kratko predstavim. Rodila se je leta 1908. v vasi Vrhnik pri Starem trgu. Pri Zigmundovih so bili vseskozi napredno usmerje-

ni. Njihov dom je bil varno zavetišče aktivistom, ilegalcem, borcem in ranjenecem.

V Loški dolini je bilo napredno politično življenje ze-

lo razgibano. V teh krajih je bila tik pred vojno ustanovljena partizanska celica, katere član je postala leta 1941. tudi Ivanka. Leta 1942 je bila sekretarka, pozneje članica rajonskega in okrožnega komiteja v Rakeku.

V gozdovih Snežnika in Javornika so delovale številne bolnice, lekarna in partizanska šola. Ni bilo borca ali aktivista v teh krajih, ki je ne bi poznal. Aktivno je sodelovala pri ustanavljanju vaških odborov OF in pozneje narodnoosvobodilnega odbora. Znala je pridobivati žene, dekleta in matere za delo na terenu. V letih 1943/44 je bila sekretarka okrožnega odbora ženske organizacije SPZZ, ki je imela nalogo iz-

vajati številne nabiralne akcije ter skrbeti za ranjence. Rada se je spominjala, da je bila tudi poslanka Notranjske na Kočevskem zboru, ki je potekal pod geslom »Narod si bo pisal sodbo sam,« sodelovala pa je tudi na 1. konferenci SPZZ v Dobruču.

Po osvoboditvi je sprejemala številne naloge pri obnovi porušene domovine. Po prihodu v Postojno leta 1948. smo jo srečevali pri delu vseh naših organizacij. Leta 1952. je prevzela delo v okrajnem zavodu za socialno skrbstvo, kjer je ostala vse do upokojitve. Njeno delo pa tudi po upokojitvi ni povsem prenehalo.

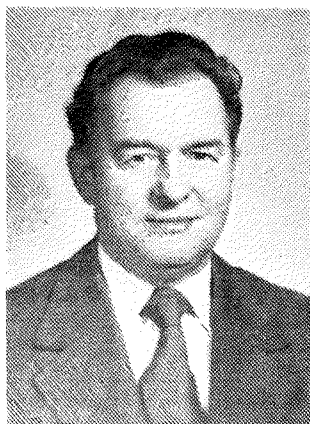
Ime Ivanke Zigmund, no-

silke partizanske spomenice 1941 bo ostalo še dolgo med nami kot primer vrednost človeka-komunista-revolucionarja.

Pred mrliško vežico v Postojni se je od nje poslovilo veliko Postojnčanov, godba pa ji je zaigrala v slovo nekaj žalnih melodij. Na zadnji poti iz Postojne v njej rojstni kraj jo je pospremlilo veliko prijateljev in znancev iz Postojne in okolice. Pokopali so jo v Viševku pri Starem trgu, kjer so se prav tako v velikem številu zbrali njeni notranjski rojaki. Zvoki poslovnih besed in žalnih koračnic so odmevali vse tja do javornjskih in snežniških gozdov.

Štefan Bratina

Stanko Lužnik-Danko

Minil je poldrugi mesec, kar smo ga pospremili na pokopališče.

Rojen leta 1920. v Kozaršč-

ah pri Tolminu, je bil že kot otrok izpostavljen udarcem nenaklonjene usode. Že pred rojstvom je izgubil očeta, še ne staremu tri leta pa je umrla tudi mati. Tako je odrasčal pri tujih ljudeh. S petnajstim letom je moral s trehuhom za kruhom. Dobila je priložnostno delo kot težak pri kopanju predorov za hidroelektrarno Doblar in Plave, kjer je ostal do vpoklica k vojakom.

Že takrat so ga vzeli na piko fašisti zaradi neudeležbe in neubogljivosti v enotah predvojaške fašistične vzgoje. To njegovo ravnanje je bilo posledica njegove delavske zavesti in slovenske narodne pripadnosti.

Spomladi 1940. je bil vpoklican v italijansko vojsko. Služil je v Trstu in na Pivki. Ker se je tisti čas italijanska vojska že pripravljala za napad na Jugoslavijo, so fašistične oblasti Slovence premestile v južno Italijo, kjer so formirali nove enote za afriško bojišče. Tik pred odhodom v Afriko pa si je dvaindvajsetletni Stanko izposloval nekajdnevni dopust in se sredi septembra 1942. vrnil v Kozaršče.

Ta vrnitev je bila mejnik na njegovi poti, poti zavednega primorskega Slovenca – tolminskega puntarja.

Prav v tistih dneh je bila namreč na pohodu skozi njegove kraje prva tolminska četa, formirana v sestavi prvega primorskega bataljona »Simon Gregorčič«, ki je nastal v avgustu 1942. nad Oze-

ljanom v Vipavski dolini.

Ko je četa prišla na področje Ušnik-Čeginj-Volče pri Tolminu, so tamkajšnji aktivisti na sestanek z vodstvom čete pripeljali tudi Stanka, ki je srečen in navdušen vstopil v našo četo – kot prvi domačin na Tolminskem. Tedaj so mu vzeli ime Danko. Kot Danko ga poznajo vsi še živeči tedanji medvojni in povojni aktivisti ob zahodni meji.

Bojna pot ga je vodila iz rojstnega kraja prek Šentviške planote, Baške grape, Nemškega ruta, Tolmina in Kobarida do bovske doline. Bil je dvakrat ranjen in bil zato tik pred formiranjem Grednikove brigade v aprilu 1943. poslan na teren kot politični delavec.

Že v decembru 1942. je postal član partije. V četi je bil

politdelegat in nato njen politični komisar. Po vključitvi v terensko delo je bil najprej član rajonskega komiteja KPS za Bovško in nato od septembra 1943. do maja 1944. sekretar tega komiteja. Od maja 1944. dalje je bil član okrožnega komiteja KPS in član vodstva okrožnega odbora OF za Tolminsko, nato pa z enakimi zadolžitvami poslan v zahodno-primorsko okrožje, v tamkajšnji okrožni narodnoosvobodilni odbor.

Ob osvoboditvi je bil najprej sekretar okrajnega komiteja v Kanalu ob Soči, nato nekaj let v Mariboru (kot sekretar komiteja KPS v tovarni avtomobilov in kot predsednik sindikata kovinarjev), pa spet v Novi Gorici (kot poverjenik za notranje zadeve) in v Idriji (kot

sekretar občinskega komiteja ZKS in kot predsednik SZDL).

Leta 1962. se je preselil v Koper, kjer je bil do upokojitve sekretar podjetja Slavniki, medtem – in tudi pozneje – pa ves čas družbenopolitično dejaven: v zvezi komunistov, v socialistični zvezi, v zvezi borcev pa tudi zvezi rezervnih vojaških starešin.

Skozi vse te zadolžitve se je kalil, vzgajal in izpopolnjeval kot samorastnik revolucije. Bil je nemiren duh, nikoli zadovoljen s stanjem, občutljiv na vse krivice in neresnice.

Tak je bil naš Danko. Ostal bo v nas in z nami, ki smo ga poznali, še posebej med borci in aktivisti z zahodne meje.

Franc Čopi-Borotin

Štiri desetletja Nove Gorice

Potem, ko je bila 15. septembra 1947 potrjena mirovna pogodba med Jugoslavijo in Italijo, se je Primorska znašla v težavnem položaju. Krivična meja je tukajšnjim krajem odvzela mestno središče. Ob praznovanju priključitvi Slovenskega Primorja 21. septembra 1947 je množica vzklikala in nosila transparente z napisi: »Zgradili bomo Novo Gorico«. In res je na območju med Solkanom in Šempetrom zraslo mesto, ki je danes upravno, politično, gospodarsko in kulturno središče regije. V njem prebiva več kot 20 tisoč prebivalcev. Temelje za mesto je 13. junija 1948 postavil Jože Primožič – Miklavž, ki je vzdal spominski kamen za prvo stavbo v nastajajočem mestu.

Vrhunec ob 40-letnici iz-

gradnje Nove Gorice so slovesnosti dosegle minuli konec tedna, ko se je pred novogoriškim Kulturnim domom zbralo več tisoč Novogoričanov. Na slovesnosti je zbranim spregovoril predsednik republiškega izvršnega sveta Dušan Šinigoj.

»Prepričan sem, da izražam občutke vseh nas, ki živimo tu v Novi Gorici, da smo ponosni, da je bilo in je naše življenje in delo povezano z Novo Gorico, njenim razvojem in razcvetom. Še zlasti pa, ker so se pričakovanja izprej 40 let, ko je Jože Primožič-Miklavž postavil temeljni kamen novemu mestu, izpolnila. Razvoj je prešel pričakovanja načrtovalcev in graditeljev Nove Gorice«, je med drugim dejal Dušan Šinigoj.

V slavnostnem govoru se

je dotaknil tudi sedanjih gospodarskih razmer in dogodkov na Kosovu. »V reformnih procesih je treba odpreti prostor vsem, ki želijo sodelovati. Predvsem delo in skupne aktivnosti naj bodo merilo zaveznitva. Protislovensko razpoloženje in drugi podobni pojavi, trdovratno dokazovanje, da je Slovenija ekscesno področje, žarišče nestabilnosti, taka zaveznitva krhajo ali celo onemogočajo. Naj tudi tu, sredi Primorske, ob zgodovini, usodi in stvarnosti slovenske Primorske zavrtnemo take očitke s sporočilom vsem v Jugoslaviji: »Tu je in tu bo ostala Jugoslavija«, je dejal Dušan Šinigoj.

O manifestacijah, ki jih pripravljajo Srbi in Črnogorci s Kosova, pa je dejal, da takšne, kot so sedaj, proble-

mov ne rešujejo in niso tvoren prispevek k ustvarjanju pogojev za oživljanje medsebojnega zaupanja, razumevanja in sožitja delovnih ljudi in občanov vseh nacionalnosti v SAP Kosovo, k odpravi ključnih žarišč izseljevanja Srbov in Črnogorcev in hitrejšemu vsestranskemu razvoju.

»Naše zavračanje je utemeljeno v naši lastni izkušnji, ki jo imamo neposredno tudi Primorci, ki dobro vemo, kaj pomeni ta nacionalizem in šovinizem, povezana s socialno bedo oziroma socialnim in nacionalnim zatiranjem.«

Na slovesnosti pred Kulturnim domom so Novogoričani proslavili tudi svoj občinski praznik, ki je bil tokrat povezan s 45. obletnico goriške fronte in 45. obletnico Avnoja. Prazniku Nove Gorice so svoj prispevek dali pevci Akademškega primor-

Fotografija iz novogoriškega arhiva: prva dela na magistralni cesti v marcu 1948.

skega pevskega zbora Vinko Vodopivec s svojim koncertom in skupnim nastopom okoli 350 sedanjih in nekdanjih članov zbora.

Med številnimi kulturnimi prireditvami, ki so jih pripravili ob letošnjem občinskem prazniku 9. septembra in 40-

letnici Nove Gorice, pa velja posebej omeniti razstavo dokumentov o pripravah in začetnih delih gradnje Nove Gorice v letih 1947 in 1948; v galeriji Meblo je na ogled kar 168 najrazličnejših dokumentov in fotografij.

Janez Alič

Spominski park na Ljubelju

Ga res ne zmoremo vzdrževati?

Že vrsto let ugotavljam, da nam je vzdrževanje spomenika in prostora, kjer je nekoč stalo koncentracijsko taborišče na Ljubelju, v veliko nadlogo.

V času od 13. junija do 1. septembra letos sem bil dvajsetkrat na Ljubelju, z namenom, da bi se prepričal, ali se je stanje glede na prejšnja leta izboljšalo. Moral pa sem ugotoviti, da je položaj iz leta v leto slabši. Zidovi okrog spomenika so postali kritja, za katerimi turisti opravljajo človeške potrebe, čeprav so le deset metrov daleč od ograje »Karavle maršala Tita« oziroma kakih trideset metrov od stražarnice. Parkirišče pod spomenikom je postalo, zlasti ob sobotah in nedeljah, odlagališče odpadkov, konzerv, steklenic in podobnega, čeprav na vogalu stoji pločevinasti sod.

19. junija je bilo tradicionalno srečanje internirancev s polaganjem vencev in cvetja ob spomeniku in pod taboriščnimi ploščami, ki so vzdane v nekdanji kleti taboriščne kuhinje. 3. julija so oveneli in razpadli venci še

vedno viseli, zato sem jih odstranil.

Za 17. julij je bil na Ljubelju napovedan prihod 52 Francozov, nekdanjih ljubeljskih internirancev in njihovih svojcev. Dva dni prej sem si šel ogledat s Karlom Ahačičem iz Podlublja, kakšno je stanje. Okostnjak, ki stoji na zidanem konkavnem podstavku, je stal v vodi, ker je bila odvodna luknja zamašena s plastično čašo in zalita z voskom. Na podstavku je bilo polno peska in ovenelega cvetja. Ob zidovih okrog spomenika vse kot ponavadi: javno stranišče, kupi človeškega blata in papir. Okrasno gorsko grmičevje na levi strani spomenika je bilo komaj videti iz visoke trave, srobita in kopriv. Prostor, kjer je stalo taborišče, je bil pokosen le na vodoravnih površinah. Zgornji del taborišča je obraščen z grmovjem, enako tudi nagnjene zelene površine. Takoj za spominskim kamnom, na katerem piše »Tu je bila podružnica koncentracijskega taborišča Mauthausen 1943–1945«, je bilo vse po-

nesnaženo, prav tako tudi na desni strani, kjer stoji grmovje. Prostor, kamor so vzdane plošče z imeni koncentracijskih taborišč, je bil zaraščen z visoko travo, koprivami in grmovjem, tako da z vrha plošč ni bilo videti. Pred vhodom v ta prostora je bilo vse ponesnaženo. Na tleh je ležala lesena deska v obliki strelice z vdolbenim napisom »WC«. Pod ploščami so viseli oveneli cvetje in razpadli venci z našimi trobojkami. Na sredini prostor so sicer tri zidane pravokotne površine, predvidene za cvetje, žal pa je bila v njih samo visoka trava in praprot.

Šla sva dalje proti jarku, kjer je bil nekoč krematorij. Steza je bila obrasla z visoko travo in vejami obrobne grmovja. Na levi strani vzdolž steze je bila potegnena žica – električni pastir. Napetost toka res ni bila 220 voltov, vendar pa je za osebe s slabim srcem in otroke resen opomin, naj tja ne hodi, posebej še, če je zemlja vlažna, kajti streslo jih bo. Ob desni strani steze, na ovinku, je stalo leseno kazalo »Krematorij«, obrnjeno tako, da si napis lahko prebral še, ko si prišel do njega. Krematorija ni bilo videti, ker je bil popolnoma obraš-

čen s planinskim rastlinstvom.

Po vsem tem sem odšel prosit za pomoč najprej v karavlo maršala Tita nato pa še k najbližje ležeči hiši Daniela Kokalja, ki kosi travo s površine nekdanjega taborišča. Vojaki so pomagali odstraniti ovenelo cvetje in razpadle vence. Kokalj pa mi je obljubil, da bo pokosil travo na nagnjenih površinah in pomaknil električnega pastirja s taboriščne površine. Naslednji dan sem šel znova preveriti, kaj je storjenega, in za vsak primer vzel s seboj velike vrtno škarpje. Storjenega je bilo bore malo, samo tisto, kar so, precej površno, opravili vojaki. Ni kazalo drugega, kot da se dela lotim sam. Iz okrasnega grmičevja pri spomeniku sem odstranil travo, koprive in srobot, porezal travo, koprive in grmičevje okrog dela prostora, kjer stojijo plošče z imeni koncentracijskih taborišč, porezal grmovje na spodnjem delu taborišča ter odstranil visoko grmovje na obeh straneh steze.

V nedeljo, 17. julija je prišla na Ljubelj 52-članska francoska delegacija in prinesla s seboj dva velika lepa venca. Enega je položila na spomenik, drugega pa je hotela položiti pod francosko

ploščo na desni strani vhoda v predor, ki je že v obmejnem pasu. Tu se je zataknilo. Štirje bivši ljubeljski interniranci, ki so nosili venec, se plošči niso mogli približati, ker je bil prostor pred njo poln visokih kopriv. Morali so počakati, da sem koprive in travo poteptal. Bilo me je sram, ko sem slišal godrnjanje in pikre pripombe. K sreči Francoze, ki so šli pogledat še krematorij, ni stresla elektrika, ker je Kokalj žico spustil na tla in tok izključil.

Po štirinajstih dneh sem šel podobno znova preveriti. Francoski venec, ves suh in razpadel, je bil še vedno na spomeniku. Odstranil sem ga. Koli z električno žico so bili spet postavljeni na staro mesto. Podobne reči sem ugotovil tudi ob ogledu, ki sem ga opravil 27. avgusta. 1. septembra zvečer sem bil zadnjikrat v tej sezoni na Ljubelju. Slika ni takrat nič lepša. Zakonski par holandskih turistov je fotografiral spomenik, parkirišče je bilo polno odpadkov, sod za odpadke napolnjen do vrha. Človeško blato je še vedno »krasilo« tla nekaj metrov daleč od karavle.

Kaj naj še dodam k vsemu temu? Občinski možje in predstavniki družbenopoli-

tičnih organizacij občine Trzin so s tem seznanjeni. Problem vzdrževanja spominskega parka se vleče že vrsto let. Na dan graničarjev leta 1985 smo apelirali na pripadnike karavle, naj pomagajo, vendar je ostalo le pri obljubah. Lani konec julija, sem peljal na Ljubelj tovarišico Sašo Javorino-Vujović, narodno heroino iz Beograda. Ko je videla, kako je vzdrževan prostor okrog spomenika in v taborišču, se je hotela pritožiti komandirju karavle, vendar ga nisva našla. Prosil je njegovega namestnika, naj mu prenese njeno zaupanje nad vsem, kar je videla in kar se godi pred očmi čuvanjem naših meja.

Kdo je odgovoren za vzdrževanje spominskega parka in spomenika na Ljubelju, še danes ne vem. Praktično nihče. Ne vidim rešitve v tem, da bi za to skrbeli zgolj člani zveze borcev, kajti njih tarejo leta in njihove vrste so že redke! Ali naj tudi mi rešimo ta problem tako, kot so storili onstran Ljubljane Avstrijci, ki so pustili, da je obeležje koncentracijskega taborišča pokril gozd in s tem zakril nacistične sledove očem mimoidočih turističnih kolon?

inž. Janko Tišler

Pohod v spomin na prenos ranjencev

Več kot 50 pohodnikov iz vrst planincev, mladine, vojakov in borcev je v nedeljo popoldan na Nadleškem polju v Loški dolini sklenilo trodnevni pohod po poteh prenosa ranjencev z Gorenjske in Primorske na Notranjsko. To pot so v dneh od 13. do 19. avgusta 1944 opravile enote 9. korpusa narodno-

svobodilne vojske Jugoslovije.

Jubilejni, že 5. pohod se je pričel v petek, 9. septembra v Cerknem. Po približno 150 kilometrih hoje po poteh, kjer so med vojno prenašali ranjence, so sedanji pohodniki v nedeljo srečno prispeli v Mačkovec, kjer so jih pozdravili predstavniki družbe-

nopolitičnega življenja postojnske občine in tudi ob tej priložnosti izrekli zahvalo vsem še živečim zdravnikom in zdravstvenemu osebju, ki je med vojno skrbelo za ranjence.

Po priložnostnem kulturnem programu in srečanju z nekdanjimi zdravniki partizanskih bolnišnic so se pohodniki odpravili na Nadleško polje v Loški dolini, od koder so leta 1944. z letali transportirali ranjence v juž-

no Italijo. Letošnji pohod so organizirale družbenopolitične organizacije občin Ajdovščine, Idrije, Cerknice in Postojne v sodelovanju s skupnostjo borcev 31. divizije in pod pokroviteljstvom republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo Slovenije ter tovarn Krke in Leka.

Naš posnetek je z lanskega pohoda. Prihod pohodnikov na Otlico.

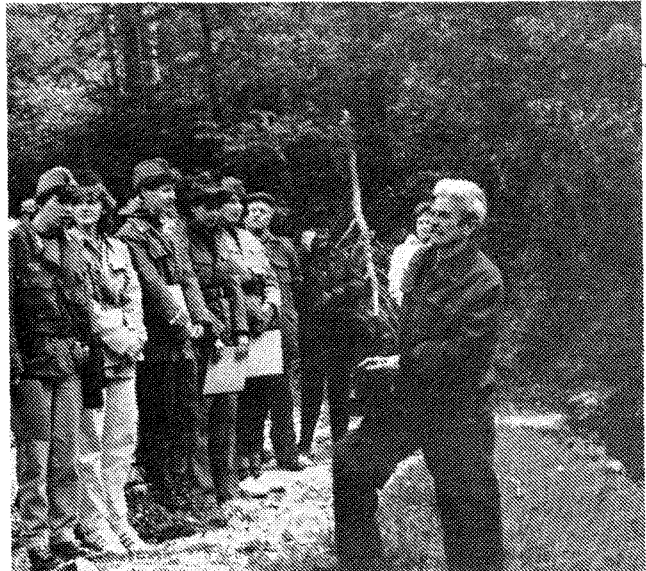
Jože Čurin

Slavnost na Hudem polju in v Mrzli Rupi

Bolj kot se časovno odmi-ka težko, a junaško obdobje našega boja za svobodo, pogostejše se srečujemo borci partizanskih operativnih in zalednih enot.

Ranjenci in pripadniki osebja partizanske bolnišnice Pavle smo se, kot že vrsto let, tudi letos odzvali v lepem številu na sprejem pohodnikov 5. pohoda po poteh prenosa ranjencev iz Primorske in Gorenjske na No-

trajnsko. Kot je bilo določeno po programu, smo se skupaj z domačini iz Mrzle rupe 10. septembra zbrali na Hudem polju. Tu je pohodnike v imenu vseh prisotnih pozdravila dr. Pavla Jerina-Lah, bivša upravna bolnišnice Pavle. V kratkem nagovoru je orisala tisti težki in junaški dan 19. avgusta 1944. ko je bilo iz naše bolnišnice vključeno v to kropusno akcijo prav v tem kraju 50 teže

ranjenih tovarišev.

Po odhodu pohodne enote po začetni poti smo se podali na Kolenčevo domačijo v Mrzli rupi, kjer je med vojno delovala ena od javk naše bolnišnice. Tu se je naše srečanje nadaljevalo. Mladinke goriške Manufakture so nam uprizorile nepozabni »partizanski« miting. Obležene v partizanske obleke, zavez-

niške in ruske uniforme, so nam lepo zapele več pesmi zmagovalnih sil druge svetovne vojne.

Doživeli smo prijetno popoldne ob zvokih dveh harmonik in prepevanju partizanskih pesmi ter v družbi z domačini tega priljubljene- ga partizanskega kraja.

Ivo Gabrijelčič

Kruh in sol borcem Levstikove

Tudi borci in borke Levstikov brigade praznujejo letos 45-letnico ustanovitve. Osrednja slovesnost je bila v soboto, 10. septembra v Dolenjskih Toplicah. Pred osnovno šolo Baza 20 so nekdanje Levstikovce pričakali pionirji v narodnih nošah ter jim ponudili kruh in sol, kar je že prava redkost ob takšnih priložnostih.

»Glavni štab narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije je 10. septembra 1943 v svojem ukazu odločil, da bo ta brigada delovala na področju Straže, Toplic in Soteske. Tudi Levstikov udarni bataljon, ki je bil pravzaprav jedro nastanka Levstikove brigade, praznuje letos svojo 45. obletnico, kajti ustanovljen je bil 13. junija 1943. Ta bataljon, formiran na Malem Rigi, je bil pravi ljudski bataljon, saj so bili njegovi borci izredno priljubljeni med tamkajšnjim prebivalstvom.«

Tako je o bojni poti Levstikove govoril njen novo izvoljeni predsednik Adolf Dim-

nik in nadaljeval:

»Ob kapitulaciji Italije oziroma takoj po formiranju Levstikove brigade, ki je bila prvič zbrana prav v Dolenjskih Toplicah, se je brigada številčno tako hitro krepila, da je v nekaj dneh po ustanovitvi štela že prek 500 borcev.«

Poleg borcev in mladine so se slovesnosti v Dolenjskih Toplicah udeležili tudi predstavniki Kočevske in Ljubljanske brigade, ki prav tako praznujeta 45-letnico ustanovitve, pa še predstavniki Notranjskega odreda, delegacije iz zamejstva ter predstavniki italijanskih partizanov, ki so tvorili bataljon 8. brigade.

Zbranim borcem je govoril predsednik skupščine občine Novo mesto Fran Šali, ki je ob tej priložnosti izročil Levstikovcem plaketo občine. Posebno priznanje pa so prejeli tudi od Notranjskega odreda. Obletnico ustanovitve so – po izvolitvi novega odbora – sklenili s tovariškim srečanjem.

Jože Čurin

Srečanje borcev 15. SNOUB v Metliki

V soboto, 3. septembra so se v Metliki srečali borci 15. belokranjske brigade in v Domu E. Kardelja na Pungertu počastili 45. obletnico njene ustanovitve.

Brigadni odbor je organiziral kratek, vendar nadvse prijeten program. Izvedli so ga učenci osnovne šole iz Metlike, ki nosi brigadno ime. Predsednik brigadnega odbora je na kratko orisal bojno pot te enote. Brigada je v manj kot dveh letih izgubila prek sedemsto borcev, osemsto pa je bilo teže ali laže ranjenih. Program je potekal brez dnevnega reda, skratka v stilu, ki si ga borci želimo.

Po odhodu iz dvorane so borce presenetile žene in dekleta iz okoliških vasi in iz Metlike s polnimi cekarji belokranjskih pogač, kozarcem vina ali domačega žganja. Na ploščadi ob domu so postregli z zakusko oziroma s kosilom. Ob prijetnem klepetu in belokranjski kapljici so se borci zabavali do večera. Odhajali so zadovoljni, saj so se Belokranjci s svojo gostoljubnostjo spet izkazali.

Tone Slobodnik

Bogastvo Rdečega križa je v ljudeh

V novogoriški občini je v organizacijo RK vključeno 29.839 članov, organiziranih v 50 krajevnih organizacijah, 35 aktivnih na osnovnih in podružničnih šolah, 8 aktivnih na srednjih šolah in 7 aktivnih Rdečega križa v organizacijah združenega dela.

Ugotavljajo, da RK ni več organizacija starejših ljudi, temveč v njej aktivno deluje vse več mladih, ki so pripravljeni prispevati svoj čas in znanje v prid sočloveku in okolju, v katerem živimo.

Člani Rdečega križa se redno sestajajo in vadijo. Vse vaje so vedno pripravljene zelo skrbno, včasih organizirane samostojno, včasih pa skupno s civilno zaščito.

Ena takšnih vaj je ob vsakoletnem praznovanju dneva civilne zaštite v Novi Gorici.

Posebna skrb je namenjena delovanju odreda Rdečega križa, ki šteje približno 70

ljudi in lahko daje prvo pomoč ranjencem in poškodovancem v rajonu, ki mu ga določi pristojni štab za civilno zaščito.

Pri zbiranju oblačil, posteljnine in pohištva so bili v Novi Gorici zelo uspešni. V svojem skladišču imajo velike rezerve otroške, ženske in moške obleke. Skladišče v Novi Gorici je edin-

stveno v vsej Sloveniji.

Dejavnost odbora RK Nova Gorica se razširja tudi prek meje v Italijo, saj uspešno sodelujejo s številnimi društvi prostovoljnih krvodajalcev v Trzinu in v Gorici. Na nedavni volilni skupščini so znova izvolili za predsednika Marina Bastjančiča.

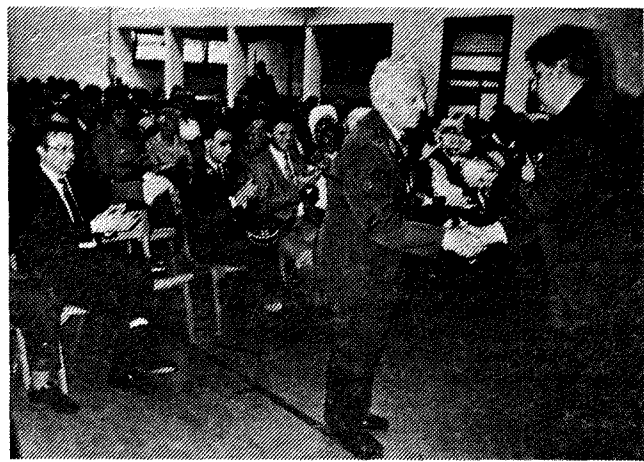
Mile Gojković

Obrambna vzgoja

V gozdarskem domu na Glažuti že tretje leto upravna organa za ljudsko obrambo občin Ribnica in Kočevje prirejata 15-dnevne tečaje za obrambno vzgojo. Tečaj obiskujejo mladinke in mladinci, ki niso obiskovali šol srednjega usmerjenega izobraževanja. V letošnjem taboru je 57 tečajnikov. Večji del programa je namenjen taktičnemu usposabljanju in splošnim veščinam. Tečaj bo sklenjen v začetku septembra.

Viktor Dragoš

Sto let gasilskega društva

Peter Toš, poveljnik gasilskega društva v Spodnji Šiški izroča priznanje najstarejšemu članu društva Matiji Trlepu.

Prvi datumi v kroniki gasilskega društva v ljubljanski Spodnji Šiški navajajo dneve od 3. do 13. maja 1888. Vse pogostejši požari na hišah in gospodarskih poslopih, ki so bila večinoma krita s slamo, so terjali oblikovanje gasilske obrambe. Na ustanovnem zboru je nekaj tedanjih veljavnih mož ustanovilo Gasilsko društvo Spodnja Šiška, ki letos praznuje 100-letnico svojega uspešnega delovanja.

V okviru proslave so izvedli veliko vajo, pripravili akademijo in izročili najstarejšim in najbolj zaslužnim članom priznanja, plakete in odlikovanja, izvedli pa so še veliko parado pripadnikov industrijskih in prostovoljnih gasilskih društev vseh ljubljanskih občin.

J. Č.

Prisrčna tovariška srečanja v Goriških Brdih

Ob 45. letnici kapitulacije fašistične Italije je bilo 3. septembra v Goriških Brdih na Humu veliko zborovanje domačega prebivalstva in borcev 30. divizije, 2. brigade VDV ter drugih partizanskih enot, ki so se borile na tem območju v času NOB. Sodelovala je – poleg delegacije borcev iz drugih republik – tudi delegacija sovjetskih borcev, ki so bili med NOB v vrstah 9. korpusa.

V delegaciji iz drugih republik so bili nekdanji komandant 18. SNOUB Bazoviške in načelnik štaba 30. divizije Nikola Vidačič ter Jože Malič in Radivoje Perović-Rade. Obiskali so kraje, grobove in spomenike na Primorskem in obujali spomine iz tistih dni.

Na zborovanju ni bilo konca ne kraja prisrčnih srečanj med starimi borci, ki se večidel niso videli že od osvoboditve sem.

Iz Sovjetske zveze je prišla tričlanska delegacija, ki jo je vodil Lev Korčmit in Niko-

laevič, sekretar komiteja veteranov vojne SSSR Andrej Nikolaevič Endaljev, v njej pa sta bila še, borec 2. bataljona 18. SNOUB Bazoviške in Gennadij Aleksandrovič Favorski, ki je bil od marca 1943 do konca vojne v Kokrškem odredu na Gorenjskem. Z delegacijo je pripotoval tudi tretji sekretar ambasade SSSR v Beogradu Igor I. Sajkin, ki doslej še ni bil v Sloveniji in se je močno razveselil možnosti, da si jo ogleda. Prvi dan je gostom v družbi s predstavnikom ajdovske ZB in predsednikom odbora skupnosti borcev 18. SNOUB Bazoviške minil v ogledu Vipave ter v Postojnski jami.

Dan nato jih je sprejel predsednik občinskega odbora ZZB v Novi Gorici Aleksander Krpan, nakar so odšli k spomeniku na Trnovem. Prek Lokev so odšli v Čepovan in se poklonili spomenu padlemu heroju Mihajlu, borcu iz Sovjetske zveze, znanemu po mnogih

Dolina smrti – cilj poučnih izletov

Osemsto hektarov veliko »Dolino smrti« med Žerjavom in Črno obišče iz leta v leto več ekološko ozaveščenih sodobnih romarjev. Od letošnje pomladi do junija si je to največje slovensko ekološko rano ogledalo nad 400 obiskovalcev, ki so želeli s svojimi očmi videti posledice dolgoletnega delovanja žvepleni industrijskih plinov na okoliško naravo. Razen bližnjih osnovnih šolarjev so letos obiskali Dolino smrti vsi srednješolci Šolskega centra iz Slovenj Gradca, osmošolci osnovne šole iz Novih Jarš pri Ljubljani, maturantje Srednje šole za papirničarstvo iz Ljubljane, člani sindikata pri Republiškem komiteju za kmetijstvo in gozdarstvo ter skupina ekologov za varstvo narave in kulturne dediščine.

Dijak Srednje šole tiska in papirja iz Ljubljane Franci Mestek je v svojem šolskem glasilu »Mladi« zapisal svoje vtise z njihovega izleta z naslednjimi besedami: Spominjam se, da sem nekoč bral o reki Meži in o neki dolini, v kateri ni več življenja. To je bilo pisanje nekoga, ki se mu je narava v tej dolini zasmilila. Kaj bi ne.

A. A.

smelih diverzantskih akcijah. Na Humu jih je po uradnem delu proslave pozdravil predsednik predstva Slovenije Janez Stanovnik. Ves dan je minil v prisrčnih srečanjih in spominih. Za konec obiska so si ogledali Novo Gorico, kot je zrasla po osvoboditvi.

Naslednjega dne so odpoštovali vzdolž doline Soče, kjer so pri Kanalu zastali pri spominskem obeležju 30. di-

vizije v spomin na boje njenih enot v Beneški Sloveniji in v dolini Soče, nakar so odšli do Cerknega, kjer so si ogledali muzejsko razstavo o partizanski saniteti na Primorskem.

Srečanja z Slovenijo in z njenimi borci – tako na Humu kot povsod drugod, sodejati ob slovesu, ne bodo nikoli pozabili.

Franjo Bavec-Branko

Oddolžili so se narodnemu heroju Ivanu Kosovelu

»Težko si je zamisliti, kako bi človek, kot je bil Ivan Kosovel, prenesel spodrsrljaje današnjega časa, erozijo vseh moralnih in drugih vrednot. Gotovo pa je, da ne bi zavrgel svoje vere v zmagovito pot, po kateri hodi, vsem težavam in zablodam navkljub, množica naporov, ki je in še vedno odločujoče spreminja podobo sveta v bolj človeške odnose.«

To je le nekaj misli, ki jih je izrekel znani družbenopolitični delavec Primorske Julij Beltram na slovesnosti ob letošnjem prazniku dneva vstaje v vipavski vasi Selo, kjer so odkrili doprni kip narodnemu heroju Ivanu Kosovelu in spominsko ploščo 21 padlim domačinom, žrtvam fašističnega terorja. Ivan Kosovel je bil delavski borec. Leta 1929 je pobegnil v Jugoslavijo. Delo je iskal do Ljubljane, Maribora, Zagreba in Slavonskega Broda do Nikšića, Cetinja, Splita, Dubrovnika. Povsod je organiziral delavce, jih obveščal in bodril v odporu proti izkoriščanju in zlorabi. Lokalna policija ga je preganjala, zapirala in večkrat tudi izgnala. Dosleden svojim ciljem se je leta 1937 odpravil v Španijo z večjo skupino Slovencev in Črnogorcev.

Spomladi leta 1942 je pobegnil iz italijanske vojske in se vključil v narodnoosvobodilno gibanje na Primorskem. Februarja 1942. je iz njegove vasi Selo na Vipavskem odšlo v partizane 20 fantov in deklet. Ko so 7. marca 1943 karabinjerji obkolili Podgornikovo hišo v Podgori na Vipavskem, kjer je imel svoj bunker, se Ivan Kosovel ni

mogel več prebiti iz obroča. Sam si je vzel življenje.

Jurij Beltram, njegov prijatelj in soborec je zbrani množici na slovesnosti govoril tudi o današnji politični in gospodarski krizi. Vse težave je dejal, moramo reševati enotni, predvsem pa strpno, tako v družini, v krajevni skupnosti, v občini, pa vse do državnega vrha.

Želja po postavitvi spomenika narodnemu heroju Ivanu Kosovelu je bila stara že najmanj 15 let. Avtor idejnega načrta je zdaj že pokojni akademski kipar Negovan Nemec iz Bilje. Avtor bronaste kipa Ivana Kosovela je akademski kipar Jože Pohlen iz Kopra. Posvetilo žrtvam je napisal primorski rojak, pesnik Ciril Zlobec. Pri spevali so – z delom in z denarjem – vsi krajski, velik pa je bil tudi delež vojakov VP 1266 iz Ajdovščine. Spomenik je prevzelo v varstvo tamkajšnje prostovoljno gasilsko društvo.

Stefan Bratina

S poti po Koroškem

Urejeni domovi – mlade moči

»Pa ne pozabiti iti v Koprivno in v Toplo in v Bistvo,« sem se spominjala besed koroške partizanke Marjetke, ki jo v teh krajih tudi vsi po vrsti omenjajo. Nisem pozabila. Če sem že enkrat tukaj (kdo ve kdaj bom spet), sem si rekla, potem pojdem in pogledam v vse te doline. O različnih stvareh so mi govorili sogovorniki, o garanju, pa o načrtih za izboljševanje kmetijskega gospodarjenja, o novih pogledih, kritično o odnosu kmet in oblast in še o drugih rečeh. Vendar so vsi priznali, nič ni več tako težko, »kot je enkrat bvo«.

Od Najevnikove lipe do Veseuka ni daleč, pa me je vendar skoraj že ujela noč. In takole pred mrakom se ti prikrađejo k hiši tujci! Ampak gospodar Pavel-Tiči je bil od nekdaj junak, neustrašen in takole-naravnost rad vse pove. Pred Petrom in Pavlom je ravno dopolnil petinšestdeset let. Prav pri tej hiši je gor zrasel, s še enim bratom in sestro. Prav revni menda tudi njegovi predniki niso bili, saj to se takoj pozna po kmetiji. Da pa je Tiči izjemen gospodar v teh krajih, se tudi pozna: po prelepo pospravljenem orodju, ki visi na kavljih na kašči, po lepem novem koritu za napajanje živine, ki ga je sam naredil, pa po domači delavnici, ki si jo je sam uredil v stari kašči tako, da ima notri celo malo kovačijo... Okrog poslopij raste drobna zelena travica, kot bi jo gojili za kakšno golf igrišče.

V kuhinji smo se seznanili

z domačo hčerjo in njenim možem, ki je ravno odhajal v ravensko železarno na nočni šiht. Pavlijeva (se pravi Tičjeva) žena Rozka je pomivala posodo in se šele čez čas vključila v pogovor.

Velbana kuhinja, mi pojasnijo, ima svojo večstoletno zgodovino, kar potrjuje tudi prerez zidu, ki so ga pravkar prebili zaradi napeljave cen-

tralne kurjave. Takšne kmetije so imele od nekdaj vse svoje pri hiši, tudi elektriko. Tako so bili po vojni kar sedemnajst let ob svoji žarnici, saj so imeli elektrarnico doli, pri domačem mlinu, ob potoku. Takrat, ko je bil elektrificiran cel hrib, so tudi Veseuki prestopili.

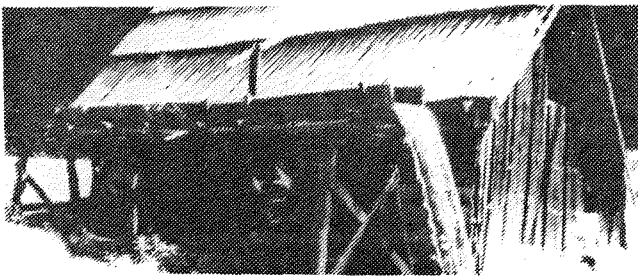
Pa vendar se je spremenilo še veliko več, kot lahko vaje- no oko najde sprememb od starih časov. Nekoč je stala njihova hiša tako strmo v bregu, da je ob vsakem ne- urju skozi kuhinjo tekla vo- da. Ampak Veseuki so bo- jevniki – v vojni in v miru. V miru se nenehno dajejo z naravo, med vojno pa so bili tudi na pravi strani. Prve nemške patrola so se pri hiši

Veseukova gospodar Tiči in gospodinja Rozka sta kmetijo spremenila v prelep etnološko zanimiv objekt, kjer sicer napreduje in sodobnim strojem ne zapirajo vrat, toda tudi starih stvari ne mečejo proč. Naj ostane za mlade, da bodo videli, kako je bilo nekoč...

3

Mlin v Koprivni prijetno šumlja.

pojavile ravno v času, ko so staro črno kuhinjo spremenili v belo... Kmalu so prišli tudi prvi partizani. In potem so prihajali redno. Tako redno, da je bil Tiči, ko je štiriinštiridesetega odšel med partizane, bolj na varnem, kot pa je bil prej doma.

Z grenkobo v glasu in tudi s prikritim gnevom mi povedo, da je bil Tiči po vojni kljub vsem svojim vojnim zaslugam in zaupanju – pol leta v arestu, ker da je vzel na delo za pastirja nekega fanta, za katerega sploh ni vedel, da se je izognil orožnim vajam...

Spomin poroma tudi na konec vojne v Borovlje, k tisti žalostni bitki, v kateri je padlo toliko naših fantov... Potem preideva spet k začetku vojne: »Prvi partizan, ki je stopil v našo hišo, je bil Milanček, za njim so prišli Matjaž, Marjetka in drugi, med njimi tudi Rajštarjeva kelnarica iz Šoštanja, za nji- mi pa Reusova banda, ki smo se je bali, saj je požgala najmanj dve domačiji v bližini. Nemci pa so požgali Po-

čelovo v Javorju...

Veseukova domačija je da- la med vojno za partizane iz hleva deset glav živine, am- pak to so domači povedali bolj tako, mimogrede, ne za- to, da bi si zapisala.

Ko smo malo prenehali go- voriti o vojni, sem jih poba- rala, če morda vedo, od kod je prišlo ime Ludranski vrh, pa so bolj negotovo ponovili zgodbo, ki so jo slišali tudi sami od starih staršev. Bojda je bilo tako, da so nekoč, v starih časih, začeli domači- ni na bližnjem vrhu graditi cerkvico, ki so jo hoteli po- svetiti svetemu Lovrencu, potem pa se je neki neveden pastirček onečedel sredi na- stajajočih zidov, da se je sve- ti Lovrenc razjel in se pre- stavljal v Luče, na vrh, ki dot- lej ni imel svetnika, pa se je poimenoval za Ludranskega.

Tako legende. Pavli-Tiči, gospodar Veseukove doma- čije pa se veselo nasmehne in pravi, da so bili pri hiši več kolen nazaj sami Pavleti. Vselej so ostajali v krogu do- mačije in najdlje, kamor so vsakični gospodarji popeljali

svoje naslednike, je bilo v dolino. Pavlija je njegov oče nekoč peljal na semenj v Šoštanj, kar je bilo tako neverjetno daleč, da se je fantu zdelo, da je videl že pol sveta.

In kako je bilo z dekleti? Menda ni bilo spričo dela na kmetiji kaj dosti časa za raz- gledovanje. Najpogosteje so bile priložnosti v času stelje- raje, domačega običaja, ko so na jesen pripravljali steljo za živino. Ob takšnih večerih je bil na koncu ples...

Ded pripoveduje, babica pospravlja, hči si da opraviti pri štedilniku, jaz zapisujem, še predšolski vnuki pa vleče- jo na ušesa in nikakor nočejo v posteljo, ker kdove, kdaj se bo dedek spet tako razgo- voril.

Tudi pri Veseuku so naši za popotnika mehko posteljo »s pogledom na dolino«, kar je bilo še posebno lepo v ra- nem poletnem jutru, ko me je pot gnala naprej proti Ko- privni. Veter je kar krepko potegnil in prinašal vonj po smrekovih gozdovih.

Na koncu ozke doline Ko- privne se začne pot strmo dvigati v serpentinah. Kdor ni bil tukaj že prej, kaj lahko prezre tablo z oznako, da vstopamo v stometrski ob- mejni pas, kjer se lahko na- čeloma giblješ le z dovolje- njem. Toda meni so toliko pripovedovali o Jeklnovi do- mačiji in o domači Ančki, da ne pride v poštev, da je ne bi obiskala.

B. Ž. J.

Popotni zapis

Pri Savinekovih v Belih vodah

Iz Titovega Velenja se odpeljemo skozi Šoštanj in po stisnjenem Šentflorjanskem »grabnu«. Cesta se začne močno vzpenjati proti Belim vodam. Asfaltirana cesta nas pripelje prav do gostilne Savinek, ki jo vodi Marija in Jože Mazej. Pozdravita nas dve hiši in veliko gospodarsko poslopje. Vse, kar vidimo prvi trenutek obiska, kaže, da živijo tukaj pridni ljudje. Balkoni in okna so polni rož. Dvorišče in okolica domačije čista. Vse je na svojem mestu.

V gostišču hranijo vpisno planinsko knjigo in žig Šaleške planinske poti. PD Titovo Velenje je to pot uredilo, gostoljubne kmetije, koč in gostišča ob poti pa skrbijo, da je potnikom na ŠPP pri- jetno.

Pri Savinekovih je v vpisni knjigi že blizu 3000 vpisov. Gotovo pa je bil obisk pla- nincev še večji, saj vemo, da niso vsi planinci »transver- zalci« in da tod mimo peljeta tudi Planinska pot XIV. divi- zije ter Pot kurirjev in vezi- stov.

Ko si ogledujemo Šaleško dolino, ki se koplje v soncu, pogled zaobjame tudi obrob- no gričevje in hribovje. Neskončno lepe razglede nudi svet okoli Savinekovih. Go- stišče, v katerega vstopamo po stopnicah, je v kakih tri- sto let stari kmečki hiši. Kot nekakšen dvorec vabi gosta. Mazejeva sta jo seveda po- pravljala, obnavljala in poso- dabljala.

Marija nas povabi za mizo in nam postreže s pijačo, na- rezkom ter kavo. V gostilni je nekaj gostov. Vzdušje je prijetno, domače. Enako učinkuje gostilniški prostor z veliko kmečko pečjo, »šan- kom«, z lesom obitim stro- pom in stenami, ki jih krasijo umetniške slike Jožeta Svetine, motivi z domačije in okolice.

Kdo sta, Marija in Jože Mazej?

Pred menoj sedi žena, sta- ra 46 let, kostanjavih, kratko pristrženih las, vitke posta- ve, urejena. Med pogovorom opazujem njen nežni obraz

in lepe, nekoliko otožne mo- dre oči. Njene roke kažejo, da ji dela res nikoli ne manj- ka. Vesela je vsakega obiska in vselej nasmejana. Prosim jo, če bi mi hotela, tenčico za tenčico, odkrivati potek svo- jega življenja... Kratko se ozre proti gostom. Trenutek tišine med nama... Ravno toliko, da je nasmeh neopaz- no izginil z njenega obraza... Kot da se je zazrl nekam da- leč... v preteklost, v mla- dost. Opazila sem, da ji je po- stalo težko. Tudi meni. Ne- hote sem odprla rano, ki se ne bo nikoli dodobra zaceli- la. »Ker sta moja starša Va- lentin in Marija sodelovala z narodnoosvobodilno voj-

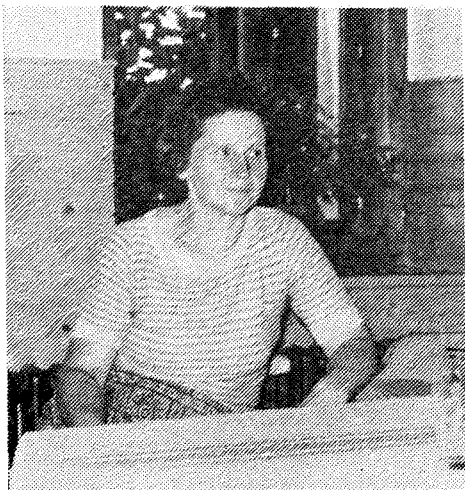
bila mučena in koliko sta morala še mlada pretrpeti. Ko so ju odpeljali, sem bila stara štiri mesece in pol. Nemci bi vzeli tudi mene, to- da stari oče jih je prosil, naj me pustijo, ker sem bila bo- lehna. Zagrozili pa so, da bo- do odpeljali še vse bližnje so- rodnike mojih staršev. Va- lentin Goličnik, moj oče, je pred ustrelitvijo napisal po- slovilno pismo. Če bo morala umreti tudi tvoja mama, je napisal, naj bo posestvo pri Aramu tvoje.« Imeli ste tež- ko otroštvo, kajne?

»Ko so mi Nemci odgnali oba starša, sem ostala pri sta- rih starših. Bila sta zelo do- bra z menoj. Dočakali smo

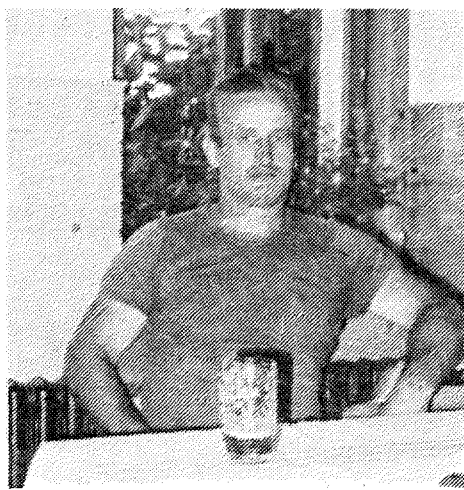
stopnjo ekonomije v Ljublja- ni. Bila sem štipendistka šo- štanske Termoelektrarne. Vendar pa po končanem študiju zame ni bilo delovnega mesta. Med šolanjem mi je bilo čestokrat težko, živela sem v pomanjkanju, vendar sem si mislila, da se bo že vse uredilo, ko se bom zaposlila. Zato sem bila zdaj razočara- na. Medtem sem se leta 1966 poročila. Naveličala sem se iskati delo, zato sva se z možem odločila, da odpreva go- stilno.«

Marija mi z veseljem opiše svoje gostišče.

»Trudimo se, da so gosti zadovoljni. Postrežemo lah- ko z domačim kruhom, na- rezkom, savinjskim želo- dcom, klobasami, posušenimi rebri, jedmi po naročilu, ko- linami v zimskem času: pri- pravljamo tudi svečana kosi- la in večerje za večje skupi- ne. Kadar so gostje veseli, tu- di mož rad raztegne harmo- niko. Imamo dve sobi za go- ste. Sicer pa se bomo verjet- no v bodoče preusmerili

Marija Mazej

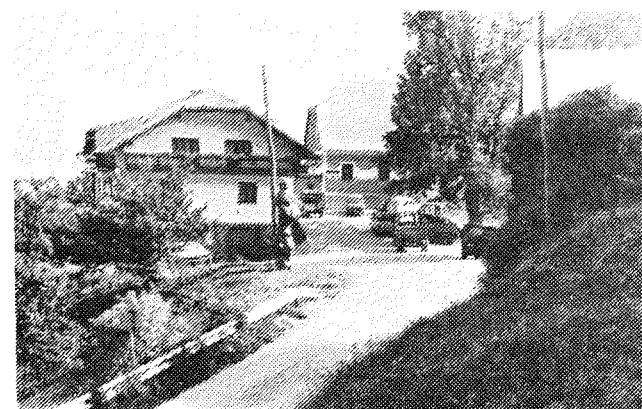

Jože Mazej

sko, so ju aretirali in odpelja- li v celjski Stari pisker. Oče- ta so mi 30. julija 1942 ustrelili kot talca, mamu pa so od- peljali v Auschwitz, kjer je umrla v krematoriju. Hudo mi je, ko pomislim, kako sta

svobodo. Osnovno šolo sem obiskovala v Belih vodah in Šoštanju. Ker sem se rada učila, so me poslali v celjsko gimnazijo. Nekaj časa sem stanovala pri znancih v Ce- lju. Kasneje sem končala 1.

v kmečki turizem,« še pove Marija. »Pozimi so lepi tere- ni za sankanje in smučanje. Večje skupine se nam lahko napovejo po telefonu. Gostil- na je odprta vse dni v tednu. Ta mesec, v septembru bo-

Domačija Savinek

mo skupaj s krajevno skup- nostjo organizirali srečanje rojakov, ki so bili rojeni v Belih vodah. Računamo, da se jih bo tokrat zbralo ka- kih 350.«

Medtem se nama pridruži še Jože, njen mož.

Koliko otrok imata, Jože? »Otrok se nama je rodilo šest: trije fantje in tri dekle- ta. Najstarejši je star 24, naj- mlajši 10 let. Dva si že sama služita kruh, štirje so še po- šolah. Pridni so v šoli in do- ma. Vsi radi priskočijo na pomoč, če jim le dopušča čas.«

Brez pridnih bi ne šlo?

»Seveda ne. Tudi bi pred osmimi leti ne mogli zastavi- ti gradnje nove hiše, ker je stara postala pretesna. 1985. smo se vselili.«

Kaj pa posestvo?

Nasledila sva dotrajan hlev, ki sva ga postopno pre- navljala, povečala ter zgradi- la dva stolpna silosa. Posest meri 40 ha, od tega je 10 ha obdelovalne zemlje. V glav- nem so travniki, ki omogoča- jo rejo goveje živine. Sedaj imamo 15 glav, poleg tega pa redimo 30 prašičev za potre- be gostilne. Včasih smo seja- li oves, rž, pšenico, ajdo, sa- dili smo koruzo. Ker pa so tukaj zime dolge, sadimo zdaj le še krompir.«

In Bele vode...

Jože Mazej ponosno našte- va, kaj vse so zgradili:

»Zgradili smo glavno ce- sto, razširili telefonsko omrežje, uredili igrišče, po- pravili letni bazen pri šoli. Dobro vzdržujemo krajevne ceste. Elektrificirali smo ce- lo najbolj oddaljene domači- je. Leta 1961. smo postavili novo šolo. Odkrili smo tudi spominsko obeležje padlim borcem NOB. Ker so v glav- nem pripadali 14. diviziji, smo po diviziji poimenovali cesto. Zgrajena je bila relej- na telefonska postaja na Sv. Križu. Na njenem območju KS Bele vode – Šmihel je zgrajeno vodovodno zajetje Ljubija, ki v večji meri napa- ja z vodo Titovo Velenje. Krajevna skupnost je dose- gla te uspehe zaradi priza- demnosti vseh krajanov, ki so pomagali tudi z udarniškim delom.«

On sam je član sveta kra- jevne skupnosti in poveljnik civilne zaštite v Belih vodah. Rad ima svoj kraj in njegove ljudi, pa tudi vse, ki jih pot- zaneke k Savineku, v njuno prijazno gostilno: lovce, pla- nince, popotnike in nema- lokdaj borce, ki se radi vra- čajo na pota svojih spo- minov.

Ob slovesu mi nista poza- bila naročiti, naj vse, ki bodo prebrali te vrstice, v njunem imenu toplo povabim v go- stilno Savinek.

Julijana Hočevar

Alojz Blaško

V začetku aprila smo se poslovili od Alojza Blaška, rojenega leta 1911, doma iz Predmeje. Že leta 1942 se je povezal s partizanskim gibanjem. Našel je stik s četo Janka Premrla-Vojka, ki je takrat delovala na širšem območju Trnovskega gozda in Nanosa. Leta 1943 je prostovoljno vstopil v Vipavsko četo, kasneje je bil razporejen v Gradnikovo brigado. Aprila 1943. je bil ranjen. Po okrevanju je nadaljeval aktivni boj. Udeležil se je bojev na Goriški fronti, kjer je postal komandir čete. Kasneje je odšel s Kosovelovo brigado v Pivko. Leta 1944 se je vrnil v Trnovski gozd, kjer je opravljal razne dolžnosti pri štabu 9. korpusa. Udeležil se je tudi bojev za Trst. V vojaški službi je ostal, s činom poročnika, do leta 1946, nakar se je zaposlil kot logar pri GG Soča Tolmin in se leta 1959 upokojil. Odlikovan je bil s številnimi odlikovanji in priznanji.

Zdravko Kodrič

Zadnji dan maja smo se na novogoriškem pokopališču poslovili od borca NOV Zdravka Kodriča-Slavka. Rodil se je leta 1914 v Brjah na Vipavskem. Vojaško suknjo je nosil več kot osem let. Najprej je odslužil kadrovske rok, nato pa je bil mobiliziran v italijansko vojsko, v kateri je bil vse do njene kapitulacije. Po prihodu domov se je priključil partizanskim enotam v Volčanskih Rutih. Kmalu je postal komandir voda, nato komandir čete in končno komandant bataljona Gregorčičeve brigade. Kasneje je bil dodeljen najprej VOS-u za Tolminsko in nato OZNI. Leta 1946 je bil demobiliziran s činom kapetana 1. razreda. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Marija Likovič

Sredi letošnje pomladi se je prav na njen sedemdesetletni rojstni dan končala življenjska pot Marije Likovič, matere padlega borca in članice ZB Janko Skvarča iz Celja. Rodila se je na Svetini. Vsa njena družina je že od leta 1942 sodelovala z NOV, kar je bil tudi razlog, da so se leta 1944 umaknili iz Celja. Domov, v izropano hišo, so se vrnili šele po končani vojni.

Jože Kuhar

Na ljubljanskih Žalah smo v maju pokopali Jožeta Kuharja, rojenega leta 1922 v Zaborštu pri Kostanjevici (na Krki). Spomladi leta 1942, se je pridružil borcev Gorijskega bataljona. Pri napadu na italijansko postojanko je bil v Ratežu ranjen. Med roško ofenzivo je bil zajet, zaprt v Novem mestu in interniran v taborišče Gonars-Treviso. Tudi v taborišču se je vključil v organizacijo NOG. Po kapitulaciji Italije so ga na poti domov Nemci ujeli in odpeljali v ujetniško taborišče v Berlin. V aprilu 1945. so ga Rusi osvobodili. Po vrnitvi v domovino se je vključil v družbenopolitično delo in mu ostal zvest do smrti.

Milka Žagar

Na srpeniškem pokopališču smo se poslovili od aktivistke Milke Žagar, rojene leta 1906 na Zagi. Že v prvi svetovni vojni je morala v internacijo v Italijo. Ko so se pojavili prvi partizani, se je aktivno vključila v narodnoosvobodilno gibanje. Leta 1943 je postala članica ZKJ in bila med prvimi organizatorji NOG na Zagi. Po vojni se je vključila v obnovo porušene vasi in bila ves čas dejavna v družbenopolitičnih organizacijah, za kar je bila tudi odlikovana.

Jurij Apšner

Rojen je bil leta 1924. Borec Bračičeve brigade je bil od aprila 1944. Bil je ranjen in ostal invalid. Od njega smo se poslovili v Starem trgu pri Slovenj Gradcu.

Marica Drešček

V dvainšestdesetem letu je po težki bolezni umrla Marica Drešček, dolgoletna članica ZB Sentvid. Med vojno je bila obveščevalka in kurirka na terenu. Zaprta je bila od maja do septembra 1943. v zaporih Prozio in v Trstu. Za svoje požrtvovalno delo med NOB je prejela dve medalji zaslug za narod. Pokopana je v svojem rojstnem kraju v Livku pri Kobaridu.

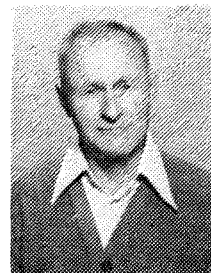
Janez Tratnik

V osemindesetem letu je umrl Janez Tratnik iz Kovorja. Z NOG je začel sodelovati leta 1942 in sicer kot član gospodarske komisije. V NOV je vstopil leta 1944 in to v Kokrški odred, kjer je bil do konca vojne. Po vojni je deloval v krajevnih organizacijah. Prejel je več vojaških in civilnih priznanj ter odlikovanj.

Milan Žgur

Marca smo se v Postojni poslovili od Milana Žgurja, rojenega leta 1921 v vasi Goče na Vipavskem. Leta 1942 so ga Italijani zaprli. Po razpadu Italije se je vrnil v domači kraj in se povezal z OF. Imel je več dolžnosti na terenu in v vojski, bil na komandi mesta Ajdovščina in v 9. korpusu. Po osvoboditvi je bil poveljnik narodne zaščite in kasneje starejši vodnik ljudske milice. Za sodelovanje v NOV je bil dvakrat odlikovan. Zadnja leta je bil zastavonoša v krajevni organizaciji ZB Postojna.

Andrej Šlibar

Že lani je v osemindesetem letu umrl Andrej Šlibar iz Brezovega pri Kovorju. Z NOG je sodeloval od leta 1942. V maju 1944 je stopil v NOV in sicer v Bazoviško brigado. V avgustu istega leta je bil ujet in poslan na prisilno delo v Nemčijo, od koder se je vrnil po vojni. Za svoje delo je prejel več priznanj.

Karel Čanč

V Podkrajju pri Velenju smo se poslovili od borca in aktivista NOG in OF Karla Čanča. Rojen je bil leta 1913 v Škalah pri Velenju. Leta 1941 se je aktivno vključil v NOG na terenu in deloval vse do vstopa med borce Tomšičeve brigade (v 2. četo, 2. bataljona). V juniju 1945 je bil v Novem Sadu demobiliziran. Za zasluge med NOB je bil dvakrat odlikovan. Ob sklepnih bojih na Koroškem je bil osebni šofer komandanta 14. divizije Ivana Kovarčiča-Efenka.

V 65. letu starosti je v Ljubljani umrl nosilec Partizanske spomenice 1941 Nikola Frković, rojen v Ledenicah pri Cerknici.

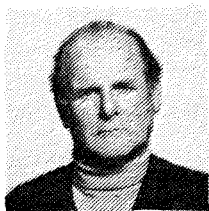
V NOV je vstopil decembra 1941. leta. Bil je borec 1. proletarskega bataljona Hrvatske brigade ter 13. proletarske brigade v okviru 1. proletarske divizije. Ob desantu na Drvar je kot gojenec oficirske šole sodeloval v obrambi Vrhovnega štaba in tovariša Tita.

Po vojni je bil komandant artilerijske divizije in namestnik komandanta artilerijskega polka.

Franciška Šumah

Franciška Šumah, rojena Robnik se je rodila v Črni na Koroškem leta 1918. Služila je na Ravnah, kjer se je tudi poročila. Oba z možem sta sodelovala z narodnoosvobodilnim gibanjem. Umrla je v maju, pokopana je na Ravnah.

Ivan Rozman

V Kovorju smo se poslovili od Ivana Rozmana, ki se je rodil leta 1924. Bil je borec Kokrškega odreda. Za svoje delo je prejel več priznanj.

Stanko Bizjak

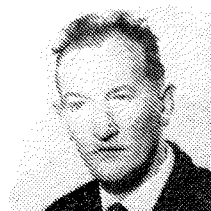
Stanko Bizjak je bil rojen leta 1905. V NOV je sodeloval kot borec 31. divizije. Umrl je konec februarja leta 1987.

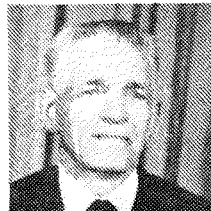
Karel Rozman

Na Ravnah na Koroškem smo se poslovili od Karla Rozmana, rojenega leta 1899 na Teharjah pri Celju. Bil je Maistrov borec. Med drugo svetovno vojno je bil sodelavec OF in borec Kokrškega odreda. Po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec.

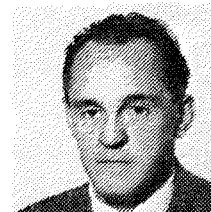
KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZB NOV KISOVEC-LOKE SPOROČA, DA SO V LETU 1987 IN V 1988. LETU UMRILI NJENI ČLANI:

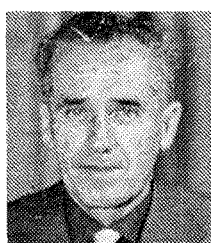
Stanislav Medvedšek, je deloval v enotah v Beli krajini in bil odlikovan.

Anton Gorišek je med NOB deloval v enotah 7. korpusa v AERO bazi Krasinac. Za zasluge je bil odlikovan.

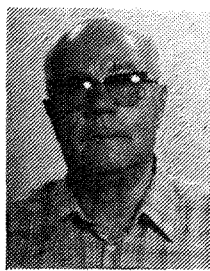
Slavko Smrkolj, rojen leta 1925 v Mlinšah. Od marca 1944 je bil v Kamniško-zasavskem odredu. Za zasluge je bil tudi odlikovan.

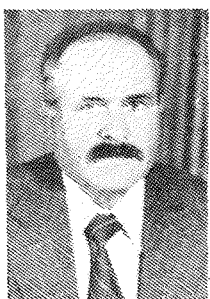
Štane Medija je sodeloval na terenu od leta 1942, leta 1944 je stopil v enote Kamniško-zasavskega odreda. Prejel je več odlikovanj.

Lado Vozelj, rojen leta 1925. Med NOB je bil v zaščitni četi VOS in 4. operativni coni. Po vojni je deloval v KNOJ-u, kjer je bil demobiliziran. Za zasluge je bil dvakrat odlikovan.

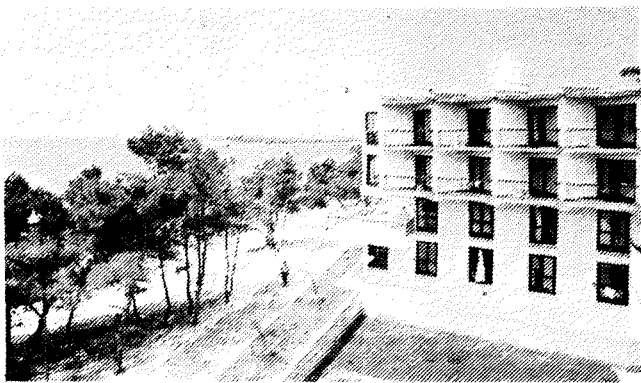

Janez Kobiljšek je deloval od julija 1944 v črnomeljškem minerskem vodu v Dragatušu, kjer je bil ranjen.

Ivan Cencelj je v NOV vstopil aprila 1943 in bil borec Kamniškega bataljona, Šlandrove in Tomšičeve brigade. Februarja 1944 je bil ranjen in dvakrat odlikovan.

Počitniški dom ZZB
NOV Ljubljana
– Banjole pri Puli vas
vabi na počitnice ter
aktivni oddih in
rekreacijo

CENE: od 20.500 din do 25.500 din (do 25. 09. 1988)
od 18.000 din do 22.000 din (od 25. 09. 1988 dalje)
(cene so odvisne od objekta nastanitve).

Člani ZZB NOV iz občin soustanoviteljci imajo na dan 4.000 din popusta.

Nudimo vam:

● bazen z ogrevano morsko vodo, ● ambulanto, ● masažo ● kegljišče, ● balinišče, ● zabavne večere s plesom, ● možnost organiziranja raznih seminarjev, ● trim kabinet. Banjole pri Puli so lep in miren kraj, primeren za sprehode. Pridete lahko z vlakom (počaka vas kombi) ali z organiziranim avtobusnim prevozom vsakega 5., 15. in 25. v mesecu iz Ljubljane.

Informacije: recepcija 052/73-124 in 73-144.

Vilenica 88, mednarodno pisateljsko srečanje

Nagrada madžarskemu avtorju

V prvih septembrskih dneh je mednarodna pisateljska družina, okrepljena s kraškim kulturnim občinstvom, spet enkrat vznemirila mirno življenje podzemnih vil v kraški jami Vilenica pri Lipici, nekaj kilometrov od Sežane. Že tretjič so se namreč tam srečali pisatelji iz različnih evropskih dežel, da bi z druženjem, javnim nastopanjem in tudi z izborom mednarodne žirije, ki vsekokrat podeli nagrado Vilenice, usmerili pozornost javnosti k literaturi, k sodobnemu pisateljskemu ustvarjanju, da bi, kot je dejal predsednik slovenskega pisateljskega društva Rudi Šeligo, ostali vsaj kratek čas v »nekem drugem druženju«, v katerem mora vsakdo od udeležencev stopiti iz svojega ožjega kroga, si vzeti čas in prisluhniti govorici ter umetnosti drugih.

Če je doseženo to, da prepoznavamo v literaturah drugih narodov novosti, nove vetrove in iskanja, potem ima Vilenica svoj trden in trajnejši pomen, je dejal eden od udeležencev srečanja. To misel je upoštevala tudi žirija (Jože Hradil, Albinca Lipovec, Drago Bajt, dr. Jože Pirjevec, dr. Tone Pretnar, dr. Erich Prunč in Veno Taufer) skupaj s konzultanti iz Budimpešte, Krakova, Pariza, Prage, Milana, Trsta, Zürich, Dunaja in drugih krajev po svetu, ko je letošnjo nagrado Vilenica namenila mlademu madžarskemu pisatelju Petru Esterhazyju za njegovo pisateljsko delo, medtem ko je prešla kristal Vilenice za svoj neposredni prispevek Ewa Lipska iz Poljske.

Da je bilo letošnje pisateljsko srečanje »vilenica« delovno in ne le nagrajevalno, nam povedo že številne prireditve, ki so trajale tri dni in so se selile iz Ljubljane, kjer je bil najprej kolokvij o tako imenovani diaspori v evropskem in še zlasti srednjeevropskem literarnem prostoru, v Lokev, na Štanjelski grad, v Vilenico in tudi na ono stran meje, v Italijo. Morebiti je bil za vso pisateljsko družino program tokrat celo prenatrpan in bi bili bolj srečni, če bi imeli več časa za pogovarjanje in za izmenjavo misli o življenju in ozračju, ki pogojuje njihove umetniške pristope in stvaritve.

Ob sklepnih prireditvi v Vilenici je slovenski kipar Marko Pogačnik pripravil pred vhodom v jamo tudi nadvse sugestivno razstavo plastik – skalnih blokov z nežno vklesanimi simboli, ki so nekako simbolič-

no v diagonali usmerjali pogled in korak s kraške površine v podzemski svet.

Ob prireditvi je izšel, kot vsakič doslej, tudi katalog z večjezično predstavitvijo nagrajenca, z odlomki iz njegove literature, s pesmimi in odlomki iz njegove literature, s pesmimi in odlomki drugih avtorjev ter z nekaterimi besedili o literaturi.

Peter Esterhazy

Rojen v letu 1950 še vedno šteje v mlajšo madžarsko literarno generacijo in ga navajajo kot enega najodločilnejših avtorjev novega madžarskega pisanja. Objavlja je začel v prvi polovici sedemdesetih let tako v madžarskih literarnih revijah kot tudi v pariških predstavitvah (v madžarščini).

Po izobrazbi matematik, je (tako navajajo poznavalci njegovih del) tudi k jeziku in besedi pristopal z nekaterimi matematičnimi pogledi in z dodatki ironične igrivosti, s katerimi je začel razvijati novo pripovedno tehniko in slog. O temeljnem prizadevanju svojega poletja pa je tudi sam dejal, da gre za težnjo k etični in estetski suverenosti. Piše novele in romane. Ravno ta čas Peter Hradil v slovenščino prevaja enega njegovih zadnjih romanov, Pomožne glagole srca.

Iz tega dela vam ponujamo čisto kratek odlomek:

V imenu očeta in sina

To, da se naša mati »procej pasje počuti«, so vedeli že vrsto let, pa vendar, ko nas je oče poklical po telefonu in skrbno, odmerjeno ter s trdim glasom, doslej neznanim in takim, kakršnega še nismo nikoli slišali, dal vedeti, da je z materjo tako in tako in da on ne bi imel, kar je bilo njegovo osebno prepričanje, za odveč, če bi bili »v teh trenutkih« doma oziroma da bi odšli domov, to nas je vse presenetilo, tako da smo začeli brundati skorajda iste besede, sklicujoč se na vsakodnevne neodložljive reči, kar pa ni pomenilo brezskrbnosti in brezčutnosti,raje utelešenje naravnih nagonov, tisto trezno prepričanje, da »stvar« ne more biti »tako nevarna«, saj še nikoli ni bila tako nevarna (kakor je ravno naš oče imel navado govoriti: »ni hudo, dokler ni hudo, samo takrat, ko je hudo, je hudo«); oče pa se je pri tem razjezil na nas, mi pa smo začeli trumoma prihajati z vseh koncev sveta.

Vsi trije »vilinski« nagrajenci (86, 87, 88): Peter Esterhazy, Peter Handke in Fulvio Tomizza

Iniciativna odbora 1. in 2. tankovske brigade Sežana, Vrhnika

Sklicujemo

ustanovni zbor skupnosti borcev 1. in 2. tankovske brigade NOVJ (z območja SR Slovenije) v soboto, 8. oktobra 1988, ob 10. uri v Ljubljani (v dvorani Doma JLA, Trg osvobodilne fronte 13).

Predlog dnevnega reda:

1. Izvolitev organov ustanovnega zbora skupnosti
2. Poročilo o dosedanjem delu odborov 1. in 2. tankovske brigade.
3. Obravnava osnutka pravilnika o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti borcev 1. in 2. tankovske brigade (osnutek pravilnika sta pripravila dr. France Hočever in Ilija Gustinčič).
4. Program dela za prihodnja štiri leta (1989–1993).
5. Volitve odbora skupnosti borcev, nadzornega odbora, delegatov za občinske odbore ZZB NOV Sežana in Vrhnika ter osrednja odbora prekomorcev-borcev NOVJ.
6. Razno.

Vabimo vse nekdanje borce 1. in 2. tankovske brigade (z območja Slovenije), da se udeležijo ustnega zbora skupnosti borcev.

Pred zasedanjem (in po njem) zbora skupnosti borcev 1. in 2. tankovske brigade NOVJ si bodo udeleženci zasedanja lahko nabavili knjigo Krokarjeva jesen, ki jo je napisal Janko Perat (izšla je te dni pri založbi Borec v Ljubljani). Janko Perat je knjigo posvetil vsem nekdanjim sobojevnikom Jugoslovanom, ki so se bojevali proti fašizmu v Osmi britanski armadi v Libijski puščavi (1942), se potem pridružili NOV Jugoslaviji (1943) in si v prekomorski brigadi častno izbojevali pot v svoj rodni kraj. Še posebej je knjigo posvetil borcem Prve tankovske brigade NOV Jugoslavije (zasedanja se bo udeležil tudi avtor in bo po želji soborcev podpisoval knjige).

S tovariškimi pozdravi!

Za iniciativna odbora
Nace Golob in Zdravko Mihec

Vabila in obvestila

Kje se zberemo konec tega tedna?

Vabimo vse borce 19. SNOUB »Srečko Kosovel« na zbor brigade, ki bo v nedeljo, 18. septembra 1988 ob 10. uri v prostoru združnega doma v Komnu na Krasu. Po zboru bo ob 14. uri v Marivniku pri Komnu odkritje spominskega obeležja padlim borcem I. Kraškega bataljona Romanu Malalanu-Stipetu in Francu Škrku – Radu.

Osrednja proslava v čast vstaje in ustanovitve partizanskih enot, ki so bile ustanovljene na Krasu, terenskih organizacij in enot Garibaldi in Triestine, pa bo istega dne ob 15. uri v Komnu.

19. SNOUB »S. Kosovel« Sežana

V okviru proslav krajevnega praznika v Šempetru pri Novi Gorici bo odkrito spominsko obeležje osvoboditeljem Gorice, to je borcem Prešernove brigade, Škofjeloškega odreda in VDV. Spominsko obeležje bo odkrito na stavbi krajevnega skupnosti v Šempetru, v soboto 17. 9. 1988, ob 17. uri. Slavnostni govornik bo takratni komandant Prešernove brigade Ferdo Tolar-Mirko. Vabimo občane, mladino in udeležence NOB ter še posebej Prešernovce in borce zgoraj omenjenih enot, ki so sodelovali v takratnih bojih, da se udeležijo navedenih svečanosti. Najprimernejša zveza iz ljubljanske smeri je avtobus, ki odpelje iz Ljubljane ob 11.30 v Novo Gorico. Od tam je v Šempeter zveza z lokalnim avtobusom.

Skupnost borcev Prešernove brigade

Proslava v počastitev 45-letnice ustanovitve partizanskih enot na Krasu bo v nedeljo, 18. 9. 1988, v Komnu ob 15. uri

z zborom aktivistov OF, borcev I. Kraške čete, Prvega kraškega bataljona, 19. SNOUB »Srečko Kosovel«, brigade Triestina d'Asalto, južnoprimorskega odreda, karavle P13, jurišnega bataljona 30. divizije in VOS OF za Primorsko.

Slavnostna govornika bosta: Ciril ZLOBEC in Federico VINCENTI – predsednik deželnega odbora VZPI – ANPI

Krajevna skupnost Komen

V soboto, 17. 9. 1988 ob 11. uri bomo v Tolminu odkrili spominsko ploščo 65. padlim borcem in borkam 5. bataljona (ustanovljenega v Ginevi v Egiptu) 11. dalmatinske udarne brigade, ki so v Dalmaciji, Bosni in Hercegovini, Liki, hrvatskem in slovenskem primorju, v Trstu in Istri ter na Koroškem dali svoja življenja za svobodo.

Ob 12. uri pa bodo v knjižnici Cirila Kosmača v Tolminu predstavili novo knjigo Groharjeva jesen avtorja Janka Perata.

Vabimo nekdanje borce 1. odreda in NOVJ na Bližnjem vzhodu, svojce padlih in še zlasti borce 5. bataljona in druge, da se udeležijo odkritja spominske plošče in predstavitve knjige.

Odbor

Odbor skupnosti borcev Lackovega odreda vabi borce te enote in aktiviste OF, ki so delovali na območju Kozjaka in Slovenskih goric, da se udeležijo otvoritve obnovljene partizanske bolnice na Kozjaku, ki bo v soboto, 17. 9. 1988. z naslednjim programom:

Do 14. ure prihod udeležencev proslave v Gradišče na Kozjaku.

Ob 14. uri odhod na otvoritev z ogledom obnovljene partizanske bolnice v Druškovem gozdu.

Ob 16. uri proslava občinskega praznika Maribor – Ruše v Gradišču na Kozjaku.

Odbor skupnosti

Organizacijski odbor 6. SNOUB Slavko Šlander vabi na srečanje borcev Šlandrove brigade (ob 45-letnici njene ustanovitve), borcev Zidanske brigade in Kamniško-zasavskega odreda ter aktivistov kamniškega in litijskega okrožja.

Osrednja prireditev bo v nedeljo, 18. septembra 1988 ob 10. uri v Moravčah pred Partizanskim domom.

Vse borce, aktiviste, mladino in občane vabimo na srečanje in na druge prireditve ob jubileju Šlandrove brigade.

Organizacijski odbor

Povečani prejemki vojaškim invalidom

Posebni prejemki vojaškim invalidom (osebna invalidnina, dodatek za nego in pomoč ter ortopedski dodatek), kakor tudi prejemki upravičencem do družinske invalidnine, so povečani od 1. januarja 1988 za po 8,86 odstotka. To povečanje sledi usklajevanju z gibanji osebnih dohodkov v Jugoslaviji v prvem letošnjem polletju. Tako je skleni zvezni komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov.

naš
tv-15 TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je delovala v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

TV-15 je glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije, ki sta njegova ustanoviteljici. Izdajatelj je Založba Borec s sedežem v Ljubljani.

Naslov uredništva: Ljubljana, Miklošičeva 28/I. Telefon: 327-780.

V uredništvu smo: glavni urednik – ZVONE KRŽIŠNIK, odgovorni urednik – VIKTOR KONJAR, novinarji-uredniki – ŽIVA DROLE, BOJAN KUNTARIČ, MILENKO STRAŠEK, BOJANA ŽOKALJ-JESI, redaktorica-ilektorica – MIRANDA MRČELA, tehnični urednik-oblikovalec – DRAGO SETNIČAR, tajnica uredništva – MARA OKORN.

Uprava in naročniški oddelek: Ljubljana, Ul. Moše Pijadeja 24. Telefon: 317-049. P. P. 598.

Člani časopisnega sveta TV-15: predsednica – MIRA SVETINA, DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK, BLAŽ LAVRIČ, VLADIMIR DEJAN, MARINKA LEVIČNIK.

TV-15 izhaja kot tednik. Cena izvoda: 500 din. Letna naročnina za 1988 (52 števk): 19.000 din. Naročnina za II. polletje: 12.000 din.

Tisk in korekture: ČGP Delo, Ljubljana.

TV-15 je oproščen temeljnega prometnega davka po mnenju Sekretariata za informacije IS SRS (42/1-72 z dne 12. 4. 1974).